

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет «Дніпровська Політехніка»
Навчально-науковий інститут державного управління
Навчально-науковий інститут гуманітарних і соціальних наук

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Матеріали
XXI регіональної науково-практичної конференції
(9 травня 2024 р., м. Дніпро)

м. Дніпро
НТУ «Дніпровська Політехніка»
2024

УДК 061.1ЄС

А 43

*Рекомендовано до друку Вченою радою НТУ «Дніпровська Політехніка»
(протокол № 6 від 16.05.2024 р.).*

Пам'яті Прокопенка Леоніда Львовича

Редакційна колегія:

*О. М. Рудік (голов.ред.), к.політ.н., доц., Є. І. Бородін, д.і.н., проф.,
І. А. Чикаренко, д.держ.упр., проф., Т. В. Маматова, д.держ.упр., проф.,
Г. Л. Первий, к.і.н., доц., А. Ю. Кравець, д.політ.н., доц., Г. О. Фролова (відп. секретар).*

А 43 Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України : матеріали XXI наук.-практ. конф. 9 травня 2024 р., м. Дніпро / за заг. ред. О. М. Рудіка. Дніпро: НТУ ДП, 2024. 100 с.

Уміщенні матеріали доповідей учасників щорічної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України» щодо історії ЄС, його інститутів, політики й управління; сучасного стану та перспектив розвитку відносин Україна – ЄС в контексті Угоди про асоціацію; публічного управління та публічної служби в країнах ЄС як досвід для України; проблем та перспектив співробітництва, відносин Україна – НАТО, європейського цивілізаційного вибору України.

Розраховано на фахівців публічного управління, працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти всіх рівнів, а також буде корисним для всіх, кого цікавить окреслене коло проблем.

Пам'яті Леоніда Львовича ПРОКОПЕНКА

Шановні колеги і колежанки!

XXI регіональна науково-практична конференція «Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції» присвячена світлій пам'яті Прокопенка Леоніда Львовича, талановитого Науковця і видатного Вченого-практика, мудрого Керівника і Учителя з великої літери, доктора наук з державного управління, професора, завідувача впродовж майже 20 років кафедри права та європейської інтеграції Дніпропетровського регіонального інституту державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України, професора кафедри державного управління і місцевого самоврядування Навчально-наукового інституту державного управління НТУ «Дніпровська політехніка», який пішов у вічність 23 жовтня 2023 року.

Леонід Львович народився 12 березня 1950 року у с. Василівка Хотимського району Могилівської області (Білорусь) в родині Леоніда Полікарповича та Клавдії Петрівни Прокопенків.

У 1971 році він став студентом історичного факультету Дніпропетровського державного університету. Під час навчання був іменним стипендіатом, нагороджений знаком «За відмінне навчання». У 1976 р. він із відзнакою закінчив Дніпропетровський держуніверситет і отримав диплом за фахом «Історія». Згодом поступив до аспірантури, у 1980 р. здобув науковий ступінь кандидата історичних наук.

У 2010 р. Леонід Львович захистив у Інституті законодавства Верховної Ради України докторську дисертацію, отримав наукову ступінь доктора наук з державного управління, а в 2012 році отримав вчене звання професора кафедри права та європейської інтеграції.

У різні роки Леонід Львович Прокопенко працював у Міністерстві вищої та середньої спеціальної освіти України, відділі вищої школи і науки Дніпропетровської обласної державної адміністрації, був директором Дніпропетровського інституту освіти, заступником начальника Управління освіти Дніпропетровської обласної державної адміністрації; у 1990 р. створював Видавництво Дніпропетровського держуніверситету. Викладав у Дніпропетровському державному університеті та Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. З листопада 2002 року був співробітником Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. З 2003-го до 2021 року очолював кафедру права та європейської інтеграції. З вересня 2021 року працював професором кафедри державного управління і місцевого самоврядування навчально-наукового інституту державного управління НТУ «Дніпровська політехніка».

Леонід Львович активно досліджував проблеми історії європейської інтеграції, європейського вибору України, зарубіжного досвіду державного управління й місцевого самоврядування, публічної служби, державного управління освітою в Україні, політичних репресій радянської доби. Він має надзвичайно багатогранний науковий доробок, є автором близько 500 наукових та навчально-методичних праць, серед яких 12 монографій та десять навчальних посібників, три з яких мають гриф МОН України.

Саме за його ініціативою та редакцією було започатковано і проведено двадцять регіональних науково-практичних конференцій «Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції», на яких обговорювалися найбільш актуальні питання європейської та євроатлантичної інтеграції України, визначалися головні напрями діяльності органів

виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у контексті європейського вибору України та розроблялись рекомендації щодо її покращання.

Він на високому професійному рівні здійснював наукове керівництво аспірантами й докторантами, вносив вагомий внесок у справу підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування.

З 2001 року Леонід Львович очолював Науково-редакційний центр «Реабілітовані історією» обласної редколегії з підготовки й видання тематичної науково-документальної серії «Реабілітовані історією». Під його керівництвом сформовано базу даних про реабілітованих громадян Дніпропетровщини (понад 23 тис. осіб), які зазнали політичних репресій. Підготовлена й видана унікальна науково-документальна серія у декількох томах, загальним обсягом понад 120 друк. арк. Важко переоцінити історичне значення цієї фундаментальної праці: вона дає всебічне уявлення про загальні тенденції і специфічні відмінності дії радянської репресивної машини, містить повний мартиролог репресованих жителів області.

За вагомі досягнення у професійній та громадській діяльності вчений нагороджений знаком «Відмінник освіти України» (1998), Почесною грамотою Дніпропетровської обласної ради (2014), ювілейною медаллю «25 років незалежності України» (2016), почесними грамотами НАДУ при Президентові України, Кабінету Міністрів України (2017).

Леонід Львович був не лише талановитим вітчизняним Науковцем та високопрофесійним Учителем, мудрим Керівником, вимогливим до себе та інших, але й цілеспрямованою, чуйною, доброю, благородною, інтелігентною, прекрасною й неординарною Людиною, цілеспрямованою й цікавою Особистістю, вірним і надійним Другом, любив проводити свій вільний час з книгою або у подорожі, завжди проявляв найкращі грані свого характеру.

Прокопенко Леонід Львович був хорошим сім'янином, люблячим сином, чоловіком, батьком, дідусем. Дружина Леоніда Львовича, Тетяна Дмитрівна, – кандидат геолого-мінералогічних наук, працювала доцентом в НТУ «Дніпровська політехніка». Шляхом батька пішли обидва сини – Андрій і Сергій, присвятивши життя науці та державному управлінню. Старший, Андрій, закінчив філософський факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а потім і аспірантуру, кандидат філософських наук, працював головою Чернігівської обласної державної адміністрації, а сьогодні в лавах ЗСУ захищає нашу країну. Молодший, Сергій, здобув освіту на історичному факультеті ДНУ імені Олеся Гончара та закінчив аспірантуру кафедри історії України, кандидат історичних наук, нині працює в Дніпропетровській обласній державній адміністрації.

З Леонідом Львовичем завжди приємно було спілкуватися, черпати від нього мудрість і невичерпну енергію, а його лаконічним і водночас промовистим життєвим кредо було: «*Все добре!*». Він був світлою Людиною, прожив яскраве життя, залишивши по собі лише добрі справи та спогади, а пам'ять про нього назавжди залишиться в серцях його рідних і близьких людей, друзів, колег, докторантів, аспірантів, слухачів та студентів.

Вічна пам'ять і Царство небесне Леоніду Львовичу Прокопенку.

Наталія ГОНЧАРУК,
доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
Навчально-наукового інституту державного
управління НТУ «Дніпровська політехніка»

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

Європейський Союз історія, інститути, політика, управління

ЗАДВОРНИЙ Андрій. Регіональні диспропорції та європейська політика згуртованості	7
КОНДРАТОВА Маргарита. Політичний контекст сталого розвитку в умовах європейської інтеграції	8
ЛОЛА Вікторія. Регіональна політика ЄС: досвід та перспективи для України	9
МИКУЛЕНКО Микола, РУДІК Надія. Міграційна політика ЄС: досягнення Європейської Комісії Урсули фон дер Ляєн	11
МИХАЙЛОВА Катерина. Відносини Грузія – ЄС: перспективи та виклики	15
НОВАК Євген. Цифрова трансформація як один із ключових пріоритетів ЄС ..	17
РУДІК Надія. Третій звіт Європейської Комісії про стан Шенгенської зони: подальша розбудова Шенгену як ключовий пріоритет	20
РУДІК Олександр. Бюджет ЄС майбутнього: ключові виміри та уроки	23
ФРОЛОВА Ганна. Публічне управління водним господарством у країнах Європейського Союзу	26
ХМЕЛЬНИКОВ Єгор. Цифрова специфіка політичних інтересів в європейському інституційному середовищі	27
ШЕЛОМОВСЬКА Оксана. Соціальні мережі в інформаційному просторі Європейського Союзу: особливості політики регулювання	29
ШРАМКО Олександра. Стратегії ЄС щодо інтеграції мігрантів: аналіз політичних і соціальних наслідків	31

СЕКЦІЯ 2

Відносини Україна – ЄС в контексті Угоди про асоціацію

ДВУРЕЧЕНСЬКА Олександра. Вплив інтеграції до ЄС на розвиток системи хімічної національної безпеки України	34
КРАВЕЦЬ Анастасія, АСТАХОВ Ігнат. Регіональна політика України в умовах євроінтеграції	36
КРАВЕЦЬ Анастасія, ВИШНЕВСЬКА Ірина. Етнонаціональна політика України в контексті євроінтеграції	38
МЕРКОТУН Ганна. Економічне врядування України на шляху до європейської інтеграції	39
НЕПРИЦЬКИЙ Олександр. Реформа децентралізації в Україні в контексті співпраці з європейськими союзниками	41
СУВОРОВ Кирило. Регіональне управління як складник ефективності європейської інтеграції України	43
ТАТАРКІН Костянтин. Європейські пріоритети інституалізації сучасного ветеранського руху	44
ЦАЦЕНКО Олексій. Громадсько-політична адвокація як чинник формування європейської ідентичності транзитивного суспільства	45

СЕКЦІЯ 3**Публічне управління та публічна служба в країнах ЄС досвід для України**

ГОЛОХА Любов. Управління людськими ресурсами державної служби: європейський досвід для України	47
ГОНЧАРУК Наталія, ТРЕГУБЕНКО Галина. Інноваційна зарубіжна практика організації самоосвіти державних службовців	49
КОВАЛЬЧУК Данило, МАМАТОВА Тетяна. Смарт-спеціалізація як фактор європейської інтеграції	50
ЛАХИЖА Микола. Система електронного навчання публічних службовців в Республіці Польща	52
МАМАТОВА Тетяна, ЧИКАРЕНКО Ірина. Смарт-спеціалізація задля досягнення цілей сталого розвитку: підхід Європейської Комісії	54
МАТВЕСВА Ольга. Адаптація європейського досвіду громадської партисипації в публічному управлінні	56
ЧЕРКАСОВА Марина, ГОЛОВКО Іван. Перспективи розвитку цифрової дипломатії ЄС: можливості для України	59
ШРАМКО Олександра, ГОЛУБЧИК Ганна. Актуальні питання історичної політики в Чеській Республіці	61
ШУМЛЯЄВА Ірина. Досвід антикорупційної діяльності в країнах Європейського Союзу	63

СЕКЦІЯ 4**Україна – НАТО проблеми та перспективи євроатлантичної інтеграції**

ГРАБОВА Анастасія. Реформування систем логістики і стандартизації за допомогою фондів НАТО	65
КУЛИК Тетяна. Стратегічне передбачення майбутнього в НАТО	66
КУЛІКОВА Вероніка. В очікуванні саміту у Вашингтоні 2024: пріоритетні напрямки посилення стримування та оборони НАТО	69
ЛЯУШКІНА Владислава. Результати року діяльності Ради Україна – НАТО ...	72
РУДІК Олександр. Підходи НАТО до пом'якшення гендерної упередженості генеративного штучного інтелекту	74
СИНЯВСЬКА Валерія. Нова реальність Україна – НАТО: вплив російської агресії на євроатлантичні прагнення України	79

СЕКЦІЯ 5**Європейський цивілізаційний вибір України**

ГОЛУБЧИК Ганна. Аспекти меморіалізації російсько-української війни	83
ГОНЧАРУК Наталія, ПРОКОПЕНКО Сергій, ГАРМАТА Євгеній. Європейський досвід розвитку територіальних громад: уроки для України	87
КВІТКА Сергій, КІЩЕНКО Максим. Європейські підходи до використання штучного інтелекту в публічному управлінні	90
КОРСУН Віталій. Рівень цифрового розвитку та мережевого управління в громадах: механізми визначення	91

МАГИЛЯС Юрій. Перспективні дослідницькі напрямки проведення форсайтів у сфері публічного управління в європейських країнах	93
МИРГОРОДСЬКА Марія. Вплив цифрової трансформації на забезпечення комфортного міського середовища: європейський вимір	95
ОВДІН Олександр. Процеси вимушеної української еміграції до країн Європейського Союзу (2022 – 2024 рр.)	97
ТИНКОВАН Оксана. Підвищення ролі місцевого самоврядування як чинник європейської інтеграції України	99

СЕКЦІЯ 1**Європейський Союз історія, інститути, політика, управління****Андрій ЗАДВОРНИЙ,***аспірант кафедри всесвітньої історії,**Вінницький державний педагогічний університет**імені Михайла Коцюбинського***РЕГІОНАЛЬНІ ДИСПРОПОРЦІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА ЗГУРТОВАНOSTI**

Сучасні політики, що спрямовані на підтримку регіонів, у переважній більшості базуються на принципі рівності, а не на засадах ефективності [1, с. 41]. Це повною мірою стосується європейської регіональної політики, яка ставить на перше місце ідею вирівнювання ступеня розвитку регіонів, а не стимулювання розвитку окремих країн ЄС чи зростання соціально-економічного рівня Європейського Союзу в цілому. Хоча, останнім часом нові цілі, такі як просування конкурентоспроможності та ефективного використання інвестованих ресурсів, дещо збалансували традиційний підхід до підтримки регіонів.

В Україні проблема розподілу коштів між регіонами повною мірою повстане із інтенсифікацією переговорного процесу про набуття членства та у зв'язку з необхідністю відбудови тих територій, що постраждали під час російсько-української війни. Фактично, питання зведеться до того, кого фінансувати у першу чергу: відсталу сільську місцевість, постраждалі території під час війни, чи ті регіони, що можуть найбільш ефективно освоїти кошти і дати поштовх для соціально-економічного розвитку країни, загалом.

Мета нашого дослідження полягає у вивченні досвіду розподілу коштів європейської регіональної політики.

Вступ країн Центрально-Східної Європи до ЄС у 2004, 2007, 2013 роках вплив на практиці новий вимір їх регіонального розвитку і регіональних політик, повністю підпорядкувавши їх європейській політиці згуртованості. Естонія, Латвія, Литва, Чехія, Словаччина, Словенія, Польща, Угорщина, Румунія, Болгарія, Хорватія стали найбільшими бенефіціантами регіональної політики ЄС. Окрім того, що діяв принцип, за яким найбільш слабозвинені регіони отримували найбільше коштів, розподіл фінансування був значною мірою прямо пропорційний до кількості населення в цих місцевостях. Досить невеликі відхилення постерігалася на користь більш віддалених та найменш розвинених регіонів [3].

Такий розподіл стояв на заваді зменшення міжрегіональної диспропорції за рахунок структуральних фондів та Фонду Згуртованості, оскільки відсталі регіони мали відносно меншу здатність освоїти виділені кошти, ніж розвинені міські території. А в перші роки після набуття членства в ЄС саме показник освоєння був головною метою для інституцій, що керували розподілом коштів, які надходили з фондів ЄС. Пізніше ж зросло значення раціональності використання виданих коштів, тобто ефективного використання фондів, відповідно до їх цілей.

В багатьох країнах-членах ЄС спостерігалась висока залежність надання державних інвестицій від підтримки проектів у рамках політики згуртованості. Подекуди (в Португалії та Греції) вона навіть дорівнювала 90 % розміру державного дофінансування, а в країнах ЦСЄ, що набули членства під час хвилі розширення на Схід, найчастіше коливалася від 30 % (у Словенії) до 60 % (у Хорватії) [1, с. 43].

Вступ до Європейського Союзу приніс очевидні вигоди як з точки зору розвитку економічних структур, так і загального соціального благополуччя країн ЦСЄ. Загальне зростання економіки в цих державах однозначно прискорилося і допомогло влитися в загальноєвропейську господарську інфраструктуру [2]. Але це міг бути і результат вливання додаткових коштів до їх економік, тобто ефект попиту. Поки продовжують діяти зазначені вище принципи розподілу коштів регіональних політик, ми не можемо говорити про ефективність зроблених інвестицій в довгостроковій перспективі та появу результатів, які б

полягали в стабільному зростанні ефективності соціально-економічного механізму (ефект пропозиції) [1]. А загальний соціально-економічний результат, такий як покращення інфраструктури, чистоти навколишнього середовища, енергозбереження та інших показників якості життя, ми спостерігаємо у всіх регіонах нових країн-членів ЄС.

Отже, можемо констатувати, що використання традиційного підходу підтримки найбільш відсталих регіонів з допомогою коштів європейської політики згуртованості та державного дофінансування ставиться під сумнів у якості ефективного засобу подолання регіональних диспропорцій. Але оскільки довести його непридатність на даному етапі також неможливо, то найбільш ймовірним є комбінований підхід із варіюванням частки співфінансування через фонд згуртування і державні інвестиції.

Список використаних джерел

1. Gorzelak G. Horyzont wschodni – perspektywa regionalna. Europejski Bank Inwestycyjny, 2020. 58 s.
2. Duże projekty infrastrukturalne współfinansowane w ramach polityki spójności w latach 2007–2020. EU regional and urban development. *An official website of the European Union*. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/mapapps/major_projects/mpall.html
3. Ocena ex post programów polityki spójności na lata 2000–2006 współfinansowanych przez EFRR – wdrażanie finansowe funduszy strukturalnych. DG Regio. Bruksela, 2009. 16 s.

Маргарита КОНДРАТОВА,

*аспірантка кафедри політології, соціології
та публічного управління*

*Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара*

ПОЛІТИЧНИЙ КОНТЕКСТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Пошук адекватних смислових контекстів просування сталого розвитку як політичної доктрини та мотивації політичної поведінки становить значний інтерес з точки зору впровадження програмних цілей сучасних політичних партій, неурядових організації та груп інтересів. Проблематика сталого розвитку країн ЄС виступає одним з провідних перспективних чинників консолідації українського суспільства.

Політичний контекст сталого розвитку передбачає стимулювання політичних інститутів до активної поведінки в контексті координації зусиль стосовно забезпечення балансу споживання та збереження навколишнього природного середовища. Однак формування такого порядку денного в рамках демократичного суспільства можливе лише на основі переконування та дискусії.

Інноваційні підходи до здійснення політичних комунікацій викликають потужні та масштабні зміни всередині функціонуванням сучасного політичного менеджменту. Постановка завдань соціально-економічного розвитку на рівні окремих регіонів має враховувати контекст сталого розвитку, в тому числі в рамках узгодження економічної діяльності з населенням відповідних територій.

У сучасних країнах ЄС вже склався певний перелік соціально-політичних аспектів сталого розвитку. Він формує очікування громадян від політики сталого розвитку та його впровадження у трансформаційних державах. Вірне розуміння орієнтирів сталого розвитку надає можливість зміни балансу політичних сил та стратегічної демократичної структуризації суспільства на основі соціально-прагматичних потреб.

Результатом просування цінностей сталого розвитку у демократичному суспільстві має стати формування стійкої тенденції до впровадження реформ та комплексного перетворення всього соціально-економічного укладу. Це вимагає змін у свідомості експертів та дійових осіб

центрів прийняття рішень («макрополітичних менеджерів»). Завданнями є розкриття перспективності сталого розвитку в контексті існуючих стратагем економічної вигоди та доцільності в рамках динамічної зміни глобальної кон'юнктура.

Політичний зміст сталого розвитку полягає не лише у відстоюванні положень «зеленої ідеології» та інтересів відповідних «профільних» політичних сил. Сталий розвиток має істотну й перспективну мобілізаційну спроможність, яка ґрунтується на прагматичних інтересах громадянина, на потребах місцевих громад у відстоюванні політичних інтересів, на тенденціях формування культури споживання тощо.

Основою раціональної комунікаційної політики стосовно просування цілей та орієнтирів сталого розвитку в суспільстві є політична координація дій відносно демократичного ухвалення рішень в галузі раціонального природокористування, поводження з відходами, екологічно мотивованої урбаністичної політики країн ЄС тощо. Метою можливої комунікаційної кампанії щодо просування політичних цінностей сталого розвитку має бути зміна поведінки споживачів, а також усвідомлення ними значення збереження ресурсів та дружньої до природи поведінки. На відміну від країн ЄС (сталого демократії) в сучасній Україні зберігається обмежене розуміння сталого розвитку як діяльності та політики, спрямованої на захист природи та біологічного різноманіття.

Політика сталого розвитку країн ЄС виступає інституційним середовищем просуванням екологічних цінностей через незворотність та неминучість наслідків агресивного поводження з природою. На сучасному етапі відбувається проникнення «інвайроментальних» міркувань до процесів ухвалення політичних рішень і ці тенденції не є повною мірою сталими. Відповідно вони вимагають укріплення через просування проблематики сталого розвитку до порядку денного політичних обговорень та публічного врядування.

Важливим чинником просування інвайроменталістських цінностей на глобальному рівні виступає інституційна діяльність ООН. Ця міжнародна організація на системному рівні опікується підтримкою програм та проєктів сталого розвитку. Також відбувається постійне оновлення інформації щодо конкретної ситуації із захисту навколишнього природного середовища в різних регіонах світу. Департамент ООН з економічних і соціальних питань сталого розвитку відзначив, що «діяльність зі зміцнення інституційного потенціалу також спрямована на зміцнення та підтримку спроможності держав і суспільств розробляти та впроваджувати стратегії, які мінімізують негативний вплив поточних соціальних, економічних та екологічних криз та викликів, що виникають».

Вікторія ЛОЛА,

*к.держ.упр., доц., доцент кафедри прикладної економіки, підприємництва та публічного управління
НТУ «Дніпровська політехніка»*

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄС: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Регіональна політика є важливою складовою формування соціально-економічної цілісності Європейського Союзу і відома під назвою «політики згуртування (когезії)». З одного боку, вона має на меті зменшити диспропорції між різними регіонами ЄС, а з іншого – є важливим інструментом забезпечення політичної єдності Союзу, оскільки використовується для розширення підтримки інтеграції в ЄС. У той же час, вона передбачає значну фінансову підтримку менш розвиненим регіонам через різноманітні фонди та програми, що дозволяє забезпечувати інвестиції в інфраструктуру та людський капітал. Європейська інтеграція України, а також необхідність сталого повоєнного відновлення країни, актуалізує дослідження цієї проблематики в умовах сьогодення.

Слід зазначити, що на формування та реалізацію регіональної політики ЄС значний вплив мають дві групи факторів: перша – це фактори світового масштабу. До них ми можемо віднести глобалізацію усіх соціально-економічних процесів загалом, а також інформатизацію

усіх сфер життя, стрімкий сучасний інноваційний розвиток і відповідно зростання ролі міжнародної конкуренції. До другої групи факторів належать фактори впливу на регіональну політику ЄС європейського масштабу, зокрема, запровадження процесу європейської регіоналізації, який супроводжував перші інтеграційні процеси в Європі; розширення Євросоюзу; активізація міжрегіонального та транскордонного співробітництва.

Вважається, що регіональна політика ЄС започаткована у 1957 р. з прийняттям Римського договору. Разом з тим, власне саме поняття «регіональна політика» як і поняття «політика згуртування» у Договорі про функціонування Європейського Союзу (Римський договір) не згадується, але у ньому чітко зазначена мета ЄС щодо економічної, соціальної та територіальної єдності (ст. 174–178). Пізніше ці положення було значно уточнено і модифіковано з прийняттям у 1991р. Маастрихтського договору, зокрема, у ст. 58 якого зазначено, що: «Щоб сприяти загальному гармонійному розвитку, Спільнота розробляє та провадить дії, що зміцнюють її економічну та соціальну згуртованість. Зокрема, Спільнота прагне зменшити диспропорцію рівнів розвитку різних регіонів та відсталість регіонів чи островів, що перебувають у найменш сприятливих умовах, зокрема села» [1]. Загалом, як зазначають автори аналітичної записки «Політика згуртованості і спільна аграрна політика ЄС: еволюція і огляд законодавства» (USAD та Інститут Громадянського Суспільства) протягом своєї історії регіональна політика ЄС суттєво змінювалася, пройшла декілька етапів реформування (особливо істотними були трансформації 1988 – 2006 років): від бюджетних трансфертів державам-членам політика згуртованості стала справжнім інструментом регіонального розвитку. Слід зазначити, що сучасна редакція політики згуртування це модель регіональної політики ЄС на 2021 – 2027 роки, яка є актуальною не лише з економічної та соціальної точки зору, а, як вже зазначалося вище, також і з політичної [2].

Загалом, за даними у відкритих джерелах, у 2021 – 2027 роках кошти ЄС, виділені на політику згуртованості, становлять 392 млрд євро. А завдяки національному співфінансуванню для фінансування програм у регіонах і країнах ЄС буде доступно близько півтрильйона євро. У той же час комплексний фінансовий пакет для Багаторічної фінансової рамки (БФР) на цей період країни-члени ЄС погодили на суму 1 824 млрд. євро.

Цілями політики згуртованості на 2021 – 2027 рр. визначено: 1) Підвищення конкурентоспроможності та більш розумніша (smart) Європа; 2) Підвищення екологічності економіки з низьким вмістом вуглецю, яка переходить до чистої економіки з нульовим вмістом вуглецю; 3) Більш зв'язана (connected) Європа, шляхом підвищення мобільності населення; 4) Більш соціальна та інклюзивна Європа; 5) Наближення Європи до громадян, шляхом сприяння сталому та інтегрованому розвитку всіх типів територій.

Основним засобом реалізації регіональної політики ЄС, зокрема, щодо структурної підтримки та підтримки конкурентоспроможності регіонів є структурні інвестиційні фонди ЄС: Європейський фонд регіонального розвитку; Європейський соціальний фонд плюс; Фонд згуртованості; Фонд справедливого переходу; Європейський фонд мореплавства, рибальства та аквакультури; Фонд надання притулку, міграції та інтеграції; Фонд внутрішньої безпеки; Інструмент прикордонного контролю та віз.

Більшість з них мають дуже жорстке цільове спрямування і чіткі умови щодо визначення можливих бенефіціарів. У той же час, такий фонд як Європейський соціальний фонд, який є одним із найстаріших структурних фондів ЄС і підтримує заходи, спрямовані на скорочення безробіття та розвиток людських ресурсів – перепідготовку кадрів, професійно-технічну підготовку молоді тощо, відкритий також і для деяких третіх країн, включно з країнами-кандидатами, що, серед іншого, є певним «вікном можливостей» для України.

У той же час, формами підтримки розвитку регіонів через фонди ЄС є різноманітні гранти, позики, гарантії, та інші фінансові інструменти. Вони можуть бути використані як національними урядами, так і регіональною і муніципальною владою, бізнесом, представниками неурядових організацій. У цьому контексті слід відзначити різні моделі адміністрування програм і проектів в ЄС, які визначаються, перш за все, принципами європейського багаторівневого врядування і передбачають міжсекторну взаємодію та соціальне партнерство. Найбільша частка програм в ЄС

(70 %) реалізуються на засадах спільного управління – Європейська Комісія спільно з національними інституціями країн-членів ЄС (центральні, регіональні та місцеві органи влади, інші державні установи) несуть відповідальність за формування, реалізацію, моніторинг і оцінку програм. На другому місці – програми ЄС, що реалізуються на засадах прямого управління (20 %) – Європейська Комісія безпосередньо адмініструє програми і проекти через відповідні директорати DG або представництва, виконавчі органи з використання порталу SEDIA. На засадах непрямого управління реалізується близько 10 % програм ЄС – Європейська Комісія делегує повноваження з адміністрування програм третім країнам, міжнародним організаціям, МФО, агенції розвитку країн-членів [3].

Таким чином, в умовах, коли офіційно прийнято рішення про початок переговорів про вступ України до ЄС, а також існує нагальна необхідність пошуку ефективних механізмів повоєнного відновлення нашої країни, вбачається доцільним врахувати існуючий європейський досвід формування та реалізації регіональної політики як «політики згуртування» і на основі нього сформулювати наступні рекомендації для України: в сучасних умовах особливого значення набуває формування ефективних механізмів управлінських взаємодій між органами влади різних рівнів, зокрема між органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Передусім це стосується міжбюджетних відносин, зокрема оптимізації чинної системи міжбюджетних трансферів, а також делегування повноважень і забезпечення достатньої адміністративної спроможності органів місцевого самоврядування територіальних громад; не менш важливо налагодити взаємовигідну співпрацю між владними інституціями та представниками громадянського суспільства й бізнес-середовища громад і регіонів України на повоєнному етапі їх розвитку. Це дасть змогу покращити інвестиційний клімат в нашій державі та залучити додаткові фінансові ресурси від приватних інвесторів і грантодавців, у тому числі закордонних, на відновлення найбільш вражених війною об'єктів її інфраструктури та сфер економіки. Реалізація цих рекомендацій сприятиме відновленню країни та адаптації в Україні європейських принципів і засад публічного управління щодо забезпечення регіонального розвитку, а також впровадження державно-приватного й міжсекторного партнерства.

Список використаних джерел

1. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства): Договір Європ. екон. співтовариства від 25.03.1957 р.: станом на 1 січ. 2005 р. URL: <https://11l.innk/CNKWp> (дата звернення: 01 .05.2024).
2. Політика згуртованості і спільна аграрна політика ЄС: еволюція і огляд законодавства: аналітична записка. *Інститут Громадянського Суспільства*. URL: <http://surl.li/tpdyp>
3. Подорожний В. Інституційне забезпечення політики згуртованості ЄС. *Інститут Громадянського Суспільства* URL: <http://surl.li/tpdyu>

Микола МИКУЛЕНКО,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Український державний університет науки і технологій*

Надія РУДІК,

*к.держ.упр., доц., доцент кафедри
економіки та менеджменту,*

Український державний університет науки і технологій

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄС: ДОСЯГНЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ УРСУЛИ ФОН ДЕР ЛЯЄН

Управління міграцією та наданням притулку продовжує залишатися одними з головних проблем, що турбують європейців. Європейська Комісія Урсули фон дер Ляєн, п'ятирічна каденція якої добігає до кінця в листопаді 2024 р., починає підбивати підсумки своєї роботи, зокрема у дуже чутливій для ЄС та його держав-членів сфері міграційної політики [3].

Пакт про міграцію та притулок як новий старт міграційної політики ЄС. Після тривалого політичного глухого кута у вересні 2020 р. Європейська Комісія вказала шлях до нового старту, запропонувавши Пакт про міграцію та притулок [12]. Завдяки Пакту ЄС матиме спільну систему управління міграцією в належний та сталий спосіб. Пакт містить сильні положення для забезпечення довгострокового, сталого рішення для побудови спільної системи ЄС з управління міграцією. Він передбачає дійсно єдину європейську систему з чіткими правилами для всіх, які гарантують, що жодна держава-член не залишиться наодинці в управлінні міграцією, а всі країни застосовуватимуть справедливі, ефективні процедури та управлятимуть зовнішніми кордонами ЄС з повною повагою до основних прав людини.

У грудні 2023 р., після інтенсивних переговорів, Європейський Парламент та Рада досягли історичного прориву, уклавши політичну угоду щодо ключових документів Пакту. У квітні 2024 р. Європейський Парламент проголосував за схвалення цієї угоди, яка наближає до реальності створення спільної європейської системи [10].

Нові правила забезпечать надійне і справедливе управління міграцією та наданням притулку, включаючи більш ефективні та швидкі процедури на зовнішніх кордонах. Оскільки міграція є мінливим явищем, правила передбачають гнучкість у ситуаціях кризи або форс-мажорних обставин, коли національні системи можуть бути перевантажені. Ключовим елементом Пакту є справедливий розподіл відповідальності та солідарність. Держави-члени, які особливо вразливі, повинні мати можливість покладатися на солідарність інших держав-членів у разі потреби. Пакт створює систему, яка підтримує ці країни і водночас забезпечує достатню гнучкість для інших держав-членів у виборі способу надання допомоги: наприклад, через переселення, фінансові внески або розгортання допоміжного персоналу для обробки заяв про надання притулку [3].

Крім того, нові правила уточняють критерії надання міжнародного захисту, права та обов'язки біженців, а також запровадять суворіші правила, що передбачають покарання за несанкціоноване пересування в межах ЄС. Це відбуватиметься паралельно з правилами щодо умов прийому біженців, згідно з якими держави-члени повинні мати плани на випадок надзвичайних ситуацій для забезпечення достатньої пропускну здатності пунктів прийому. Неповнолітні без супроводу дорослих отримуватимуть негайну допомогу, а держави-члени забезпечать шукачам притулку з обґрунтованими претензіями право на роботу. Крім того, нова система переселення забезпечить чітку процедуру переселення та гуманітарного прийому на всій території ЄС [3].

Комісія також вжила оперативних заходів для негайної підтримки держав-членів. Чотири плани дій, зосереджені на конкретних міграційних маршрутах, і план з 10 пунктів для Лампедузи [1] (на початку осені 2023 р. на італійському острові Лампедуза стрімко зростає кількість мігрантів із Північної Африки). запровадили конкретні заходи, включаючи фінансову підтримку держав-членів, управління кордонами і боротьбу з незаконним ввезенням мігрантів. Крім того, Комісія уклала глобальні партнерства з Тунісом, Єгиптом і Мавританією, які охоплюють такі питання, як економічна співпраця, культурні обміни, краще управління міграцією і безпека.

Існує також гостра потреба в забезпеченні безпечних шляхів легальної міграції до ЄС. Щоб залишатися конкурентоспроможним, ЄС повинен залучати навички і таланти, яких потребують економіки і суспільства держав-членів. Тому Європейська Комісія запропонувала новий підхід до залучення та утримання талантів, одночасно підтримуючи легальну міграцію. У листопаді 2021 р. набула чинності Директива про блакитну карту [6], яка дозволяє висококваліфікованим працівникам з країн, що не є членами ЄС, скористатися прискореними процедурами в'їзду, щоб зробити свій внесок у підвищення економічної конкурентоспроможності ЄС.

Тривають дискусії Європейської Комісії із законодавцями ЄС – Європейським Парламентом і Радою ЄС – з метою досягнення згоди щодо нових правил довгострокового проживання, які спростять отримання статусу довгострокового резидента ЄС, дозволивши громадянам країн, що не є членами ЄС, додавати періоди проживання в різних державах-членах

ЄС, щоб виконати вимогу щодо тривалості проживання. У грудні 2023 р. було досягнуто політичної домовленості щодо Директиви про єдиний дозвіл [2], яка встановлює єдину процедуру подання заявки на отримання комбінованого дозволу на роботу та проживання в ЄС. Переглянуті правила передбачають спільні права для працівників з країн, що не є членами ЄС, щодо умов праці, соціального забезпечення, визнання кваліфікацій та податкових пільг.

Інноваційні партнерства з талантами [14] (Партнерства з талантами – ініціатива у межах Пакту про міграцію та притулок, яка має на меті забезпечити комплексну політичну основу, а також фінансову підтримку для посилення взаємовигідної міжнародної мобільності на основі кращого узгодження потреб ринку праці та навичок між ЄС та країнами-партнерами) готуються з ключовими країнами-партнерами, включаючи Марокко, Туніс, Єгипет, Бангладеш і Пакистан, і поєднуюватимуть пряму підтримку із застосуванням схем мобільності, а також розбудови спроможності в таких сферах, як ринок праці або навички, та інвестиції в людський капітал [3]. Вони дозволять людям з цих країн приїжджати на роботу, навчання та стажування до ЄС, розвиваючи нові навички, які згодом можуть принести користь їхнім країнам походження.

Розвиток легальної міграції також повинен йти пліч-о-пліч з посиленням співпраці у сфері реадмісії. Європейська Комісія наголошує, що в рамках функціонуючої системи притулку та міграції необхідно повертати тих, хто не має законного права перебувати в Європі. Координатор ЄС з питань повернення [16] (ця посада є нововведенням Пакту про міграцію та притулок; основним завданням Координатора є об'єднання різних напрямків політики ЄС щодо повернення, підтримка її послідовної та узгодженої реалізації, а також створення спільної системи ЄС для повернення) тісно співпрацює над цим питанням з державами-членами в рамках Мережі високого рівня з питань повернення. У своїй роботі Координатор ЄС з питань повернення та Мережа високого рівня з питань повернення керуються документом політики «Операційна стратегія більш ефективних повернень» [17]. Координатор ЄС з питань повернення головує на засіданнях Мережі, які відбуваються 3 – 4 рази на рік.

У міжнародній гонці за талантами ЄС перебуває явно нижче своєї вагової категорії. Досить давно, ще у липні 2016 р., Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) у доповіді «Рекрутинг трудових іммігрантів: Європа 2016» [13] дійшла висновку про те, що порівняно з іншими країнами ОЕСР, ЄС приваблює лише невелику частку висококваліфікованих мігрантів з-за кордону, а тому Союз має реформувати свою політику легальної трудової міграції, щоб отримати свою справедливу частку світового фонду талантів [7]. З огляду на це, у листопаді 2023 р. Європейська Комісія представила низку ініціатив, щоб зробити ЄС більш привабливим для талантів із третіх країн і допомогти вирішити критичну нестачу робочої сили (у 2022 р. в ЄС працювало 4,5 млн громадян третіх країн). Пакет «Мобільність навичок і талантів» включає створення Резерву талантів ЄС, який об'єднає роботодавців в ЄС з шукачами роботи з третіх країн, а також заходи щодо спрощення процедур визнання кваліфікацій для сприяння мобільності студентів і ринку праці [4].

Крім того, Європейська Комісія працювала над зміцненням відповідних агентств, які надають технічну та операційну підтримку державам-членам. У січні 2022 р. Європейський офіс підтримки притулку було перетворено на повноцінне агентство з питань притулку – Агентство ЄС з питань притулку (EUAA) [5], яке уповноважене надавати підтримку державам-членам у застосуванні пакету законів ЄС, які регулюють надання притулку, міжнародний захист та умови прийому, відомого як Загальноєвропейська система надання притулку (CEAS). EUAA діє як ресурс для держав-членів у сфері міжнародного захисту, маючи можливість надавати практичну, юридичну, технічну, консультативну та оперативну допомогу в багатьох форматах. Агентство не замінює національні органи з питань надання притулку чи прийому, які в кінцевому рахунку несуть повну відповідальність за свої процедури та системи.

Так само, завдяки розширеному мандату, агентство Frontex допомагає державам-членам захищати спільні зовнішні кордони ЄС і відстоювати при цьому основоположні права. У лютому 2024 р. Європейська Комісія представила першу оцінку Постанови про Європейську прикордонну та берегову охорону від 13 листопада 2019 р. (постанова про Frontex) разом з Планом дій на підтримку його імплементації. Оцінка показала, що, незважаючи на значні

виклики, включаючи пандемію COVID-19, інструменталізацію міграції (використання мігрантів для гібридних атак на держави-члени ЄС, як це робить, наприклад, режим Лукашенка) та агресивну війну РФ проти України, Frontex зробило значний внесок у зміцнення управління зовнішніми кордонами ЄС у повній відповідності до основоположних прав людини [8].

Як зазначає Комісія, створення та розгортання Постійного корпусу Frontex відбувається поступово, і до 2027 р. його чисельність досягне 10 000 осіб. Співробітники Frontex також розгорнуті на зовнішніх кордонах ЄС, а в контексті чотирьох Угод про статус з Молдовою, Північною Македонією, Чорногорією та Албанією Frontex отримав можливість розгорнути свій персонал у цих країнах. Станом на жовтень 2023 р. у Frontex було майже 600 співробітників, які працювали в десяти спільних операціях у восьми третіх країнах [8].

Серед своїх досягнень Європейська Комісія цілком справедливо і заслужено виділяє зусилля з надання притулку людям, які тікають від війни. Вже 4 березня 2022 р., всього через кілька днів після початку безпрецедентного російського вторгнення в Україну, Комісія запропонувала, а держави-члени погодилися, вперше в історії активувати Директиву про тимчасовий захист [11], прийняту 20 липня 2001 р. після конфліктів у колишній Югославії. Це дозволило захистити всіх українців, хто рятується від війни, надавши їм основні права в межах ЄС, включаючи дозвіл на проживання, доступ до ринку праці, медичну допомогу та освіту для дітей. Для кращого пояснення та роз'яснення положень Директиви та імплементаційного рішення Ради ЄС в контексті надання тимчасового захисту особам, які тікають від війни в Україні, 21 березня 2022 р. Комісія видала Оперативні настанови [15].

За станом на березень 2024 р., тимчасовим захистом в ЄС користуються 4,2 млн українських біженців, більшість з яких – жінки та діти. ЄС став притулком для майже п'ятої частини українських дітей [3]. За даними ОЕСР, 70 % українських біженців, які проживають в приймаючих країнах Європи, віком від 18 років – жінки. Близько 30 % цих жінок є матерями, і їх супроводжували їхні діти, коли вони втекли зі своєї спустошеної війною країни. Наприкінці лютого ЄС оголосив, що у 2023 р. кількість шукачів притулку в Європі досягла семирічного максимуму. Понад 1,1 млн осіб подали заявки на міжнародний захист [9].

Список використаних джерел

1. 10-Point Plan for Lampedusa. URL: <http://surl.li/tmgmi>
2. A single permit for work. URL: <http://surl.li/tmgrv>
3. Achievements of the von der Leyen Commission Managing migration responsibly. April 2024. URL: <http://surl.li/tlsdn>
4. Commission proposes an EU Talent Pool to help address labour shortages across Europe. URL: <http://surl.li/tmklu>
5. EU Agency for Asylum (EUAA). URL: <https://euaa.europa.eu/>
6. EU Blue Card. URL: <http://surl.li/tmgql>
7. Europe is underachieving in the global competition for talent. URL: <http://surl.li/tmkgn>
8. First evaluation of the Frontex Regulation delivers overall positive assessment despite challenges. URL: <http://surl.li/tmnrv>
9. How many Ukrainians benefit from temporary protection in the EU? URL: <http://surl.li/tmolt>
10. Managing migration responsibly. URL: <http://surl.li/tmphe>
11. On minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof. Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001. URL: <http://surl.li/tmoih>
12. Pact on Migration and Asylum. URL: <http://surl.li/tmpcr>
13. Recruiting Immigrant Workers: Europe 2016. OECD Publishing, Paris, 2016. URL: <http://surl.li/tmkfu>
14. Talent partnerships. URL: <http://surl.li/tmjgo>
15. Temporary protection. URL: <http://surl.li/dimif>

16. The EU Return Coordinator. URL: <http://surl.li/tmjum>

17. Towards an operational strategy for more effective returns. Policy document. Brussels, 24.1.2023 COM(2023) 45 final. URL: <http://surl.li/tmjyo>

Катерина МИХАЙЛОВА,
студентка IV курсу
НТУ «Дніпровська політехніка»

ВІДНОСИНИ ГРУЗІЯ – ЄС: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ

Грузія, разом із Україною та Молдовою, подала заявку на членство в Європейського Союзу після неспровокованої та невинуватеної збройної агресії росії проти України у 2022 році. Загарбницька війна росії проти України спричинила та все ще спричиняє великі людські втрати, розмивання людського капіталу, знищення потужностей виробництва, порушення торгівлі, значну шкоду навколишньому середовищу тощо – усі перелічені загрози в купі із самим фактом повномасштабного збройного вторгнення, імовірно, і стали каталізатором для зазначеного рішення Грузії. Тоді в червні 2022 року Рада Європи визнала європейську перспективу перелічених трьох держав, але статус кандидатів на ступ до ЄС було надано тільки Україні та Молдові [1, с. 2]. За півтори роки, 14 грудня 2023 року, за рекомендацією Європейської Комісії [2] Грузія теж таки отримала статус кандидата на членство в ЄС.

Як відомо, питання приєднання до ЄС залежить від досягнутого рівня прогресу держави та стану таких речей, як, наприклад, верховенство права (незалежність і функціонування судової системи, антикорупційна боротьба, основні права), стан економіки, функціонування демократичних інститутів і реформа державного управління.

Як було зазначено у прес-релізі Європейської Комісії від 3 листопада 2023 року щодо розширення ЄС, у своїй рекомендації Комісія спиралася на те, що Грузія за останні місяці пришвидшила темпи реформ для зміцнення взаємодії з ЄС: зокрема було прийнято нормативно-правові акти та політичні дії щодо гендерної рівності, боротьби з організованою злочинністю та насильством щодо жінок. Також зазначеною державою було розроблено та прийнято стратегію захисту прав людини й укладено меморандум про співпрацю з представниками громадянського суспільства. Частково було просунуто далі судову реформу (хоча, як зазначається, «цілісна реформа Вищої ради юстиції все ще необхідна»). Також Грузією було надано закони, та план дій щодо деолігархізації Венеціанській комісії для отримання кваліфікованого висновку [2]. Усе перелічене вплинуло на рішення Комісії рекомендувати Раді Європи надати Грузії статус кандидата на вступ до ЄС.

Поступово Грузія інтегрується в європейський простір за допомогою співпраці із ЄС у різних галузях і сферах. У дуже стислій Інформаційній довідці (від лютого 2024 року) щодо Грузії про пакет розширення до 2023 року (від англ. – Georgia 2023 Enlargement Package Factsheet) зазначено, що ЄС наразі є найбільшим постачальником фінансової підтримки Грузії, надаючи допомогу для соціально-економічного розвитку та реформ. Окремо виділено взаємодію (технічну та фінансову допомогу) між Союзом і зазначеною державою у рамках Інструменту розвитку сусідства та співпраці (від англ. – Neighbourhood Development and Cooperation Instrument, NDICI). Загальна сума запланованої допомоги для Грузії на 2021 – 2024 роки складає 340 млн євро та стосується таких пріоритетних сфер, як економіка, безпекові питання, верховенство права, стійкість до клімату, навколишнє середовище, інклюзивне суспільство, гендерна рівність і цифрова трансформація. Інші виміри фінансової взаємодії між ЄС і Грузією також представлені у Довідці – зазначено, що за 2022 рік було здійснено прямі іноземні інвестиції ЄС у Грузії загальним обсягом у 819 млн євро, а торгівля товарами – 4,2 мільярдів євро. Також між зазначеною державою та Союзом відбуваються регулярні освітні обміни (Erasmus+ й Erasmus Mundus). ЄС надає допомогу Грузії в питаннях безпеки, підтримки суверенітету та територіальної цілісності держави завдяки посередництву таких своїх органів, як Моніторингова місія Європейського Союзу (від англ. – European Union Monitoring Mission,

EUMM) та Спеціальний представник ЄС із питань Південного Кавказу та кризи в Грузії (від англ. – EU Special Representative for the South Caucasus and the crisis in Georgia, EUSR) [4]. Збройна агресія росії проти України породила побоювання і на території Грузії, особливо зважаючи на результати війни 2008 року. Тож протидія гібридним і кіберзагрозам, безпека й оборона залишаються серед пріоритетних сфер співпраці Грузії та ЄС. Так, наприклад, було мобілізовано 62 млн євро на підтримку сил оборони Грузії через Європейський фонд миру [1, с. 3].

Проте Грузії все ще є над чим працювати, аби далі просуватися вперед зі своїм бажанням стати повноправним членом ЄС. Як зазначено у «Ключових висновках Звіту про Грузію за 2023 рік» (від англ. – «Key findings of the 2023 Report on Georgia»), попри активність громадянського суспільства, у державі спостерігається тривала політична напруга та відсутність конструктивної взаємодії між політичними партіями (особливо між правлячою партією й опозицією). Із іншого боку, були й приклади вдалої міжпартійної взаємодії, як-от зміни до регламенту парламенту 2022 року з метою підвищення парламентського контролю. Населення залишається глибоко поляризованим, а залучення до процесів прийняття рішень громадянського суспільства було ледь не заплямоване законопроектом березня 2023 року, у якому пропонувалося створити реєстр «агентів іноземного впливу» – проте дану пропозицію було відкликано після масових протестів у Тбілісі та різкого засудження дій грузинського політикуму на міжнародній арені. Також чотири хвилі правових реформ разом із імплементацією деяких рекомендацій Венеціанської комісії (щодо, наприклад, відсторонення суддів від посади) покращили судову систему держави, проте поки не було враховано найважливіші рекомендації Венеціанської комісії (від березня та жовтня 2023 року) щодо реформи такого органу, як Вища рада юстиції [3]. Окрім цього, від Грузії вимагається внести правки в чинне законодавство для затвердження обрання Генерального прокурора кваліфікованою більшістю в парламенті.

Щодо антикорупційних питань, то в державі було створене відповідне бюро. План кроків із деолігархізації також був юридично оформлений та переданий на експертизу Венеціанської комісії, але відповідний законопроект був відхилений парламентом Грузії у третьому читанні, тож у держави все ще є потреба у юридично оформленому та дієвому механізмі супротиву олігархізації. Проблемним і невирішеним для Грузії залишається питання відмивання грошей, гендерної дискримінації. З іншого боку, підкреслюються успішні дії держави щодо боротьби з організованою злочинністю, ратифікація більшості міжнародних конвенцій із прав людини, часткове просування щодо утвердження свободи слова [3, с. 2].

Отже, в цілому, Європейський Союз посередництвом таких своїх органів, як Рада Європи та Європейська Комісія, надає згоду на європейську перспективу Грузії. Дане рішення базується на вже виконаних грузинським урядом діях, що стали підставою для надання державі статусу кандидата на вступ до ЄС. Проте зважаючи на поляризованість грузинського політикуму та суспільства, ще не викорінені корупційні схеми, недосконалу судову систему, дискримінаційні практики й інші перелічені вище проблеми, членство Грузії в ЄС залишається віддаленою перспективою, для досягнення якої вимагається продовження вже розпочатих реформ і проведення нових.

Список використаних джерел

1. 2023 Communication on EU Enlargement Policy. European Commission COM (2023) 690 final. Brussels, November 11, 2023. 75 p. URL: <http://surl.li/tpebl> (date of access: 01.05.2024).
2. Várhelyi O. 2023 Enlargement package. Brussels, November 11, 2023. URL: <http://surl.li/myqve> (date of access: 01.05.2024).
3. Key findings of the 2023 Report on Georgia Brussels. Brussels, November 11, 2023. 5 p.
4. Georgia 2023 Enlargement Package Factsheet. February 2024. Author: Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations. 2 p. URL: <http://surl.li/tpebw> (date of access: 01.05.2024).

Євген НОВАК,
тренер ТОВ «ФІТКЛАБ»

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ КЛЮЧОВИХ ПРІОРИТЕТІВ ЄС

Цифрові технології змінюють світ, у якому людство живе та працює. Вони торкаються багатьох різних аспектів життя окремої людини і суспільства загалом, від повсякденних завдань, таких як здійснення телефонних дзвінків і покупок, до роботи підприємств і державних служб. Цифрова трансформація є одним із ключових пріоритетів для ЄС. Ініціатива цифрового десятиліття встановлює цілі ЄС, якими керуватиметься цифрова трансформація до 2030 р.

Електронний уряд (E-government). Сьогодні люди дедалі більше покладаються на Інтернет, зокрема й у багатьох адміністративних процедурах. Рішення електронного уряду (E-government – використання інформаційно-комунікаційних технологій в системі публічного управління) можуть запропонувати широкий спектр переваг як для урядів, так і для громадян, включаючи підвищення ефективності та якості послуг. Однією з переваг є, наприклад, те, що електронний уряд дозволяє громадянам отримувати інформацію від органів державної влади в будь-який момент.

Програма політики Цифрового десятиліття до 2030 р. встановлює щорічний цикл співпраці для досягнення спільних цілей і завдань. Ця система врядування ґрунтується на щорічному механізмі співпраці за участю Європейської Комісії та держав-членів.

Цей механізм співпраці складається з таких елементів [4]:

- структурована, прозора та спільна системи моніторингу на основі Індексу цифрової економіки та суспільства (DESI) для вимірювання прогресу в досягненні кожної з цілей до 2030 р.;

- щорічний звіт, в якому Комісія оцінює прогрес і надає рекомендації щодо подальших дій. Перший «Звіт про стан Цифрового десятиліття» [1] був опублікований у вересні 2023 р.;

- оновлювані кожні два роки стратегічні дорожні карти Цифрового десятиліття, в яких держави-члени описують прийняті або заплановані заходи для досягнення цілей 2030 р.

- механізм підтримки реалізації багатонаціональних проєктів – Європейський консорціум цифрової інфраструктури.

Європейська Комісія розробила так звані траєкторії на рівні ЄС. Базові траєкторії показують, як ЄС розвиватиметься відповідно до поточних тенденцій, а прогнозовані – окреслюють шлях, яким має йти щорічний прогрес для досягнення цілей до 2030 р. Різниця між оціночними тенденціями та ідеальним шляхом дозволить Комісії відстежувати розрив у зусиллях, які слід докласти.

Комісія перегляне цілі до 2026 р., щоб у такий спосіб підбити підсумки технологічного, економічного та суспільного розвитку.

Згідно з цілями Цифрового десятиліття ЄС, до 2030 р. всі ключові державні послуги для бізнесу та громадян мають бути повністю переведені в он-лайн, 100 % громадян повинні мати он-лайн доступ до медичних записів, 100 % повинні мати он-лайн доступ до цифрового ідентифікатора [4]. В згаданому вище звіті 2023 р. наголошується, що саме ці послуги є «критичними елементами орієнтованої на людину цифрової трансформації» [1, р. 27].

В звіті також зазначається, що ситуація з доступом до державних послуг он-лайн для бізнесу та громадян дещо покращилася, але, тим не менш, може і має бути поліпшена. Багато держав-членів ЄС мають відносно хороші позиції для досягнення мети 100 % он-лайн-доступності державних послуг для бізнесу. Однак в аналітичному звіті «Еталон електронного урядування 2023. З'єднання цифрових урядів» виділені три прогалини в наданні послуг он-лайн на шляху до цілей 2030 р. [3, р. 7]:

1. Розрив між транскордонними та національними користувачами. Наразі 84 % послуг для національних користувачів і 49 % послуг для транскордонних користувачів повністю доступні он-лайн. Більше того, послуги для національних користувачів часто надаються у більш орієнтований на користувача спосіб. Транскордонні користувачі стикаються з багатьма

перешкодами при отриманні послуг он-лайн. Найпоширенішими бар'єрами є мовні проблеми та неможливість автентифікації за допомогою власного електронного посвідчення особи.

2. Розрив між громадянами та підприємцями. Європейські підприємці користуються розвиненими цифровими послугами, що надаються їхнім урядом. Так, 92 % послуг для підприємців надаються он-лайн, порівняно з 80 %, що надаються для громадян.

3. Розрив між місцевими та регіональними органами влади та центральним урядом. Наразі 88 % оцінених послуг центрального уряду повністю доступні он-лайн, порівняно з 76 % оцінених послуг регіональних органів влади та 62 % оцінених послуг місцевих органів влади.

Комісія зазначає, що для належної для цифрової епохи відповіді на виклик 2030 рр. – надання усіх ключових державних послуг он-лайн – ЄС має подолати ці три прогалини.

Однак для досягнення загальних цілей, таких як стійкість, суверенітет і орієнтоване на людину цифрове середовище, все ще залишаються значні виклики [1, р. 27].

Держави-члени ЄС активно інвестують у реформування державного сектору та його цифрову трансформацію. Так, загальний обсяг запланованих інвестицій у цифровізацію державних послуг та рішення для електронного урядування в рамках національних планів відновлення та стійкості становить 48 млрд євро. З цієї суми 33,6 млрд євро можуть бути безпосередньо пов'язані з цілями цифровізації державних послуг [1, р. 27]. Впровадження Єдиного цифрового шлюзу [8] та принципу «єдиного вікна» матиме вирішальне значення для подальшого стимулювання цифровізації державних послуг, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності ЄС та досягненню рівних умов гри на єдиному ринку.

Статистичні дані Євростату показують, що у 2023 р. 45 % жителів ЄС, які користувалися Інтернетом протягом останніх 12 місяців, використовували його для отримання інформації з веб-сайтів органів державної влади, наприклад, про послуги, пільги, права, закони та години роботи. Ця частка значно варіюється між державами-членами ЄС. У 16-ти державах-членах понад 50 % людей використовували такі веб-сайти для отримання потрібної їм інформації, серед яких лідирують Фінляндія (83 %), Данія (73 %) та Швеція (71 %) [2].

Загалом, люди різного віку користуються веб-сайтами органів влади для отримання інформації. В ЄС, однак, найвища частка користувачів такої інформації серед тих, кому від 25 до 64 років (47 %), за ними йдуть люди віком 16 – 24 роки (40 %) і 65 – 74 роки (36 %) [2].

Щодо активності он-лайн, то в 2023 р. 91 % людей в ЄС повідомили, що користувалися Інтернетом протягом останніх 3-х місяців. Більш детальний аналіз того, що ці користувачі робили он-лайн, показує, що Інтернет в основному використовувався для спілкування з іншими людьми, наприклад, для надсилання або отримання електронних листів (86 % Інтернет-користувачів) та обміну миттєвими повідомленнями (82 %) [2].

Євростат повідомляє про низку он-лайн-активностей, які також були дуже популярними серед Інтернет-користувачів [2]:

- 75 % використовували його для здійснення телефонних або відеодзвінків;
- 70 % поклалися на Інтернет для пошуку інформації про товари та послуги;
- 70 % читали новини он-лайн на сайтах або в газетах;
- 70 % здійснювали он-лайн-банкінг;
- 65 % брали участь у соціальних мережах;
- 62 % шукали в Інтернеті інформацію про здоров'я;
- 70 % Інтернет-користувачів здійснюють банківські операції он-лайн.

Якщо детальніше розглянути Інтернет-банкінг, то у 2023 р. 70 % Інтернет-користувачів користувалися послугами он-лайн-банкінгу порівняно з 55 % у 2013 р. Найбільшою популярністю Інтернет-банкінг користується серед людей у віці від 25 до 64 років (73 %), порівняно з 62 % у віці від 16 до 24 років і 57 % у віці від 65 до 74 років. Серед країн ЄС Інтернет-банкінгом найчастіше користуються в Данії та Фінляндії (обидві країни – 97 %), Нідерландах (96 %), Естонії та Латвії (обидві країни – 91 %) [2].

Інтернет речей. Люди все частіше користуються різноманітними пристроями, підключеними до Інтернету. Наприклад, використовують розумну побутову техніку, таку як робот-пилосос і розумні лічильники газу або електроенергії, щоб керувати споживанням енергії в будинку. Ця мережа пристроїв, датчиків або систем, які пов'язані між собою і можуть

спілкуватися (обмінюватися даними) один з одним і хмарним середовищем за допомогою Інтернету, називається «Інтернет речей».

Завдяки Інтернету речей дані можна передавати мережею, не потребуючи взаємодії «людина-людина» або «людина-комп'ютер». Річчю в Інтернеті речей може бути людина з імплантованим кардіомонітором, сільськогосподарська тварина з біочіпом-транспондером, автомобіль, який має вбудовані датчики, що попереджають водія про низький тиск у шинах, або будь-який інший природний чи створений людиною об'єкт, якому можна присвоїти адресу Інтернет-протоколу і який здатен передавати дані мережею [7].

За даними Євростату, 72 % Інтернет-користувачів (особи, які користувались Інтернетом протягом останніх 3-х місяців) користуються домашніми розвагами, підключеними до Інтернету. У 2022 р. 72 % Інтернет-користувачів в ЄС користувались підключеними до Інтернету пристроями або системами. З них [2]:

- 64 % використовували розумні домашні розважальні рішення, такі як підключені до Інтернету телевізори, ігрові приставки, домашні аудіосистеми та розумні колонки;
- 29 % носили розумний годинник, фітнес-браслет або подібний пристрій;
- 11 % використовували розумні лічильники газу, електроенергії та розумне освітлення для управління енергоспоживанням в будинку;
- 10 % використовували розумну побутову техніку, таку як робот-пилосос, холодильник, духовка та кавоварка;
- майже 10 % використовували підключені до Інтернету системи домашньої сигналізації та інші рішення для захисту та безпеки свого будинку.

У країнах ЄС частка Інтернет-користувачів, які використовують рішення Інтернету речей, коливається від 44 % у Болгарії та 52 % у Румунії до 92 % на Мальті та 95 % у Нідерландах. Особливою популярністю користуються розваги для розумного будинку. В 2022 р. в 24-х державах-членах ЄС 50 % або більше Інтернет-користувачів користувались розважальними рішеннями для розумного дому, причому очолили цю групу Мальта (88 %), Ірландія (79 %), Іспанія та Швеція (обидві країни – 78 %) [2].

За даними Євростату, в 2018 р. у світі було 9,1 млрд пристроїв, підключених до Інтернету речей (5,4 млрд у споживчому секторі й 3,7 млрд – в промисловому). Очікується, що в 2025 р. таких пристроїв буде вже 25,1 млрд одиниць (13,7 млрд у споживчому секторі й 11,4 млрд – в промисловому). В 2023 р. промисловий сектор за кількістю пристроїв Інтернету речей вперше випередив споживчий (10 млрд одиниць проти 9,7 млрд) [5].

У 2022 р. глобальний ринок промислового Інтернету речей становив понад 544 млрд дол. США. Очікується, що розмір ринку в найближчі роки зросте, досягнувши приблизно 3,3 трлн дол. США до 2030 р. [6].

Список використаних джерел

1. 2023 Report on the state of the Digital Decade. URL: <https://11l.ink/IZuQ5>
2. Digitalisation in Europe – 2024 edition. URL: <http://surl.li/tqigz>
3. eGovernment Benchmark 2023. Connecting Digital Governments. Insight Report. URL: <https://11l.ink/vzuCS>
4. Europe's Digital Decade: digital targets for 2030. URL: <https://11l.ink/QxcOs>
5. Global industrial/consumer IoT connected objects 2018 – 2025. URL: <https://11l.ink/p6Z2G>
6. Industrial IoT – market size worldwide 2020 – 2030. URL: <https://11l.ink/iEdwj>
7. Internet of things (IoT). URL: <https://11l.ink/xMiwS>
8. The single Digital Gateway and Your Europe. URL: <https://11l.ink/iBTsb>

Надія РУДІК,

к.держ.упр., доц., доцент кафедри

економіки та менеджменту,

Український державний університет науки і технологій

ТРЕТІЙ ЗВІТ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ ПРО СТАН ШЕНГЕНСЬКОЇ ЗОНИ: ПОДАЛЬША РОЗБУДОВА ШЕНГЕНУ ЯК КЛЮЧОВИЙ ПРІОРИТЕТ

У 2023 р. Шенгенська зона без контролю на внутрішніх кордонах продовжувала демонструвати стійкість перед лицем зміни геополітичного ландшафту, хоча вона й надалі наражається на взаємопов'язані виклики. Звіт Європейської Комісії про стан Шенгенської зони за 2024 р. [9] підводить підсумки важливих подій, що відбулися за останній рік, надаючи повний огляд стану Шенгенської зони. Звіт про стан Шенгенської зони за 2024 р. стосується юридичного зобов'язання Комісії надавати звітність відповідно до статті 25 Постанови Ради 2022/922 та статті 33 Шенгенського кодексу про кордони. Цей документ відображає основні ініціативи в рамках поточного мандату Комісії, спрямовані на зміцнення Шенгенської зони.

Спираючись на заходи з оцінки та моніторингу Шенгенської зони, здійснені у 2023 р., у Звіті також визначено пріоритетні сфери, які потребують політичного та операційного імпульсу, а також висвітлено сфери, у яких необхідно поліпшити застосування Шенгенських правил. Через майже 40 років після підписання Шенгенської угоди високий рівень транскордонної співпраці залишається як ніколи актуальним, що дозволяє Шенгенській зоні продовжувати робити свій внесок в економічну конкурентоспроможність ЄС, а життя громадян і бізнесу – простішим і безпечнішим.

Цьогорічний Звіт, який започатковує шенгенський цикл 2024–2025 рр., служить основою для прийняття політичних рішень і ухвалення подальших заходів як на європейському, так і на національному рівнях. З метою сприяння реалізації пріоритетних дій для Шенгенської зони, разом із цим звітом Комісія висунула пропозицію щодо Рекомендації Ради для Шенгенської зони та запрошує Раду ЄС прийняти її на наступному засіданні Ради Шенгенської зони в червні 2024 р.

Протягом останнього року Шенгенська зона продовжувала значно покращувати повсякденне життя своєму майже 450-мільйонному населенню, його спосіб роботи та ведення бізнесу, а також полегшувала подорожі та спілкування. Шенген є домівкою для деяких із найпопулярніших туристичних напрямків світу. Щороку мільйони мандрівників приїжджають до Шенгенської зони (в 2023 р. було видано понад 10 млн шенгенських віз), що робить її найбільш відвідуваним місцем у світі [3].

У 2023 р. спостерігалася сильна та позитивна тенденція: багато напрямків перевищили рівень прибуття туристів, який спостерігався у 2019 р., тобто до початку пандемії COVID-19. Сьогодні понад 1,4 млрд людей із приблизно 61 країни можуть скористатися перевагами безвізових подорожей до Шенгенської зони, а у 2023 р. було зафіксовано понад півмільярда перетинів зовнішніх кордонів, що досягло 92 % від рівня до пандемії 2019 р. Туризм формує близько 10 % ВВП ЄС і забезпечує роботою близько 22,6 млн людей (це становить понад 6 % від загальної зайнятості в ЄС) [9, р. 21]. Ця висхідна тенденція найближчими роками зростатиме, і за оцінками Міжнародної асоціації повітряного транспорту (IATA), кількість авіаперевезень до Європи перевищить допандемічний рівень на 5 % вже у 2024 р. [1].

Отже, гарантування безперебійних та безпечних подорожей до Шенгенської зони має важливе значення для конкурентоспроможності Союзу, і особливо важливо в той час, коли ЄС стикається з сильною глобальною конкуренцією. Згідно з дослідженням «Євробарометр» щодо питань громадянства та демократії за 2023 р., близько 90 % громадян цінують свободу пересування в межах ЄС, причому 89 % погоджуються, що це вигідно їм особисто, а 83 % – що це вигідно для економіки. Дослідження Євробарометра щодо Шенгену за 2024 р. показує, що 80 % підприємств у переважній більшості погоджуються з тим, що Шенгенська зона пропонує привабливе середовище для їхнього бізнесу, що приводить до того, що понад три чверті

підприємств здійснюють свою діяльність переважно в межах Шенгенської зони. Позитивний вплив Шенгену на економіку ЄС високо оцінюється бізнесом: 81 % підприємств вважають Шенгенську зону одним із головних досягнень ЄС [9, р. 21].

Одним із ключових завдань Європейської Комісії є подальша розбудова Шенгенської зони. Під час другого шенгенського циклу до Шенгенської зони приєдналася Хорватія. За останній рік Хорватія прийняла приблизно на 2 млн туристів більше, ніж у 2022 р., що сприяло розвитку її національної економіки, оскільки туризм становить 20 % ВВП цієї країни [9, р. 4]. Торік у Хорватії було зафіксовано 20,6 млн прибуттів і 108 млн ночівель, згідно з даними системи eVisitor, яка включає туристичний трафік у комерційних і некомерційних об'єктах, а також морський чартер (система eCrew). У 2023 р. в Хорватії спостерігалось зростання кількості прибуттів на 9 % і ночівель на 3 % порівняно з 2022 р. Варто зазначити, що новорічну ніч у Хорватії зустріли майже 90 тис гостей, що приблизно на 12 % більше, ніж кількість гостей, які зустріли в країні кінець 2022 р. [5].

Згідно зі Звітом, вступ Хорватії до Шенгенської зони також сприяв зміцненню регіональної співпраці з сусідніми Угорщиною, Італією та Словенією. Так, у період з грудня 2023 р. по лютий 2024 р. Хорватія пройшла свою першу періодичну оцінку Шенгенської зони, яка виявила активізацію оперативної роботи, яка була проведена для боротьби з вторинними переміщеннями та транскордонною злочинною діяльністю, зі значним збільшенням спільного патрулювання на кордоні зі Словенією (у 2023 р. кількість спільних патрулів між Хорватією та Словенією зросла з 437 у 2022 р. до 864 [9, р. 4]).

Однак, зазначається у Звіті, перенаправлення міграційних потоків на західнобалканському маршруті та збільшення кількості нелегальних мігрантів на кордоні з Боснією і Герцеговиною вимагають посилення зусиль з припинення діяльності контрабандних мереж та подальшого зміцнення прикордонного спостереження [9, р. 4 – 5].

Відзначаючи чергову віху Шенгенського циклу 2023 – 2024 рр., у грудні 2023 р. Рада ЄС прийняла довгоочікуване рішення [4] щодо вступу Болгарії та Румунії до Шенгенської зони. Це стало результатом постійного внеску Болгарії та Румунії у створення повноцінної функціонуючої Шенгенської простору, що неодноразово було продемонстровано цими країнами. Так, за погодженням з Болгарією Європейська Комісія у листопаді 2023 р. координувала додаткову добровільну місію зі встановлення фактів, яка надала останню і додаткову інформацію про імплементацію Болгарією Шенгенського законодавства, беручи до уваги результати двох попередніх місій [8]. З 31 березня 2024 р. Болгарія та Румунія стали новими членами Шенгенської зони, повністю застосовуючи Шенгенський *acquis*. На першому етапі було скасовано контроль на внутрішніх повітряних і морських кордонах. В згаданому вище рішенні зазначається, що «Рада намагатиметься прийняти рішення про скасування перевірок осіб на внутрішніх сухопутних кордонах» [4]. Це рішення приймається Радою ЄС одноголосно відповідно до статті 4(2) Акту про вступ Республіки Болгарія та Румунії 2005 р.

З метою посилення захисту зовнішніх кордонів Болгарія і Румунія, вже як країни Шенгенської зони, домовилися з Європейським агентством з прикордонної та берегової охорони (Frontex) про збільшення присутності Постійного корпусу (перша в історії ЄС власна військова служба, метою якої є надання допомоги з перевітками на кордоні, підтримка в управлінні міграцією, виявлення наркотиків, зброї та іншої незаконної діяльності на кордоні [7]). Протягом останніх місяців агентство Frontex розпочало роботу над збільшенням втричі кількості службовців Постійного корпусу на болгарсько-турецькому кордоні, а також збільшило свою присутність на болгарському і румунському кордонах з Сербією. Посилене співробітництво у межах Рамкової програми співробітництва [2], започаткованої в березні 2024 р., вже дає позитивні результати, а розпочата Комісією нова спеціальна фінансова дія у розмірі 85 млн євро також посилить інституційну спроможність на зовнішніх кордонах. З метою підготовки до майбутнього скасування контролю на внутрішніх сухопутних кордонах, поліцейське співробітництво в регіоні було посилено шляхом створення регіональної ініціативи співпраці за принципом «по всьому маршруту», до якої також долучилися Австрія, Греція, Угорщина і Словаччина. На основі спільного аналізу ризиків метою є створення спільного механізму

щорічного планування з визначенням конкретних заходів. Координатор Шенгенської зони продовжуватиме підтримувати цю ініціативу, яка на ротаційній основі координується залученими державами-членами. Європейська Комісія продовжуватиме надавати всю необхідну підтримку Головуючому в Раді ЄС, щоб забезпечити можливість ухвалення рішення про скасування контролю на внутрішніх сухопутних кордонах Болгарії та Румунії у 2024 р. [9, р. 5].

В Звіті також підкреслюється, що швидкий обмін інформацією є наріжним каменем шенгенської інтеграції, особливо для тих держав-членів, які ще не застосовують шенгенське законодавство (*acquis*) у повному обсязі. Враховуючи географічне положення Кіпру, підключення цієї острівної країни до Шенгенської інформаційної системи в липні 2023 р. значно посилило безпеку в Європі (з моменту підключення Кіпру до Шенгенської інформаційної системи, на підставі європейського ордеру на арешт було заарештовано близько 20 розшукуваних осіб, з яких приблизно три чверті вже були передані державі-члену, яка подала відповідну заяву). Станом на лютий 2024 р. Кіпр мав понад 12 000 активних сповіщень у системі, а влада Кіпру виконала близько 21 млн пошукових запитів, в результаті чого було виявлено загрози безпеці, що також допомогло знайти близько 30 зниклих безвісти осіб [9, р. 5]. Оцінка Шенгенської зони, проведена в 2023 р., показала, що система добре інтегрована в прикордонні, міграційні та правоохоронні процеси на Кіпрі, хоча необхідні подальші зусилля для повного використання всіх доступних функцій.

Оновлена Шенгенська інформаційна система, доповнена новими категоріями попереджень, біометричними даними, зокрема відбитками долонь, відбитками пальців, записами ДНК зниклих безвісти, а також іншими інструментами для боротьби зі злочинністю та тероризмом, працює з 7 березня 2023 року. Система працює в 31 європейській країні, включаючи 27 держав-членів ЄС і 4 треті країни (Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія, Швейцарія), які приєдналися до Шенгенської зони [6].

Також було вжито важливих кроків щодо вступу Ірландії до Шенгенської зони стосовно тих частин Шенгенського *acquis*, у яких вона просила взяти участь, включаючи поліцейське співробітництво, Шенгенську інформаційну систему, судову співпрацю в кримінальних справах, співпрацю у сфері боротьби з наркотиками та статтю 26 Шенгенської конвенції. Шенгенська оцінка решти *acquis*, у якій Ірландія подала запит на участь (судове співробітництво у кримінальних справах, співробітництво у сфері боротьби з наркотиками та стаття 26 Шенгенської конвенції, яка встановлює обов'язки перевізників, що транспортують громадян третіх країн, яким відмовлено у в'їзді), буде завершена в другій половині 2024 р. [9, р. 6].

Таким чином, після майже чотирьох десятиліть співпраці Шенген перетворився на найбільшу у світі зону вільного пересування. Створивши територію без внутрішнього прикордонного контролю зі спільним зовнішнім кордоном, держави-члени ЄС амбітно погодилися взяти на себе спільну відповідальність у конструкції, де дії однієї країни виходять за межі національних інтересів і впливають на всіх членів Шенгенської зони. В Звіті підкреслюється, що широка та об'єднана Шенгенська зона є рушійною силою стабільності та процвітання на всьому Європейському континенті. Завершення створення Шенгенської зони є ключовим пріоритетом для Європейської Комісії Урсули фон дер Ляєн. Перше розширення за більш ніж десятиліття зі вступом Хорватії (перед цим, останнім за часом розширенням стало приєднання до Шенгенської зони в грудні 2011 р. Ліхтенштейну) та рішення, прийняте у 2023 р. щодо скасування контролю на внутрішніх повітряних і морських кордонах з Болгарією та Румунією, є свідченням цього зобов'язання.

Список використаних джерел

1. Airline revenue to surpass pre-pandemic levels in 2023. Air Passenger Market Analysis. IATA, December 2023. URL: <http://surl.li/tlnbd>
2. Bulgaria and Romania strengthen cooperation on border and migration management. URL: <http://surl.li/tljza>
3. Commission publishes Schengen report setting new priorities for the year ahead. URL: <http://surl.li/tlnfk>

4. Council Decision (EU) 2024/210 of 30 December 2023 on the full application of the provisions of the Schengen acquis in the Republic of Bulgaria and Romania. URL: <http://surl.li/tljoi>

5. Croatia visited by 20.6 million tourists in 2023. Croatian National Tourist Board: Press Release, 03.01.2024. URL: <http://surl.li/tlitz>

6. Cyprus joined the Schengen Information System (SIS). URL: <http://surl.li/tlkkn>

7. Frontex Standing corps. URL: <http://surl.li/tljwz>

8. Report of the third voluntary fact-finding mission to Bulgaria – latest developments in the application of the Schengen acquis. Brussels, 30 November 2023 (OR. en) URL: <http://surl.li/tljqq>

9. State of Schengen Report 2024: Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and The Committee of the Regions. Brussels, 16.4.2024 COM(2024) 173 final. URL: <http://surl.li/tlivv>

Олександр РУДІК,

к.політ.н., доц., доц. кафедри

історії та політичної теорії

НТУ «Дніпровська Політехніка»

БЮДЖЕТ ЄС МАЙБУТНЬОГО: КЛЮЧОВІ ВИМІРИ ТА УРОКИ

Зіткнувшись з двома війнами по сусідству, міграційним тиском і зростаючим протистоянням між демократіями та автократіями, довгостроковий бюджет ЄС має адаптуватися до нової реальності. Якщо ЄС хоче залишатися глобальним гравцем, переконані в Європейській Комісії, він повинен відповідати на геополітичні та геоекономічні виклики. У своїй вступній промові на щорічній бюджетній конференції ЄС 29 квітня 2024 р. європейський комісар з питань бюджету та управління Йоганнес Хан наголосив, що «Союз має вийти із зони комфорту, оскільки європейці більше не можуть залишати європейську безпеку в руках США» [5]. На цьому ще в 2023 р. наголосив Президент Франції Емануель Макрон після свого офіційного візиту в КНР [3]. Європейська безпека є спільною відповідальністю ЄС і його держав-членів, оскільки вона неподільна. Це також означає: ЄС має підкріпити свою «м'яку силу» жорсткою силою, в тому числі інвестиціями в спільні оборонні спроможності [2].

Геополітичної активності ЄС також вимагають його найближчі сусіди: Україна, Молдова та Західні Балкани є частиною європейської родини. Європейська інтеграція цих посткомуністичних країн поглиблює європейську колективну безпеку, демократію та процвітання. Як колишній європейський комісар з питань сусідства та розширення, Йоганнес Хан переконаний, що розширення буде керованим з точки зору бюджету, однак інші можливі перешкоди можуть вимагати більшої політичної волі [5].

В Європейській Комісії вважають, що підхід «бізнес як зазвичай» більше не є варіантом, особливо в сучасному геоекономічному контексті. Тому ЄС потрібно зміцнювати свою конкурентоспроможність – основу європейського процвітання [5]. В ЄС створили Платформу стратегічних технологій для Європи (STEP), яка є першим кроком у спрямуванні інвестицій ЄС у критичні проєкти в галузі біотехнологій, глибоких, цифрових та чистих технологій – за допомогою кращого використання синергії. STEP також підтримує проєкти з розвитку навичок, необхідних для розробки цих критичних технологій [7].

За словами Йоганнеса Хана, STEP – це випробувальний полігон для спрямування європейського бюджету. Європейська Комісія планує оцінити, як це працює для галузей економіки ЄС і відповідно адаптуватись. Загалом, на думку єврокомісара, ЄС і його держави-члени зможуть досягти більшого за ті самі гроші, якщо об'єднають свої сили і знизять рівень національного егоїзму, наприклад у сфері спільних закупівель військової техніки [5].

Йоганнес Хан виділив три ключові виміри майбутнього бюджету ЄС [5]:

1. Видатки. На що ЄС хоче витратити гроші і як? На думку єврокомісара, ключовим фактором є перспективність витрат. Кліматичні та цифрові амбіції ЄС повинні проходити червоною ниткою в кожній програмі, оскільки європейський бюджет працює як стартовий

капітал, створюючи європейську додану вартість, наприклад, шляхом підтримки транскордонних або міжрегіональних проєктів.

ЄС також потрібен більш гнучкий бюджет. Європейський поточний довгостроковий бюджет це дуже добре доводить: численні непередбачувані виклики – такі як напад росії на Україну, а потім енергетична криза та інфляція – вичерпали всі можливості гнучкості. Нинішня структура бюджету – з усіма її попередніми цільовими асигнуваннями і незначною гнучкістю – ускладнює реагування на мінливу реальність.

ЄС довелося бути дуже креативними, щоб знайти відповіді історичного значення – стати на бік українського народу і всіх європейців, які також відчули на собі ударну хвилю війни. RePowerEU для подолання енергетичної кризи є одним з багатьох гарних прикладів співпраці між європейським та національним рівнями. План RePowerEU почав впроваджуватись Європейською Комісією в травні 2022 р. у відповідь на труднощі та перебої на світовому енергетичному ринку, спричинені вторгненням росії в Україну. План допомагає ЄС економити енергію (заощаджено майже 20 % споживаної енергії), виробляти чисту енергію (39 % електроенергії вироблено з альтернативних джерел) та диверсифікувати енергопостачання. Завдяки REPowerEU в ЄС захистили громадян та підприємства від дефіциту енергії, підтримали Україну, послабивши військовий потенціал росії (80 % російського трубопровідного газу замінено альтернативним менше, ніж за 8 місяців), та прискорили перехід на чисту енергію [6].

Європейський комісар Йоганнес Хан відповідає за забезпечення спроможності Союзу діяти. Тому він запропонував цільовий, але надзвичайно важливий середньостроковий перегляд бюджету ЄС. Єврокомісар підкреслює, що пропозиція не є черговим «доповненням» до бюджету – вона свідчить про те, що держави-члени поділяють спільне розуміння того, що ЄС має краще вирішувати певні проблеми разом, такі як підтримка України, реагування на міграцію та зовнішні виклики, а також зміцнення конкурентоспроможності Союзу.

Винесений урок: у наступній Багаторічній фінансовій програмі (БФМ) на 2028 – 2034 рр. ЄС має забезпечити необхідну гнучкість і відповідну швидкість, щоб відповідати новим викликам, оскільки щось непередбачуване неминуче станеться. Водночас нові довгострокові фінансові рамки також дадуть можливість поставити під сумнів, чи фінансує ЄС правильні пріоритети за допомогою правильних інструментів: «ми можемо, наприклад, запитати себе, чи справді нам потрібна така кількість програм, чи інший, більш раціональний підхід приніс би більше доданої вартості?» [5].

2. Доходи. Як ЄС може зміцнити дохідну частину? Перш за все, ЄС не має застрягти в нав'язливій ідеї, що бюджет не може перевищувати 1 % ВВП ЄС. Після того, як в ЄС чітко визначать і погодять наші спільні пріоритети, європейці повинні мати достатньо коштів, щоб задовольнити спільні потреби. У зв'язку із цим, Єврокомісар пропонує подивитися на дохідну частину бюджету.

Сьогодні бюджет ЄС переважно фінансується за рахунок національних внесків, що базуються на економічній вазі країни, тобто внеску від ВВП. Чому б ЄС і його державам-членам не дослідити інші джерела доходів, такі як нові власні ресурси? Єврокомісар зазначив, що Європейська Комісія вже поклала на стіл конкретні пропозиції, і в інтересах усіх європейців було б якнайшвидше їх реалізувати.

В ЄС вже довели, що неможливе є можливим, якщо належним чином використовувати силу єдності європейців: поточний довгостроковий бюджет Союзу був задуманий, коли пандемія Covid-19 стала найбільшим викликом для нинішнього покоління. В ЄС відповіли на цей виклик найбільшим пакетом стимулів в історії Союзу, об'єднавши БФП з фондом NextGenerationEU («Наступне покоління ЄС» – пакет економічного відновлення, новаторський фінансовий інструмент тимчасового відновлення для підтримки економічного відновлення Європи після пандемії коронавірусу та побудови більш екологічного, більш цифрового та більш стійкого майбутнього) [4]. Це демонструє: щойно з'явилася спільна політична воля, стало можливим навіть те, що раніше було немислимим – спільні запозичення у великих масштабах.

Сьогодні облігації ЄС відіграють вирішальну роль не лише у фінансуванні відновлення, а й у підтримці України. Завдяки єдиному підходу до фінансування ЄС зміг трансформувати свою

присутність на ринку: сьогодні Союз став лідером на ринку зелених облігацій, вдалось посилили роль Європи на фінансових ринках та міжнародну роль євро. Це означає, що хоча NextGenerationEU (NGEU) є одноразовою ініціативою, вона створила багато довгострокових переваг, які в ЄС потрібно використовувати. Туристичним економікам Південної Європи, які дуже сильно постраждали від пандемії, а також менш заможним державам-членам ЄС було надіслано свідомий сигнал солідарності [1].

Створення NextGenerationEU високо оцінили в Міжнародному валютному фонді (МВФ). У своєму виступі на бюджетній конференції ЄС директорка розпорядниці МВФ Крісталіна Георгієва (єврокомісар з питань бюджету та людських ресурсів з 1 листопада 2014 р. по 31 грудня 2016 р.), зазначила, що липень 2020 р. (21 липня 2020 р. Європейська Рада узгодила цей інструмент в принципі) увійде в історію як час глибокої європейської згуртованості. У пошуках рішення, яке можна було б обґрунтовано вважати таким, що відповідає Договорам, лідери ЄС зібралися разом, щоб розробити потужну європейську відповідь на спільну і серйозну проблему – пандемію Covid-19. За словами пані Георгієвої, лише оголошення про створення NGEU мало потужний заспокійливий ефект на фінансові ринки [1].

По суті, NGEU являє собою значне розширення бюджету ЄС, що фінансувалося за рахунок спільних запозичень, погашення яких розпочнеться з 2028 р. і відбуватиметься протягом тривалого періоду – до 2058 р. [4].

Винесений урок: ЄС потрібно думати не лише про внески до ВНД, а й досліджувати всі варіанти інноваційного фінансування, використовуючи спільну вагу Союзу [5].

3. Вплив. Як максимізувати вплив? Дивлячись на поточний бюджет, ЄС також може винести уроки, щоб максимізувати вплив. З одного боку, можна дослідити всі варіанти збільшення інвестицій – ініційовані за допомогою фінансових інструментів – і оцінити, чи зможе ЄС збільшити наш вплив за рахунок наявних коштів.

З іншого боку, в ЄС можна використовувати трансформаційний потенціал бюджету, до якого значною мірою спричинився Фонд відновлення та стійкості (ФВС) завдяки своєму підходу, орієнтованому на результат. Реалізація реформ у рамках ФВС привела до відчутних результатів на ринку праці та соціального захисту, у системі правосуддя, діджиталізації органів публічного управління тощо. Наприклад, Італія пододала відставання у реформуванні судової системи, яке перешкоджало інвестиціям бізнесу. В Іспанії ФВС дав останній додатковий стимул для завершення давно запланованої реформи ринку праці. А план Угорщини включає заходи щодо посилення незалежності судової системи.

Винесений урок: наслідуючи приклад ФВС, вплив бюджету ЄС можна також посилити за рахунок ширшого зв'язку між витратами ЄС і реформами та інвестиціями [5].

Йоганнес Хан висловив тверде переконання, що «краще менше, ніж більше»: програми та правила можуть бути спрощені та раціоналізовані, щоб полегшити життя кінцевим бенефіціарам та зменшити адміністративний тягар для всіх. Втім, єврокомісар уточнив, що спрощення не означає менш дієвий контроль за коштами ЄС, а радше більш ефективне використання інструментів контролю [5].

В Європейській Комісії наголошують на потребу бути інноваційними, щоб наступний довгостроковий бюджет Союзу відповідав майбутнім цілям і викликам, хоча з огляду на потенційно зростаючу кількість викликів, це буде нелегко. Правильний бюджетний вибір сьогодні означатиме вдалий вибір політики завтра [5].

Список використаних джерел

1. An EU Budget for a Global Europe Keynote Address by Kristalina Georgieva, IMF Managing Director, at the Annual EU Budget Conference April 29, 2024. URL: <http://surl.li/tpbmdm>
2. Borrell J. Why European strategic autonomy matters. URL: <http://surl.li/gvxmlj>
3. Koch E. European Strategic Autonomy after Macron's Trip to China. URL: <http://surl.li/tooxl>
4. NextGenerationEU. URL: <http://surl.li/tmywd>

5. Opening remarks by Commissioner Hahn at the Annual EU Budget Conference 2024. URL: <http://surl.li/tmxhf>

6. REPowerEU at a glance. URL: <http://surl.li/gqxkv>

7. Strategic Technologies for Europe Platform. URL: <http://surl.li/topix>

Ганна ФРОЛОВА,

аспірантка кафедри державного управління

і місцевого самоврядування

НТУ «Дніпровська політехніка»

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ВОДНИМ ГОСПОДАРСТВОМ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Однією з найважливіших галузей національної економіки є водне господарство. Основні завдання публічного управління в цій сфері полягають у такому [2]:

- задоволенні потреб населення, бізнесу, а також інших галузей економіки у якісному та достатньому за своїм обсягом водопостачанні (забезпечені питною водою);
- регулюванні, відтворенні та охороні всіх видів водних ресурсів, моніторингу та контролі їх раціонального використання;
- розробленні та реалізації стратегій, програм, проєктів, заходів щодо використання поверхневих і підземних вод для різних галузей економіки, а також охорони вод і боротьби з їх шкідливою дією.

Виконання цих та інших завдань публічного управління в галузі водного господарства можливо за умов підтримки в належному стані відповідної комунальної інфраструктури та забезпеченні її належного та безперебійного функціонування.

Законом України від 16.11.2021 №1882-IX «Про критичну інфраструктуру» [5] сферу централізованого водопостачання та водовідведення, разом із іншими життєзабезпечувальними складовими регіональної та / або місцевої інфраструктури, такими як електро-, тепло- й газопостачання тощо, віднесено до критичної. Тому саме від стану інфраструктури централізованого водопостачання та водовідведення, від ефективності публічно-управлінської діяльності у цій складній галузі господарського комплексу країни, залежить і успішність публічного управління на певній території або в окремій громаді. Ефективність та результативність такого публічного управління буде підтверджуватися доступністю, якістю та своєчасністю надання послуг з централізованого водопостачання та водовідведення для кожної категорії споживачів. Отже, підвищення економічного та соціального ефекту публічного управління у водопровідно-каналізаційному господарстві залишається актуальним та вимагає продовження реформування галузі.

У більшості країн Європейського Союзу реформи у галузі водного господарства вже завершено або знаходяться на стадії активного впровадження, тому імплементація європейських стандартів та кращих практик до вітчизняних умов та реалій дасть можливість уникнути помилок, хибних кроків та небажаних наслідків в процесі побудови вітчизняної моделі розвитку галузі житлово-комунального господарства, зокрема сфери централізованого водопостачання та водовідведення.

Важливим досягненням в напрямку впровадження кращих європейських практик в публічному управлінні вітчизняною водопостачальною галуззю став перехід до моніторингу якості воді за стандартами ЄС [3]. Фундаментальною засадою водного господарства країн Європейського Союзу є правове положення Водної Рамкової Директиви ЄС (Директива 2000/60/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики» від 23.10.2000 року [4]), яка встановила основні (рамкові) положення для досягнення країнами ЄС належної якості води у їхніх водних об'єктах та декларує воду (на відміну від комерційного продукту) спадщиною. У такому разі дотримується принцип необхідності охорони та захисту водних ресурсів, їх раціонального та

бережливого використання. При цьому надання послуг з централізованого водопостачання та водовідведення в основному забезпечується публічним (державним, муніципальним) сектором, отже, підкреслюється особлива цінність життя та здоров'я громадян європейських країн.

У Великій Британії об'єкти житлово-комунального господарства приватизовані, а муніципальні підприємства відповідно до специфіки своєї діяльності об'єднуються для надання певних послуг. Відповідно до німецької та польської моделей реформування житлово-комунального сектору також відбулась приватизація підприємств, що надають комунальні послуги, але переважна частина власності залишилася у муніципалітетів, тобто на базовому рівні місцевого самоврядування [1]. Прі цьому в основу реформування публічного управління житлово-комунальним господарством за німецькою моделлю було покладено принцип конкурентного формування ринку надання комунальних послуг у територіальних громадах (спільнотах).

Втім, слід зауважити, що незважаючи на те, що Україна вже третій рік перебуває в умовах воєнного стану, державна влада спільно з органами місцевого самоврядування продовжують процес реформування галузі житлово-комунального господарства, зокрема, водогосподарського комплексу, але обмежені в фінансуванні заходів розвитку. У свою чергу вони консолідовано діють для забезпечення безперебійного надання споживачам комунальних послуг належної якості. У повоєнний період публічному управлінню доцільно буде спиратися на німецьку модель реформування житлово-комунального господарства та враховувати кращі практики польського досвіду. Такий підхід може стати найбільш дієвим та ефективним для нашої країни.

Список використаних джерел

1. Бріль П. О. Дослідження зарубіжного досвіду публічного управління житлово-комунальним господарством. *Інвестиції: практика та досвід*, 2018. № 4. С. 142–146. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2018/28.pdf (дата звернення 03.05.2024).
2. Водне господарство. *Енциклопедія сучасної України*. Київ, 2006. Т. 5. С. 8–9. URL: <https://esu.com.ua/article-27320> (дата звернення 03.05.2024).
3. Державне агентство водних ресурсів України: офіційний сайт. *Новини: Тиждень Європи в Україні: європейські підходи до управління водними ресурсами*. URL: <http://surl.li/tpesu> (дата звернення 03.05.2024).
4. Директива Європейського Парламенту і Ради 2000/60/ЄС від 23 жовтня 2000 року про встановлення рамок заходів Співтовариства в галузі водної політики. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text (дата звернення 03.05.2024).
5. Про критичну інфраструктуру: закон України від 16.11.2021 № 1882-IX (із змінами, внесеними згідно із Законом № 2684-IX від 18.10.2022). Редакція від 01.01.2024, підстава – 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text> (дата звернення 03.05.2024).

Єгор ХМЕЛЬНИКОВ,

аспірант кафедри політології, соціології

та публічного управління

Дніпровського національного університету

імені Олеся Гончара

ЦИФРОВА СПЕЦИФІКА ПОЛІТИЧНИХ ІНТЕРЕСІВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ІНСТИТУЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Цифрове політичне середовище вимагає концептуалізації не лише в контексті передавання інформації та маніпулювання свідомістю, але й в контексті діяльності політичних акторів. Розгляд сучасних теорій та концепцій представництва політичних інтересів вимагає ідентифікації нових суб'єктів, а також способів досягнення політичних цілей в середовищі цифрової відкритості. Міждисциплінарні розробки стосовно врахування суспільного інтересу,

виявлення потреб та вимог громадських спільнот тощо, потребують оцінки з точки зору методології та перспектив отримання наукової новизни.

В умовах сучасної України ідентифікація способів просування політичних інтересів є питанням національної безпеки та дієвої протидії ворожій пропаганді та інформаційно-психологічним операціям. Таким чином, тема цифровізації (цифрового виразу) політичних інтересів є актуальною як з точки зору розвитку політичної науки, так і згідно з пріоритетами політичної практики в умовах євроінтеграції.

Щоб зрозуміти сучасну динаміку політичних інтересів у цифровому інституційному середовищі, вкрай важливо заглибитися в історичний контекст цифровізації в політиці. Розвиток Інтернету, соціальних медіа та інших цифрових платформ суттєво змінив спосіб взаємодії політичних акторів із громадськістю, мобілізацію підтримки та формування громадської думки. Трансформація традиційних політичних структур у цифрові інститути породила нову динаміку влади, канали комунікації та можливості політичного впливу.

Науковці, які вивчають політичні інтереси в цифровому інституційному середовищі, використовують різні аналітичні рамки, щоб проаналізувати та зрозуміти пов'язані з цим складності. Одна з таких структур передбачає аналіз впливу цифрових технологій на політичну комунікацію, включаючи роль платформ соціальних медіа, онлайн-форумів і цифрових політико-комунікаційних кампаній. Крім того, сучасні дослідники можуть використовувати перспективу неінституційного аналізу, щоб дослідити, як традиційні політичні інститути адаптуються до епохи цифрових технологій і як виникають нові цифрові інститути.

Підхід до мережевого аналізу є важливим для розуміння взаємопов'язаного характеру політичних інтересів у цифровій сфері. Він передбачає вивчення відносин і взаємодії між різними суб'єктами, такими як політичні партії, групи інтересів та окремі впливові особи-комунікатори (так звані «інфлюенсери») в цифровому просторі. Аналіз політичної Інтернет-мережі дає змогу зрозуміти закономірності потоку інформації, формування онлайн-спільнот і вплив ключових вузлів на формування політичного дискурсу євроінтеграції.

Порівняльні дослідження пропонують цінний підхід до розуміння різноманітних способів прояву політичних інтересів у різних цифрових інституційних середовищах у всьому світі. Вивчаючи тематичні дослідження з різних регіонів, доречно визначити загальні соціально-інституційні закономірності, унікальні виклики та успішні стратегії, які використовують політичні актори, що орієнтуються в цифровому ландшафті євроінтеграції.

Вивчення політичних інтересів у цифровому інституційному середовищі вимагає багатовимірного та міждисциплінарного підходу. Історичний контекст, аналітичні рамки, мережевий аналіз, політичні наслідки та порівняльні дослідження разом сприяють всебічному розумінню цієї галузі, що розвивається. Оскільки цифровізація політики ще продовжує формувати політичну спільноту в умовах демократії, поточні дослідження нормативної структури політичної Інтернет-комунікації будуть важливими для інформування політиків, підтримки демократичних принципів і орієнтування в складній взаємодії між політичними інтересами та цифровою епохою в умовах євроінтеграції.

Політичні інтереси в Україні глибоко вкорінені в її історичному контексті, геополітичному значенні, внутрішніх викликах і стратегічному виборі. Поки Україна веде боротьбу за місце на світовій арені, динаміка її відносин з Європейським Союзом і широким міжнародним співтовариством продовжуватиме формувати політичний ландшафт країни. Збалансування прагнень різнорідного акторів, вирішення внутрішніх викликів і сприяння міжнародному партнерству є важливими складовими для України, щоб створити стабільне та процвітаюче майбутнє в умовах євроінтеграції.

Отже, цифрове політичне середовище визначається як сукупність акторів реалізації політичних інтересів на основі апаратно-програмних комплексів цифрової комунікації. Його специфікою є прихованість стратегічних напрямків діяльності реальних політичних гравців, складність встановлення та аналізу прихованих політичних цілей.

Нормативно-інституційна концептуалізація цифрової політики в умовах євроінтеграції спрямована на пошук обмежень, зловживань політичного маніпулювання та навіювання.

Соціально-інституційна традиція розглядає політичну діяльність в цифровому середовищі з точки зору зміни стану свідомості індивідів і груп за наслідками масованого політико-комунікаційного впливу через мережі Інтернет та соціальні медіа.

Оксана ШЕЛОМОВСЬКА,

*к.держ.упр., доцент, доцент кафедри соціології
Дніпровського державного технічного університету*

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ РЕГУЛЮВАННЯ

Міжнародна статистика переконливо доводить, що соціальні мережі є одним з найпопулярніших медіа в усьому світі, оскільки практично кожен шостий світовий мешканець використовує соціальні мережі. У 2023 році 4,89 мільярда людей у всьому світі користувалися соціальними мережами, і, за прогнозами, кількість користувачів продовжить зростати до майже шести мільярдів до 2027 року. Станом на квітень 2024 року Північна та Західна Європа були регіонами з найвищим рівнем проникнення соціальних мереж у світі, досягаючи 80,2 % та 78,2 %. Південна Європа посіла четверте місце з рівнем проникнення 73,5 %. Найпопулярнішою соціальною мережею в світі є Facebook, кількість користувачів якого вже перевищила мільярд зареєстрованих облікових записів і наразі має понад три мільярди активних користувачів щомісяця. Потім за рівнем популярності йдуть Youtube із 2,5 млн. активних користувачів щомісяця, Instagram і WhatsApp - по 2 млн., Tiktok – 1,6 млн., WeChat – 1,3 млн., Facebook Messenger – 1 млн., Telegram – 900 тис., X/Twitter – 611 тис. та ін. [1].

Зважаючи на таке стрімке поширення соціальних мереж, віддаючи належне їх перевагам, розуміючи виклики та оберігаючи від недоліків, Європейський Союз вчиняє рішучі кроки щодо розробки політики та врегулювання відносин між державами-членами, онлайн-платформами та їх користувачами. У 2022 р. були прийняті два надзвичайно важливі документи Digital Services Act та Digital Markets Act, які фактично і регулюють цифровий простір ЄС.

Акт про цифрові послуги (Digital Services Act) вдосконалює механізми протидії незаконному контенту та поширенню дезінформації в соціальних мережах, що загалом забезпечує ефективний захист фундаментальних прав і свобод користувачів інтернету, зокрема свободи слова. Він також створює сильніший механізм громадського нагляду і контролю за всіма онлайн-платформами і значно пом'якшує ризики, особливо такі як маніпуляції або дезінформація. Основні вимоги, які висуває Акт про цифрові послуги до дуже великих он-лайн-платформ, (VLOP), які охоплюють понад 10 % населення ЄС (соціальні мережі належать саме до цієї категорії), є наступними:

- забезпечити можливість повідомляти про незаконний контент, а саме створити механізми, за допомогою яких користувачі можуть позначати такий контент, а платформи – співпрацювати з довіреними особами, які повідомляють про це;

- забезпечити більшу прозорість модерації контенту та можливості оскарження, зокрема онлайн-платформи повинні повідомляти своїм користувачам причини видалення контенту або обмеження доступу до облікового запису, а користувачі, у свою чергу, мають право оскаржувати такі рішення за допомогою механізму позасудового врегулювання спорів. Для забезпечення прозорості та уможливлення контролю за рішеннями онлайн-платформ Європейська Комісія запустила базу даних прозорості (DSA Transparency Database), яка дозволяє практично в режимі реального часу відстежувати рішення щодо модерації контенту, прийняті провайдером онлайн-платформ і надає різноманітні інструменти для доступу, аналізу та завантаження інформації, що сприяє моніторингу розповсюдження незаконного та шкідливого контенту в інтернеті. Наразі у цій базі даних міститься більш ніж 17 млн. пояснень, серед яких найбільше порушень пов'язано зі сферою обслуговування платформ, незаконна або шкідлива мовою, небезпечними та/або незаконними продуктами [2];

– забезпечення більшої прозорості та контролю над інформацією та рекламою в стрічках соціальних мереж, що передбачає поширення інформації про параметри персоналізації контенту і можливості відмовитися від персоналізованих рекомендацій, оскільки VLOP має пропонувати можливість вимкнути персоналізований вміст. Платформи мають надавати користувачам інформацію про те, хто заплатив за поширення реклами та забороняти рекламу, націлену на користувачів на основі конфіденційних даних, таких як політичні чи релігійні переконання, сексуальні вподобання тощо. Також VLOP мають підтримувати репозитарій з інформацією про платні рекламні кампанії, які проводяться в їхніх онлайн-інтерфейсах. Наразі TikTok, Facebook та Instagram пропонують можливість відключити персоналізовану стрічку на своїх платформах;

– забезпечення чесності виборів, зокрема, соціальні мережі повинні ідентифікувати, аналізувати та пом'якшувати ефективними заходами ризику, пов'язані з виборчими процесами та громадянським дискурсом, забезпечуючи при цьому захист свободи вираження поглядів. Відбулося скорочення часу реагування на позначення місцевою владою та довіреними партнерами, розроблені чіткіші процеси ескалації дезінформації та дезінформації, збільшилися можливості перевірки фактів та загальне збільшення ресурсів і можливостей та ін. [3].

Онлайн-платформи зобов'язані публікувати звіти про процедури модерації контенту принаймні раз на рік. Для контролю за соціальними мережами і онлайн-платформами на рівні держав-членів діють незалежні регулятори – національний координатор цифрових послуг (DSC), а на рівні всього ЄС – Європейська рада з цифрових послуг (EBDS) як незалежна консультативна група. Цей орган складається з координаторів цифрових послуг держав-членів і очолюється Європейською Комісією. Цілями ради є:

- сприяння послідовному застосуванню акту про цифрові послуги та забезпечення ефективної співпраці національних координаторів цифрових послуг і Європейської Комісії;
- координація та аналіз цифрового простору ЄС;
- надання допомоги національним координаторам і Європейській Комісії в нагляді за дуже великими онлайн-платформами та дуже великими онлайн-пошуковими системами [4].

Побудова і розвиток справедливої і конкурентоспроможної цифрової економіки ЄС регулюється Актом про цифрові ринки (Digital Markets Act), який встановлює набір чітко визначених об'єктивних критеріїв для ідентифікації «привратників/гейткіперів», якими є великі цифрові платформи, що надають основні платформні послуги – онлайн-пошукові системи, магазини програм, служби обміну повідомленнями. 6 вересня 2023 року Європейська Комісія вперше визначила шість гейткіперів – Alphabet, Amazon, Apple, ByteDance, Meta, Microsoft. Загалом було визначено 22 основні сервіси платформи, які надаються цими гейткіперами.

Основними вимогами Акту про цифрові ринки є:

- заборона гейткіперам обробляти з метою надання послуг онлайн-реклами персональні дані кінцевих користувачів, які використовують сервіси третіх сторін, що використовують основні сервіси платформи гейткіпера;

- заборона гейткіперам об'єднувати особисті дані з різних сервісів, що належать одній компанії (наприклад, у випадку Meta, її соціальної мережі Facebook та її комунікаційної платформи WhatsApp);

- дозвіл бізнес-користувачам пропонувати ті самі продукти чи послуги кінцевим користувачам через сторонні онлайн-посередницькі послуги або через власний прямий онлайн-канал продажу за цінами чи умовами, які відрізняються від тих, що пропонуються через онлайн-посередницькі послуги гейткіпера (наприклад, заборона для Apple накладати 30 % комісії на всі транзакції, укладені через App Store);

- гейткіпери мають утримуватися від вимог до бізнес-користувачів використовувати, пропонувати або взаємодіяти з ідентифікаційною послугою гейткіпера в контексті послуг, які пропонують бізнес-користувачі за допомогою основних служб платформи цього гейткіпера (практика пакетування);

- забезпечення правових інструментів проти методів самоналаштування, які використовуються платформами для просування власних продуктів (наприклад, першочергові результати для продуктів або послуг Google під час використання пошуковика Google);
- гейткіпери повинні дозволити користувачам видаляти будь-яке попередньо встановлене програмне забезпечення або додаток, якщо вони цього бажають;
- забезпечення вищого ступеня переносимості даних, сумісності та доступу до даних для бізнесу та кінцевих користувачів платформи та ін. [5].

Отже, аналізуючи особливості політики регулювання функціонування соціальних мереж в просторі Європейського Союзу слід відзначити, що ЄС робить все можливе для побудови цифрового суспільства, що ґрунтується на європейських цінностях – де ніхто не залишиться осторонь, кожен має свободу, захист і справедливість. Шляхом регулювання і контролю за діяльністю соціальних мереж, ЄС прагне забезпечити захист прав громадян, зокрема в сфері конфіденційності та безпеки даних та активно сприяє впровадженню заходів щодо боротьби з дезінформацією та недопущенням впливу з боку зарубіжних акторів на внутрішню політичну або суспільну ситуацію. Однак, при впровадженні такої політики виникають питання щодо збалансованості між захистом прав громадян і забезпеченням свободи слова та інформаційної свободи. Розробка ефективних механізмів регулювання, які б враховували ці протилежності, є важливим завданням для Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Social media: global penetration rate 2024, by region. URL: <http://surl.li/tppeq>
2. Welcome to the DSA Transparency Database! URL: <https://11l.innk/eYLOR>
3. The impact of the Digital Services Act on digital platforms. URL: <https://11l.innk/9Vdfd>
4. European Board for Digital Services. URL: <https://11l.innk/3iU6H>
5. Digital Markets Act. URL: <https://11l.innk/KN8lw>

Олександра ШРАМКО,

студентка IV курсу

НТУ «Дніпровська політехніка»

студентка бакалаврської програми

Політології та міжнародних відносин

Карлового університету (Чеська Республіка).

СТРАТЕГІЇ ЄС ЩОДО ІНТЕГРАЦІЇ МІГРАНТІВ: АНАЛІЗ ПОЛІТИЧНИХ І СОЦІАЛЬНИХ НАСЛІДКІВ

Інтеграція мігрантів є актуальною темою у сучасному світі і Європейський Союз приділяє особливу увагу розробці стратегій щодо неї. Процес міграції вносить значні політичні і соціальні виклики, які потребують системного та добре обґрунтованого підходу. Метою цього дослідження є аналіз політичних і соціальних наслідків інтеграції мігрантів згідно зі стратегіями Європейського Союзу. У даному дослідженні буде надано вступне уявлення про тему, підкреслено її актуальність та сформульовано мету та завдання. Робота пропонує визначити основні напрями політичних стратегій та розкрити їх ефективність в контексті інтеграції мігрантів у Європейському Союзі.

Політичні стратегії Європейського Союзу стосовно інтеграції мігрантів включають різні підходи та ініціативи. Упродовж останніх років, Європейський Союз приймав ряд законодавчих актів та політичних рекомендацій для забезпечення ефективної інтеграції мігрантів в суспільство. Яскравим прикладом одного із цих актів може слугувати Директива 2003/109/ЄС, в якій значиться «Стратегії Європейського Союзу щодо забезпечення прав мігрантів націлені на дотримання міжнародних зобов'язань з прав людини, що підтверджені в різних директивах, таких як Директива про статус резидентів, які перебувають довгостроково (2003/109/ЄС)» [1]. Ці стратегії орієнтовані на забезпечення прав та свобод мігрантів, поліпшення доступу до

освіти, працевлаштування та житла, а також підтримку міжкультурного діалогу. Підтвердженням плану та стратегій може слугувати Документ 52020DC0758: «Європейський Союз визнає важливість інтеграції мігрантів через освіту та працевлаштування, що відображено в Плані дій з інтеграції та інклюзії 2021–2027 рр., метою якого є покращення доступу мігрантів до цих послуг» [2]. Однак, реалізація цих стратегій відбувається на рівні кожної країни-члена ЄС, що призводить до певного розрізнення політичних підходів та практик.

Європейський Союз реалізує різноманітні програми та ініціативи, спрямовані на підтримку інтеграції мігрантів. Ці програми фінансуються з різних джерел і надають додаткові ресурси для впровадження політичних стратегій та сприяння інтеграції мігрантів в суспільство. Програми можуть включати навчання мови та культурного адаптацію, професійну підготовку та працевлаштування, підтримку мігрантів у процесі отримання освіти та медичних послуг [3]. Крім того, ініціативи Європейського Союзу також спрямовані на створення сприятливих умов для інтеграції мігрантів через розвиток міжкультурного діалогу, взаєморозуміння та спільних проєктів.

«Інтеграція мігрантів може мати значні економічні наслідки, позитивно впливаючи на ринки праці, вирішуючи дефіцит навичок, але також створюючи проблеми з точки зору соціальної інтеграції та конкуренції за робочі місця» [4]. Ці наслідки включають вплив на економіку та ринок праці, культурну та соціальну адаптацію мігрантів, а також взаємини з місцевим населенням. Розуміння цих наслідків є важливим для розвитку ефективних стратегій та політик, спрямованих на успішну інтеграцію мігрантів у європейські суспільства.

Інтеграція мігрантів має значний вплив на економіку та ринок праці країн Європейського Союзу. «Наявність робочої сили мігрантів може призвести до більшої економічної гнучкості та зростання, допомагаючи ЄС підтримувати свою конкурентоспроможність на світовому ринку» [4]. Мігранти вносять свій вклад у розвиток та зміцнення економіки, заповнюючи певні невисококваліфіковані позиції, на які місцеве населення не завжди готове претендувати. Однак, необхідно враховувати конкретні сектори, де можуть виникати конфлікти з місцевими працівниками і забезпечувати адекватний захист прав праці мігрантів у контексті трудових відносин.

Культурна та соціальна адаптація є важливою складовою інтеграції мігрантів в країни Європейського Союзу. Цей процес включає освоєння мови, звичаїв, цінностей і соціальних норм приймаючого суспільства. Наявність належних програм та послуг для навчання мови та ознайомлення з культурою є важливими для успішної адаптації мігрантів. Також потрібно стимулювати взаємодію та взаєморозуміння між мігрантами та місцевим населенням, що сприяє загальній гармонії і соціальній стабільності.

Взаємини мігрантів з місцевим населенням відіграють також важливу роль в контексті інтеграції. Створення сприятливого середовища для взаємодії та співпраці між мігрантами та місцевими жителями є ключовим для забезпечення гармонійного співіснування різних культур [5]. Програми, що сприяють обміну та взаєморозумінню між різними культурами, можуть сприяти міжнаціональній толерантності і підтримувати позитивну інтеракцію між групами населення. Заходи, спрямовані на забезпечення недискримінації та рівних прав для всіх, є також важливими для побудови довіри та взаєморозуміння між мігрантами та місцевими жителями.

У процесі дослідження політичних та соціальних наслідків інтеграції мігрантів в рамках Європейського Союзу було зроблено кілька висновків. Політичні стратегії ЄС включають законодавчі акти, політичні рекомендації, програми та ініціативи. Вони спрямовані на створення правової бази для інтеграції мігрантів, забезпечення їх прав та соціального захисту. Процес інтеграції мігрантів має вплив на економіку та ринок праці. Мігранти забезпечують додаткову робочу силу та створюють нові підприємства, але також можуть збільшувати конкуренцію на ринку праці. Культурна та соціальна адаптація мігрантів є важливою складовою процесу інтеграції. Вона включає в себе засвоєння мови, навичок та цінностей країни-господаря. Основою успішної інтеграції є взаємини мігрантів з місцевим населенням, які впливають на формування почуття приналежності та соціальну інтеракцію. Загальною метою стратегій Європейського Союзу щодо інтеграції мігрантів є забезпечення стійкого і безпечного

співіснування різних культур та національностей в ЄС. Це досягається шляхом створення сприятливої соціальної та політичної середовища, захисту прав та ефективної підтримки мігрантів.

Список використаних джерел

1. Європейська Комісія, 2003. Директива 2003/109/ЄС про статус громадян третіх країн, які є довгостроково проживаючими резидентами. URL: <https://111.innk/cluBt>
2. Європейська Комісія, 2020. План дій щодо інтеграції та інклюзії 2021 – 2027. URL: <https://111.innk/98DB9>
3. Європейська Комісія, 2022. Доступ мігрантів до освіти та охорони здоров'я. URL: <https://111.innk/qnZwe>
4. Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD), 2021. Вплив міграції на економіку та ринок праці. URL: <https://111.innk/98veP>
5. Рада Європи, 2019. Міжкультурні міста: сприяння перевагам різноманітності. URL: <https://111.innk/98veP>

СЕКЦІЯ 2**Відносини Україна – ЄС в контексті Угоди про асоціацію**

Олександра ДВУРЕЧЕНСЬКА,

к.і.н., доцент кафедри

міжнародних відносин і аудиту

НТУ «Дніпровська політехніка»

ВПЛИВ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄС НА РОЗВИТОК СИСТЕМИ ХІМІЧНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У ХХІ ст. відбулася суттєва трансформація загроз національній безпеці, зокрема, цифровізація суспільства вимагає від держави постійно вдосконалювати засоби попередження та протидії інформаційним загрозам. Разом з тим, значення класичних загроз та небезпек не втрачає актуальності. Після початку повномасштабного вторгнення росія неодноразово застосовувала хімічну зброю на території України та створювала небезпечні ситуації на ядерних об'єктах. Ефективність протидії таким загрозам в першу чергу залежить від організаційно-правового забезпечення безпеки, чіткого алгоритму реагування на безпекові виклики, розподілу компетенцій між уповноваженими установами, правового підґрунтя діяльності. Україна має переглянути функціонування своєї безпеки у хімічній сфері й створити нові принципи її функціонування з огляду на стандарти ЄС в контексті євроінтеграційної політики.

Незважаючи на значну кількість хімічних загроз та небезпек, система національної хімічної безпеки формувалася непослідовно і не мала належного правового забезпечення. Україна приєдналася до провідних міжнародних документів із забезпечення хімічної безпеки та регулювання обігу хімічних речовин прямого і подвійного призначення, стала повноправним членом Організації із заборони хімічної зброї. Однак, з моменту набуття незалежності країною не було створено цілісної системи нормативно-правових актів для регулювання забезпечення хімічної безпеки.

Стимулом розвитку системи національної хімічної безпеки стала євроінтеграційна політика України. Інтеграція України до ЄС передбачає узгодження законодавства України з правовими актами Європейського Союзу, яке відбувається через реформування українською державою національного законодавства з метою імплементації правових норм ЄС. Відповідно до Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, безпека України повинна зміцнювати «загальноєвропейську безпеку в усіх її вимірах» [3]. У «Звіті за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС)» зазначається, що «в Україні наразі (у 2023 р. – *О.Д.*) відсутні правила і критерії, які б поширювалися на хімічну продукцію, що виробляється, використовується та надається на ринку України, або виробляється на території України без надання на ринку» [1].

В умовах російсько-української війни та застосування країною-агресором хімічної зброї України опинилася без базового закону про регулювання національної хімічної безпеки. Лише у грудні 2022 р. відбулося ухвалення Закону України «Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією», який планується запровадити в дію в червні 2024 р. Закон встановлює організаційно-правові засади національної хімічної безпеки та сприяє подальшій розбудові цієї сфери за європейським стандартами та враховує міжнародні зобов'язання України.

Закон України «Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією» сприяє гармонізації стандартів України в хімічній галузі з міжнародними та європейськими стандартами, зокрема імплементуються базові технічні регламенти REACH та CLP, які діють в ЄС, й запроваджується міжнародна класифікація небезпечних хімічних речовин [2]. Регламенти REACH та CLP передбачають класифікацію хімічних речовин та дозволяють Україні

долучитися до ринку хімічних речовин, а також здійснювати маркування та пакування хімічної продукції відповідно до міжнародних стандартів. Регламент (ЄС) № 1907/2006 Європейського Парламенту та Ради від 18 грудня 2006 р. про реєстрацію, оцінку, авторизацію та обмеження хімічних речовин (REACH) визначається як один із пріоритетних правових актів для імплементації в українське законодавство [1].

Серед інших важливих змін, які відбудуться в сфері хімічної безпеки України завдяки ухваленню Закону України «Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією», можна виділити наступні. Планується створити Державний реєстр хімічних речовин та реєстр класифікації небезпек та елементів інформації про небезпеку хімічної продукції. В попередніх регламентах в Україні оцінка хімічних речовин здійснювалася з позиції їх шкідливого впливу на людину, новий закон враховує також шкідливий вплив на навколишнє середовище. Також закон сприяє запровадженню ряду норм в сфері хімічної безпеки, наприклад, скасування ліцензій на виробництво хімічних речовин, які не відповідають правилам ЄС.

Окрім впровадження Закону України «Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією» інтеграція в ЄС передбачає обов'язкове прийняття постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок видачі (відмови у видачі, переоформлення, анулювання) дозволу на використання особливо небезпечної хімічної речовини, яка виводиться з ринку» (ухвалена у 2023 р.), прийняття постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок ведення Державного реєстру хімічних речовин» (ухвалена у 2023 р.), прийняття постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок створення та адміністрування Інформаційної системи забезпечення хімічної безпеки» (у квітні 2024 р. завершено громадське обговорення), прийняття постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Технічного регламенту щодо безпечності хімічної продукції» (у квітні 2024 р. завершено громадське обговорення). Також імплементація правових норма ЄС в українське законодавство передбачає прийняття Закону України «Про процедуру попередньої згоди відносно експорту та імпорту окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів». З метою посилення безпеки ЄС від України вимагається прийняти низки рішень РНБО про запровадження санкцій щодо третіх країн, терористичних організацій за використання хімічної зброї. Остання зазначена вимога не є пріоритетною вимогою ЄС, але є надзвичайно важливою в контексті використання хімічної зброї росією.

Виконання Україною частини зобов'язань відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС передбачає ухвалення комплекс документів, пов'язаних з хімічною безпекою. Розробка та впровадження в дію означених правових норм підтверджує наміри України стати повноправним членом ЄС та сприяє розбудові систем регіональної і національної хімічної безпеки. Крім того, в умовах війни зміни в правовому регулюванні хімічної безпеки буде сприяти кращому реагуванню на хімічні небезпеки. Після ухвалення та початку роботи норм нового законодавства підвищиться рівень національної хімічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Звіти за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС). URL: <https://11l.ink/KeAcy> (дата звернення: 28.04.2024)
2. На що звернути увагу в ЗУ «Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією»? URL: <https://11l.ink/SuFnb> (дата звернення: 28.04.2024)
3. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 11 червня 1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text> (дата звернення: 28.04.2024).

Анастасія КРАВЕЦЬ,
*д.політ.н., доц., професор кафедри
 історії та політичної теорії
 НТУ «Дніпровська політехніка»*

Ігнат АСТАХОВ,
*магістр, кафедра
 історії та політичної теорії
 НТУ «Дніпровська політехніка»*

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Державна регіональна політика в Україні в 2014 – 2023 рр., яка вийшла на новий рівень розвитку та активізація децентралізаційних процесів, сприяла збалансованому розвитку українських територіальних громад і регіонів, були створені тисячі горизонтальних зв'язків між громадами, регіонами. Але навіть за цих умов не було сформовано дієвих інструментів координації секторальних політик міністерств в регіонах, а реалізація Державної стратегії регіонального розвитку і регіональних стратегій розвитку мали надто обмежені фінансові ресурси.

Україна має можливість пришвидшити вступ до Європейського Союзу (ЄС), тому плани реконструкції та регіонального розвитку вже зараз мають відповідати європейським правилам, отримуючи тут досвід та зміцнюючи довіру іноземних партнерів до інвестицій у регіональний розвиток. Регіональна політика України має бути спрямована на вирішення найважливішого завдання сьогодення – створення самодостатніх потужних регіонів, з тільки їм притаманною специфікою, культурними та мовними традиціями, міцною економікою та можливостями для самоврядування.

Основними нормативно-правовими актами у даній сфері регулювання є Конституція України, Закон України «Про засади державної регіональної політики». Після ймовірного внесення змін до Закону «Про засади державної регіональної політики» видається доцільним переглянути та оновити вже існуючі Державну стратегію регіонального розвитку на 2021 – 2027 рр. та відповідні обласні стратегії. Досвід 2021 – 2023 рр. засвідчив проблему обмеженості планування можливих сценаріїв розвитку та імовірних ризиків, що потрібно врахувати при роботі над оновленням цих стратегій.

2 лютого 2023 Єврокомісія презентувала звіт щодо готовності України до вступу до ЄС. Цей документ – свого роду екзаменаційний листок, а кожен включений параметр (всього їх 31) – предметний іспит.

Варто докладніше зупинитися на такому параметрі, як регіональна політика. Для Євросоюзу це не менш важливий пункт, ніж питання державних закупівель, зеленої енергетики чи безпеки. Наразі за параметром «регіональна політика» Україна отримала 2 бали з 5 [3].

А це означає, що регіональна політика в Україні потребує доопрацювання за кількома напрямками. Передовсім, це правова рамка. В Україні відсутня правова база для досягнення цілей, передбачених статтями 174 – 175 Угоди про функціонування ЄС. Йдеться про підтримку сільських територій, віддалених та рідконаселених територій, індустріалізованих зон. Усі економічні політики в ЄС мають підпорядковуватися цим цілям. В Україні відсутній фонд, подібний до European Social Fund+. А Державний фонд регіонального розвитку, який діє в Україні, наразі виконує інші цілі. Виходячи з цього, Україні потрібно змінити пріоритети щодо розподілу бюджетних коштів в рамках фондів, що також відіб'ється і на проєктах, котрі можуть ініціювати та реалізовувати громади.

Ще один пункт – це інституційна структура. У цій частині Єврокомісія відзначає потребу в координації між органами державної, регіональної та місцевої влади. Цей рівень координації має бути ефективнішим, щоб була змога здійснювати управління європейськими структурними фондами. Тут, як варіант, Україна може розглянути досвід Польщі й створити структуру, як-от

Центр європейських проєктів, котрий здійснює менеджмент частини європейських фінансових фондів. Головні завдання цього Центру, який підпорядковується міністру розвитку та регіональної політики – це підвищення ефективності освоєння європейських коштів, контроль за їх раціональним використанням. Він спеціалізується на підтримці транскордонного та транснаціонального співробітництва [3]. Щодо фінансів потрібно також врахувати, що в ЄС діє довгострокове бюджетування: наприклад, теперішній бюджетний період почався 2021 року і завершується 2027 року. І це теж вимагає дещо іншого підходу щодо планування та управління.

Ще один пункт, над яким потрібно працювати Україні в частині регіональної політики, як випливає зі звіту, – це адміністративна спроможність. Зауваження Єврокомісії сформульовані коротко та зрозуміло: децентралізовані органи влади не мають достатньої адміністративної спроможності здійснювати менеджмент регіональних операційних фондів коштів ЄС. Виходом з такої ситуації є підготовка кадрів в органах місцевого самоврядування, котрі будуть відточувати свою організаційну спроможність.

Щодо програмних документів, то тут Єврокомісія відзначає певний прогрес. Синхронізація державних програмних документів з регіональними та місцевими програмами залишає бажати кращого. Поки кожна громада не матиме конкретної стратегії розвитку, яка буде синхронізована з регіональною та державною стратегією (але конкретною, а не «за все добре, проти всього поганого»), доти влада жодного рівня не розумітиме, які саме проєкти слід реалізовувати.

Ще один важливий пункт – це фінансовий моніторинг. У цій частині було одне з найкритичніших зауважень: відсутність попереднього контролю за використанням коштів. І ці контрольні процедури повинні були впроваджувати якраз органи місцевого самоврядування – як регіональні, так і місцеві. Це, серед іншого, і перевірка потенційних контрагентів, їхньої здатності виконати певний проєкт, наявності досвіду у реалізації подібних ініціатив. Тому розробка таких процедур – це те, над чим уже можна й треба працювати і до чого вже варто готуватися і бізнесу також.

Сучасна державна стратегія регіонального розвитку України потребує суттєвих змін та доповнень. Регіональна політика має враховувати особливості кожного окремого регіону, його стан та перспективи його розвитку. Необхідне створення спеціалізованого виконавчого органу влади, метою якого стане формування та втілення регіональної політики, збір та аналіз статистичних даних, спостереження за розвитком та допомога депресивним регіонам. Посилення співробітництва між регіональними, державними інституціями та представниками бізнесу, створення фондів фінансової та економічної допомоги. Використання вже існуючих програм співробітництва з міжнародними організаціями з метою розвитку регіонів, розробки та втілення інноваційних програм, заохочення населення до вирішення існуючих проблем. Необхідне створення системи моніторингу та оцінки впливу регіональної політики на розвиток національної економіки та адаптації її до норм Європейського Союзу.

У подальшому, корисним буде розглядати об'єктом регіональної політики менші за площею території (наприклад міста, частини міст) для вирішення більш вузьких проблем та надання адресної допомоги. Проте, при співпраці з країнами ЄС та високих темпах євроінтеграції необхідно зберегти національну ідентичність, враховувати власні економічні інтереси, зосередитися на розвитку вигідних галузей українського виробництва.

Список використаних джерел

1. Кваша О. П. Регіональна політика України на шляху її адаптації у рамках євроінтеграційного вектору України. *Вісник МДУ. Серія: Історія. Політологія. Збірник наукових праць*. Маріуполь, 2019. Вип. 25. С. 93–100.
2. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 – 2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. URL: <https://1ll.ink/a1jXk> (дата звернення 30.11.2023).
3. Регіональна політика та вимоги ЄС: що потрібно зробити Україні. URL: <https://1ll.ink/RMgFt> (дата звернення 30.11.2023).

Анастасія КРАВЕЦЬ,
*д.політ.н., доц., професор кафедри
 історії та політичної теорії
 НТУ «Дніпровська політехніка»*

Ірина ВИШНЕВСЬКА,
*магістр, кафедра
 історії та політичної теорії
 НТУ «Дніпровська політехніка»*

ЕТНОНАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Пріоритетним завданням для України на сучасному етапі розвитку у сфері етнонаціональних відносин є підвищення ефективності функціонування державних інституцій. Ефективність етнонаціональної політики залежить від того, наскільки актуальними є її основні принципи, чи вірно вони відображають стан етнонаціональної ситуації, вміння держави враховувати інтереси різних етнічних груп та державотворчої нації і сприяти їх узгодженню. Державна етнонаціональна політика в Україні в цілому проводиться у відповідності з міжнародними нормами і стандартами. Однак, існує потреба у значному вдосконаленні системи задоволення деяких економічних, мовних та освітніх потреб національних меншин.

Євроінтеграційні прагнення України передбачають адаптацію чинного законодавства до європейських стандартів. Яскравим прикладом стало прийняття Програми «Єдність у розмаїтті» на період до 2034 року. Вона обґрунтовує необхідність розроблення відповідної державної цільової програми на період з 2024 по 2034 роки, визначає оптимальний варіант розв'язання актуальних питань у сфері етнополітики та відповідні комплекси заходів у межах Програми [1].

Концепція покликана забезпечити імплементацію Закону України «Про національні меншини (спільноти) України» та спрямована на виконання рекомендації Європейської Комісії від 17 червня 2022 року щодо оновлення реформи правової бази для національних меншин. Концепція визначає метою Програми створення сталих інституційних умов для задоволення потреб та ефективної реалізації прав і можливостей національних меншин (спільнот) та корінних народів України відповідно до міжнародних нормативно-правових стандартів, сприяння міжкультурній компетентності, взаємодії та порозумінню, інтеграції українського суспільства в умовах необхідності подолання наслідків російсько-української війни та наслідків багаторічної політики російської насильницької асиміляції [2].

Розроблення Концепції Державної цільової програми супроводжувалось тісними консультаціями із національними меншинами (спільнотами) та корінними народами. Зокрема у межах цього процесу було проведено 20 консультаційних зустрічей із залученням представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Європейської Комісії, Ради Європи, посольств держав етнічного споріднення національних меншин (спільнот) України [2].

Прийняття Програми «Єдність у розмаїтті» в подальшому дасть змогу: 1. Гарантувати ефективну участь представників громадських об'єднань національних меншин (спільнот) та представницьких органів корінних народів України у процесах формування та реалізації державної політики у сфері міжнаціональних відносин. 2. Забезпечити належну взаємодію, партнерство між громадськими об'єднаннями національних меншин (спільнот), представницькими органами корінних народів України та органами державної влади, органами місцевого самоврядування для реалізації мовних, освітніх, культурних, інформаційних прав осіб, які належать до національних меншин (спільнот) та корінних народів України на рівні областей, районів та міст. 3. Утворити консультативно-дорадчі органи з питань національних меншин (спільнот) та корінних народів України при місцевих держадміністраціях та органах місцевого самоврядування. 4. Розробити нормативно-правову базу з питань захисту прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України. 5. Забезпечити поступове

підвищення оцінки стану забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин (спільнот) та корінних народів України, згідно з методологією Global Pluralism Indicator. 6. Забезпечити реалізацію культурних та мовних прав осіб, які належать до національних меншин (спільнот) та корінних народів України, зокрема, шляхом удосконалення законодавства, підтримки проєктів і заходів, спрямованих на збереження та відродження мов і культур національних меншин (спільнот) та корінних народів України. 7. Забезпечити реалізацію освітніх прав осіб, які належать до національних меншин (спільнот) та корінних народів України та реалізацію інформаційних прав таких осіб. 8. Забезпечити реалізацію принципів недискримінації осіб, які належать до національних меншин (спільнот) та корінних народів України, підвищити рівень толерантності до них в українському суспільстві; зменшити негативний вплив мови ворожнечі на суспільні процеси. 9. Мінімізувати негативні наслідки збройної агресії РФ у сфері збереження унікальних етнічних культур України.

1. Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми «Єдність у розмаїтті» на період до 2034 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.09.2023 № 850-р. URL: <https://111.inh/eZV1p> (дата звернення: 02.12.2023).

2. Уряд схвалив Концепцію Державної цільової національно-культурної програми «Єдність у розмаїтті» до 2034 року. URL: <https://111.inh/OkEak> (дата звернення: 02.12.2023).

Ганна МЕРКОТУН,

аспірантка кафедри державного управління

і місцевого самоврядування

Навчально-наукового інституту державного

управління НТУ «Дніпровська політехніка»

ЕКОНОМІЧНЕ ВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Процес європейської інтеграції є потужною рушійною силою реформ, часто фундаментальних, як у державах-вступниках, так і в самому Європейському Союзі. Найбільш яскраво це проявлялося в посткомуністичних державах, які в процесі підготовки до вступу в ЄС розпочали й успішно завершили перехід до демократії та ринкової економіки. Глибокі трансформаційні зміни відбуваються й у сфері економічного врядування держав-вступників. Європейська Комісія приділяє багато уваги належному економічному врядуванню, яке разом з утвердженням верховенства права та реформою державного управління, є наскрізним питанням, що має принципове значення для успіху політичної та економічної реформ та побудови у такий спосіб міцної основи для запровадження правил та стандартів ЄС у держави, що отримала статус кандидата на вступ до ЄС.

Підписанням у 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [2], не тільки підтверджено цивілізаційний вибір українського народу, а й Європейським Союзом визнано європейські прагнення України. ЄС привітав європейський вибір України, в тому числі й її зобов'язання розбудувувати розвинуту й сталу демократію та ринкову економіку. Однією із цілей асоціації сторонами визначено запровадження умов для посилення економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, зокрема завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі та підтримка зусиль України стосовно завершення переходу до діючої ринкової економіки, у тому числі шляхом поступової адаптації її законодавства до *acquis* ЄС.

Відповідно до ст. 343 Угоди про асоціацію Україна взяла на себе зобов'язання докладати максимальних зусиль для побудови функціонуючої ринкової економіки та поступового наближення своєї політики до політики ЄС відповідно до основоположних принципів макроекономічної стабільності, збалансованості державних фінансів і платіжного балансу. А

співробітництво в галузі управління державними фінансами спрямовується на забезпечення розвитку бюджетної політики і надійних систем внутрішнього контролю та зовнішнього аудиту, що базуються на міжнародних стандартах, а також відповідають основоположним принципам підзвітності, прозорості, економності, ефективності та результативності (ст. 346 Угоди про асоціацію). Серед зобов'язань України й розвиток системи середньострокового бюджетного прогнозування/планування [2].

Майже вісім років реформи, що відбувалися в нашій країні в рамках Угоди про асоціацію, та адаптація законодавства ЄС просуваються досить повільними темпами. Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію нашої держави обумовило подачу Україною 28 лютого 2022 р. заявки на членство в ЄС у прискореному режимі.

Отримавши у червні 2022 р., відповідно до рішення Європейської Ради, статус кандидата на вступ до Європейського Союзу наша країна приступила до виконання висунутих семи основних умов для початку переговорів про вступ до ЄС та прискорила реформаторські зусилля. Рішення про надання статусу кандидата в ЄС створило потужну динаміку реформ, що, попри тривалу війну, отримало сильну підтримку народу та консолідувало зусилля уряду та парламенту України. На шляху до європейської інтеграції Україна запровадила прозору систему попереднього відбору суддів Конституційного Суду, реформувала органи судового управління, продовжила розслідувати випадки корупції на високому рівні та виносити вироки, а також зміцнила свою інституційну основу. Певні успіхи досягнуто й у ширшій та системній боротьбі з впливом олігархів. Україна також продемонструвала свою спроможність досягти прогресу в зближенні з *acquis* ЄС навіть умовах війни [1].

Позитивні досягнення нашої країни відзначено у звіті Європейської Комісії, яка щороку складає комунікацію про розширення, де викладає рекомендації і звіти з детальною оцінкою поточного стану та прогресу, досягнутого державами-кандидатами й потенційними кандидатами на їхньому євроінтеграційному шляху. На підставі ретельно проведеної оцінки поточного стану впровадження фундаментальних реформ у державах-кандидатах Європейська Комісія розробляє чіткі вказівки щодо пріоритетних майбутніх реформ. Комунікація та звіти формують «Пакет розширення». Пакет розширення ЄС – це стратегічний документ щодо політики розширення ЄС, який публікується щороку восени та включає звіт Європейської Комісії з оцінкою прогресу, досягнутого державами-кандидатами та потенційними кандидатами на членство. 8 листопада 2023 р. був опублікований перший Звіт про прогрес України в рамках Пакета розширення ЄС, який містив ряд рекомендацій у сфері реформ, зокрема й щодо економічного врядування [3].

Виходячи з принципу «найперше основоположні засади» («*fundamentals first*»), особливу увагу Комісія приділяє оцінці стану реформ в сферах верховенства права, основоположних прав та належного врядування (функціонування демократичних інститутів та реформа державного управління), оскільки стан справ у цих сферах є ключовим показником, за яким ЄС оцінює перспективи вступу держави-кандидата. З огляду на це, реформи в цих сферах мають бути активними, рішучими і переконливими, щоб увібрати в себе всі основоположні цінності ЄС.

Відповідно до аналітичного звіту Європейської Комісії Україна змогла здійснити суттєві зміни у всіх семи напрямках, що були визначені для нашої країни у червні 2022 р., проте на момент публікації звіту три з зазначених рекомендацій не були повністю виконані [3]. Загалом, часткове виконання відповідних критеріїв є цілком нормальною практикою, яка не зупиняє подальший рух держави-кандидата у переговорному процесі. Окремо варто зазначити, що фактично проведення переговорів означає два процеси (гармонізація національного законодавства з *acquis*) та переговорний процес, що передбачає обговорення та роботу з окремими проблемами наближення законодавства.

Аналізуючи економічне врядування в Україні Європейська Комісія зазначає, що проведення монетарної політики, загальне економічне управління та створення інституційного й нормативного середовища в нашій країні зіткаються з винятковими труднощами, що спричинені повномасштабним вторгненням росії. У звіті зазначається, що в Україні в рамках вимог до реформ, викладених у послідовних програмах МВФ, вжито важливих заходів для

зміцнення стабільності банківського сектору, включаючи заходи щодо посилення банківського нагляду та механізмів врегулювання, а також проведено реформи для підвищення незалежності Національного банку України. Україна здійснила кроки для підвищення прозорості державних фінансів та інституцій, зокрема шляхом публікації бюджетної інформації, вдосконалення системи державних закупівель та запровадження вимог щодо звітності для державних службовців. Водночас, з метою удосконалення економічного врядування в Україні, потрібними є додаткові реформи, зокрема, щодо прозорості державних фінансів, а також запобіганню втручанням приватних інтересів, боротьби з корупцією, зміцнення верховенства права та покращення бізнес-середовища. Європейська Комісія зазначає, що умови воєнного стану в нашій країні призвели до деякої централізації влади і скорочення самостійності установ, відповідальних за економічну політику [3].

У цілому позитивно оцінивши проведену реформаторську роботу нашої країни, 14 грудня 2023 р. Європейська Рада прийняла рішення розпочати переговори щодо членства в ЄС з Україною. Отже, отримавши від Європейської Комісії ряд рекомендацій, Україна має продовжити та успішно завершити розпочаті реформи з метою отримання повноправного членства в ЄС. Серед завдань – й посилення економічного врядування. Враховуючи той факт, що структура економічного врядування ЄС спрямована на моніторинг, запобігання та корекцію проблемних економічних тенденцій, які можуть послабити національні економіки або негативно вплинути на інші держави-члени європейського співтовариства, наша країна має привести власну структуру економічного врядування у відповідність до вимог і стандартів ЄС.

Список використаних джерел

1. У Пакеті щодо розширення 2023 року Єврокомісія рекомендувала розпочати переговори з Україною та Молдовою. Представництво Євросоюзу в Україні. URL: <https://11l.ink/a8FbS>
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
3. Commission staff working document «Ukraine 2023 Report»: Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 2023 Communication on EU Enlargement policy. URL: <https://11l.ink/X67qR>

Олександр НЕПРИЦЬКИЙ,

*к.і.н., доцент кафедри всесвітньої історії,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

РЕФОРМА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ СПІВПРАЦІ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СОЮЗНИКАМИ

Проведення реформи децентралізації в Україні отримує офіційне схвалення і позитивні коментарі та констатацію необхідності завершення реформ, проте на практиці реформа перейшла в стан стагнації ще до початку повномасштабного вторгнення російських військ на територію України, і не просувається вперед уже четвертий рік поспіль.

Метою нашого дослідження є вивчення ставлення української центральної влади до реформи децентралізації та позиції європейських партнерів у даному питанні.

Гальмування реформи децентралізації в Україні розпочалося після місцевих виборів 2020 року, які не виправдали очікувань тогочасної правлячої на центральному рівні партії «Слуга народу» та Президента України. Навесні 2019 року Володимир Зеленському і партії «Слуга народу» дісталось дві блискучі перемоги – 73,22 % голосів здобув Володимир Зеленський, і став шостим Президентом України. Влітку того ж року його партія досягла успіху під час парламентської виборчої кампанії, що дозволило сформулювати монобільшість (56 %) у

Верховній Раді. Повторити такий успіх на місцевих виборах 2020 року президентська партія не змогла. В новоутворених громадах переважно отримали владу представники місцевих еліт, і лише у 15 % посади голів громад здобули представники партії «Слуга народу» [4].

Після місцевих виборів 2020 року Верховна Рада, де правила монобільшість політичної партії «Слуга народу», фактично призупинила вже заплановані кроки із реалізації реформи децентралізації в Україні: не були внесені відповідні зміни до Конституції України, а відповідно, не були створені виконавчі комітети обласних рад, не вводилися посади префектів тощо. На рівні міст, селищ і сіл діяли ради та виконкоми створені місцевими радами; на рівні районів продовжували існувати, як атрибути перехідного періоду, районні ради та районні державні адміністрації; а на рівні області діяли обласні ради (як орган місцевого самоврядування) і обласні державні адміністрації, що продовжували реалізовувати виконавчі функції вертикалі Президент-Кабінет Міністрів України, так наче реформа децентралізації не проводилася.

Після повномасштабного вторгнення російських військ у лютому 2022 року почали діяти обмеження повноважень органів місцевого самоврядування [1], а центральна влада отримала, здавалось би, шанс остаточно ліквідувати децентралізацію і повернутися до централізованої системи управління, спочатку на період воєнного часу, а далі із перспективою продовження. Звичайно, точилося обговорення ролі і значення децентралізації, але на публічну дискусію в умовах воєнного часу влада могла не особливо зважати. Проте, в жодному випадку не можна було ігнорувати позицію західних партнерів, які надавали допомогу в протистоянні з ворогом і мали свою недвозначну думку щодо реформи децентралізації в контексті українського шляху до європейської інтеграції.

Наведемо, як мінімум, два приклади, коли європейські партнери в 2022 році голосно акцентували свою позицію на тему децентралізації в Україні. Перший приклад – це «Рекомендації стосовно формування політики з питань Плану відновлення місцевого самоврядування від наслідків війни» підготовлені Центром експертизи доброго врядування Ради Європи і оприлюднені в м. Страсбург 30 червня 2022 року. В «Рекомендаціях...» вказувалося, що тимчасові заходи із рецентралізації «не повинні стати постійними атрибутами системи місцевого самоврядування» [3]. Вдруге ця позиція прозвучала як результати опитування громадян України, яке було проведено Київським міжнародним інститутом соціології на замовлення Програми Ради Європи «Децентралізація і реформа публічної адміністрації в Україні: «76,5 % українців і українок вважають, що реформу місцевого самоврядування та територіальної організації влади (децентралізацію) потрібно продовжувати, і що реформа відіграла позитивну роль у спротиві широкомасштабному російському вторгненню» [2].

Фактично, у перший рік повномасштабної війни європейські партнери застерegli центральну владу в Україні, що ліквідація реформи самоврядування є неприпустимою і має бути продовжена (після звершення дії воєнного стану) при умові збереження подальшої співпраці в сфері європейської інтеграції України.

Отже, децентралізація має окреслені групи прихильників і противників реформ в Україні. Діюча центральна влада – Президент, апарат Кабінету Міністрів, депутати президентської більшості у Верховній Раді – в сьогоdnішніх політичних умовах зацікавлені у рецентралізації влади в Україні і будуть використовувати правові обмеження воєнного часу для досягнення окреслених цілей, а регіональні еліти і міжнародні структури західних, перш за все європейських, союзників підтримують завершення реформ децентралізації в Україні.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://11l.inh/WVWBQ>
2. Місцеве самоврядування та територіальна організація влади (у контексті широкомасштабного російського вторгнення). Київський міжнародний інститут соціології. 19 грудня 2022. URL: <https://11l.inh/z8yH1>

3. Рекомендації стосовно формування політики з питань Плану відновлення місцевого самоврядування від наслідків війни. Центр експертизи доброго врядування Ради Європи. м. Страсбург, 30 червня 2022 року CEGG/PAD(2022). URL: <https://11l.ink/mvpjz>

4. Шамайда Т. Результат виборів: перемога місцевих еліт, успіх партії ЄС і холодний душ для «Слуги народу». *Тексти*. 29 жовтня 2020. URL: <https://11l.ink/rglma>

Кирило СУВОРОВ,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
НТУ «Дніпровська політехніка»*

РЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК СКЛАДНИК ЕФЕКТИВНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Європейський Союз, який свого часу зароджувався як велика економічна спільнота країн Західної Європи, на нинішньому етапі розвитку займає значну частку світового ВВП поруч з США та Китаєм та посідає третє місце.

Однак, за даними Світового банку, в десятку найбільших по ВВП країн світу за 2022 рік входить лише три країни ЄС. Це Німеччина (~4.08 трлн дол. США), Франція (~2.77 трлн дол. США) та Італія (~2.04 трлн дол. США). Якщо дивитись на ТОП-20 – до цього списку додаються Іспанія (~1.41 трлн дол. США) та Нідерланди (~1 трлн дол. США) [1].

Подібна ситуація свідчить про сильний економічний дисбаланс серед країн ЄС, адже перераховані вище 5 країн сукупно складають 11.3 трлн дол. США, що є 68.07 % від сумарного ВВП країн ЄС, який у 2022 році досягнув позначки 16.6 трлн дол. США [2].

ВВП країни є одним із показників економічної ваги, а у нинішньому світі економічна складова є невід'ємною від політичної. Тісна економічна взаємозалежність країн світу призвела до ситуації, в якій експортні мита та економічні санкції стали одним з основних інструментів політичної боротьби між країнами.

В цьому контексті відбувається повномасштабне вторгнення рф в Україну, а також вступ України до Європейського Союзу. Україна в найближчій часовій перспективі розпочне переговори про вступ до ЄС і до того, як це станеться, (і для того, щоб це сталось) їй варто стати більш ефективною в питанні політичного менеджменту та адміністрування (управління) задля покращення економічного клімату.

Покращення можна розпочати із питання регіонального управління, яке не було у повній мірі вирішене з реформою децентралізації в Україні. З одного боку, згадана реформа покращила ефективність адміністрування в селах, селищах та містах, надавши їм більше повноважень та можливостей для здійснення політики місцевого значення.

З іншого боку, на даний момент між загальнодержавною владою України та місцевим самоврядуванням відсутні достатні механізми взаємодії та контролю, що призводить до сильного розриву між ними. Враховуючи складність і комплексність держави як системи адміністрування, Україна потребує більш чітких механізмів регіонального управління як з'єднувальної ланки між місцевою та загальнодержавною владою.

Тому в цьому контексті варто звернути увагу на рекомендації європейських фахівців Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), куди входять більшість держав Європейського Союзу.

1. Забезпечення вертикальної співпраці та координації між рівнями врядування. Як було зазначено вище, регіональний рівень слугує з'єднувальним елементом між загальнодержавним рівнем та місцевим, і успішні реформи на регіональному рівні можуть поліпшити взаємодію та досягнення результатів. Координація особливо важлива для розвитку регіонів, зокрема у сферах зайнятості, економічного розвитку, транспорту та охорони здоров'я. Використання контрактів як форми взаємодії може полегшити цей процес, сприяючи довгостроковому плануванню та встановленню довіри між різними рівнями врядування. Міжурядові органи також можуть бути корисним інструментом для розробки та впровадження

реформ, забезпечуючи обмін досвідом та координацію дій. Для ефективності цих заходів важливо мати надійну та актуальну інформацію відносно регіонів і встановлювати механізми залучення громадськості [3].

2. Національна та міжнародна співпраця між регіонами. Регіони повинні співпрацювати для ефективного управління спільними компетенціями та інвестування в проекти, що виходять за межі окремих адміністративних кордонів. Пандемія COVID-19 показала необхідність координації між регіонами та країнами для ефективного реагування на надзвичайні ситуації. Співпраця може приймати форми міських мереж або мегарегіонів, що дає змогу містам користатися перевагами економічної інтеграції. На національному рівні асоціації регіонів просувають спільні інтереси, тоді як на міжнародному рівні регіони обмінюються досвідом у тематичних мережах. [3]

3. Зміцнення потенціалу на регіональному рівні. Реформи регіонального управління націлені на розвиток стратегічного та технічного потенціалів для ефективного планування і реалізації політики. Важливим є підвищення здатності регіонів встановлювати стратегічні цілі та забезпечувати адміністративний і інституційний потенціал для їх досягнення. Для успішних реформ необхідно зміцнити процеси моніторингу та оцінки політики, використовуючи чіткі та вимірювані показники. Цифрові інструменти можуть підтримувати ці процеси, покращуючи комунікацію та залучення громадян, а також ефективне управління публічними ресурсами. Для успіху реформ важливо також залучати приватні зацікавлені сторони та громадськість через багаторівневі форуми діалогу, що сприяє координації регіонального розвитку і пріоритетів інвестицій. [3]

Отже, підсумовуючи вищесказане можна зазначити, що запропоновані європейськими колегами рекомендації з приводу впровадження та покращення регіонального управління можуть бути корисними для застосування в Україні задля підвищення її адміністративної ефективності, що в подальшому збільшує її перспективи бути економічно та політично успішною країною в складі ЄС.

Список використаних джерел

1. GDP (current US\$). World Bank website, 2022. URL: <https://11l.ink/2X5gM>
2. Gross domestic product of the European Union from 2011 to 2022. Statista, 06.11.2023. URL: <https://11l.ink/9zpl2>
3. OECD (2022), Regional Governance in OECD Countries: Trends, Typology and Tools, OECD Multi-level Governance Studies, OECD Publishing, Paris. URL: <https://doi.org/10.1787/4d7c6483-en>

Костянтин ТАТАРКІН,

аспірант кафедри політології, соціології

та публічного управління

Дніпровського національного університету

імені Олеся Гончара

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРІОРИТЕТИ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО ВЕТЕРАНСЬКОГО РУХУ

В умовах євроінтеграції України громадський рух як форма репрезентації інтересів ветеранських спільнот набуває виразних рис інституалізації. За умови наявності значної кількості ветеранів збройних конфліктів у суспільстві, а також залежно від масштабів та значення військової загрози, сучасний український ветеранський загал потребує виразу потреб на соціальному та політичному рівні. Означені вимоги можуть стосуватися як побутових питань, так і питань забезпечення представництва в рядних структурах. Мотивацією для інституалізації громадського руху ветеранів здебільшого стає порушення або недостатній захист прав ветеранів. Вузьке визначення шкоди від військових дій в правовому полі, недостатнє ресурсне забезпечення інтеграції ветеранів до мирного суспільства, ситуативний

підхід держави до потреб ветеранів вимагають комплексних та системних громадянських дій. Ідентичність ветеранських спільнот в усьому світі є базою для згуртованості громадських організацій та мереж. Європейський ліберальний підхід імплементації ветеранських рухів до мирного життя та унормовано висловлювання політичних вимог надає широкі можливості для соціально-політичної репрезентації потреб ветеранів. Водночас він вимагає політичного досвіду, ініціативності та послідовності в політичних діях. Патерналістський підхід натомість звужує потреби та вимоги ветеранів до піклування процесами реабілітації та соціального забезпечення. У трансформаційних етатистських державах ветерани мають формальний статус. Проте через низьку спроможність держави не мають можливостей для ефективності інтеграції. В умовах сучасні України необхідно виробити концептуальну модель розвитку ветеранського руху та його політичної ніші у вигляді потреб та вимог які будуть зустрічати підтримку широких верств громадян. Цей напрямок є перспективою в подальших досліджень за обраною темою. Ключові слова: ветеранський рух, політичні вимоги, політичні інтереси, теоретичний курс, концептуальна модель.

Увага до ветеранського руху з боку сучасних науковців-політологів та практичних експертів зумовлена загостренням проблеми адаптації вагової групи громадян після стресових навантажень військових дій. Сучасне розгортання військових загроз для України та інших країн світу (зокрема, країн ЄС) спонукає до пошуку підходів щодо формування сприятливого середовища для реабілітації та відновлення ветеранів збройних конфліктів. Ветеранські спільноти в різних країнах світу виступають вагомим середовищем для рекрутування політичних лідерів, управлінців, ефективних менеджерів бізнес-середовища тощо. В умовах політичних трансформацій належить надати увагу умовам, які сприятимуть зростанню ефективності самоорганізації ветеранів. Найбільш поширена форма інституалізації політичних вимог ветеранів – це громадський рух. Водночас його конфігурація в умовах цифровізації суспільства, а також зростання впливу споживацьких настроїв вимагає суттєвого уточнення. Сучасні політичні науки ідуть шляхом виявлення розбіжностей та спільних рис між громадськими утвореннями різних країн. В умовах повномасштабного вторгнення РФ до України важливим є встановлення теоретико-методологічної рамки комплексного дослідження ветеранського руху. Починаючи з 2014 р. в Україні формуються спільноти захисників Вітчизни, які потребують не лише піклування держави й суспільства, але й визнання на політичному рівні. Відповідно, згідно з європейськими пріоритетами, актуальним є огляд основних концепцій розбудови ветеранського руху як громадської спільноти та політичної сили. Ці інституційні форми є перспективними для подальшої демократизації України та формування дієвого та ефективного громадянського суспільства. Подальші розробки вимагають розкриття специфіки теоретичного відображення інституалізації сучасних ветеранських рухів. Завданням статті є виявлення напрямків інтерпретації інституційних форм самовизначення ветеранських спільнот.

Олексій ЦАЦЕНКО,

аспірант кафедри політології, соціології

та публічного управління

Дніпровського національного університету

імені Олеся Гончара

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА АДВОКАЦІЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТРАНЗИТИВНОГО СУСПІЛЬСТВА

У контексті інституалізації практик демократичної політичної участі, спроможного демократичного лідерства та рівноправного і багатовимірного діалогу між спільнотами доречно виявити основні тенденції наукового осмислення проблеми просування громадських вимог потреб та інтересів на політичному рівні.

Це наукове завдання складається з визначення пріоритетів міждисциплінарного наукового пошуку, встановлення особливостей наукового фокусу сучасних політичних наук, а

також з ідентифікації прикладних політичних інтересів, які визначають політичний порядок денний.

Від особливостей наукового пошуку в контексті громадянської адвокації залежить дефініція цього явища та перспективні підходи до розробки. Також актуальним питанням є рівень пристосування окремих громадян та громадських спільнот до політичних перетворень та змін законодавства.

Громадянська адвокація відіграє ключову роль у формуванні європейської ідентичності демократичного суспільства, сприяючи справедливості, рівності та захисту прав людини. Це потужний механізм, за допомогою якого окремі особи та організації висловлюють свої занепокоєння, виступають за зміни та роблять внесок у розвиток більш справедливого та справедливого суспільства. У рамках окреслення політико-нормативних передумов європейської ідентичності виявляється значення громадянської адвокації як підґрунтя демократії участі, її історичний контекст та її вплив на соціальні зміни.

Громадянська адвокація в нормативно-правовому вимірі передбачає низку заходів, спрямованих на вплив на громадську думку, політику та законодавство. Основні кампанії (зокрема, мирні протести, лобіювання та судові дії) є звичайними стратегіями, які використовують правозахисники. Використання соціальних мереж європейської ідентичності також стало потужним інструментом, що дозволяє правозахисникам поширювати свої повідомлення та мобілізувати підтримку в глобальному масштабі. Зазначене стало чинником поширення розуміння значення громадянської адвокації (відстоювання вимог) в громадській думці.

Слід наголосити, що громадянська адвокація є наріжним каменем демократичних суспільств, надаючи право голосу тим, хто прагне позитивних змін. Завдяки вагомим емпіричним результатам у глобальному вимірі і постійним зусиллям активістів, громадська адвокація демонструє силу колективних дій у формуванні траєкторії розвитку суспільства. Важливо констатувати життєво важливу роль, яку відіграє громадянська адвокація у просуванні цінностей справедливості, рівності та прав людини в рамках формування європейської ідентичності соціуму.

Обмеження ресурсів є значною перешкодою для громадянських адвокаційних кампаній. Брак фінансування та ресурсів може обмежити масштаби та вплив ініціатив з адвокації. Пошук стійких джерел фінансування та ефективного використання наявних ресурсів стають критично важливими аспектами подолання цієї проблеми. У зв'язку з цим медійна адвокація набуває вирішальної ваги.

Практики громадянського відстоювання певних позицій та вимог на центральному, регіональному та локальному рівнях виступають чинниками політичної соціалізації, інституалізації політичних мереж, децентралізації владних повноважень тощо. Сучасний міждисциплінарний науковий дискурс розглядає громадянську адвокацію в трьох основних вимірах: нормативно-правовому, соціально-комунікаційному та політико-проектному. В них закладені основні завдання громадянської адвокації та результативність цієї діяльності. Нормативна площина розглядає політико-правові умови відстоювання політичних позицій та або вимог. Сфера соціальних комунікацій надає увагу участі громадянського відстоювання у контексті вироблення державних політик. Проектний вимір розглядає перспективу адвокаційних політичних проєктів як політичних сил та громадських рухів, орієнтованих на здійснення ціннісних та фундаментальних гуманістичних досягнень в контексті прогресу людства. Для сучасної України в контексті формування європейської ідентичності важливими є всі виміри наукових дискусій щодо громадянського відстоювання. Проте одним з провідних етапів еволюції української демократичної спільноти є вироблення сталих політико-правових правил гри для рівноправного та ефективного відстоювання політичних позицій і вимог.

СЕКЦІЯ 3**Публічне управління та публічна служба в країнах ЄС досвід для України****Любов ГОЛОХА,**

*к.держ.упр., директор бібліотеки
Університету митної справи та фінансів,
доцент кафедри публічного управління
та митного адміністрування*

**УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ:
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ**

Належне врядування та ефективне функціонування системи державного управління мають визначальне значення для забезпечення обороноздатності України, завершення структурних реформ, що проводяться в нашій країні, покращення якості надання адміністративних послуг та наближення їх до споживача, підвищення рівня довіри населення до влади, виконання євроінтеграційних завдань на шляху вступу України до Європейського Союзу. Виконання цих завдань потребує подальшого розвитку професійної, добросовісної, політично нейтральної, мобільної, патріотично налаштованої, людиноцентричної команди державних службовців.

Державні службовці є головним ресурсом та головним капіталом державного управління. Вимогою сьогодення є побудова раціональної, ефективної, зручної та гнучкої системи управління людськими ресурсами державної служби, здатної підвищити продуктивність та посилити мотивацію діяльності персоналу органів державного управління.

Країни Європейського Союзу мають значний досвід ефективного управління людськими ресурсами державної служби, ґрунтовний аналіз та запозичення кращих практик якого, на нашу думку, максимально сприятимуть розвитку кадрового потенціалу державного управління нашої країни.

Звичайно, що кожна європейська країна має власний, багато в чому унікальний досвід управління людськими ресурсами державної служби, адже відмінними є правові системи, форми державного управління, діючі моделі державної служби, національні традиції, завдання і повноваження органів влади та ін. Водночас, спільним для всіх країн ЄС є розбудова належним чином керованої та професійної державної служби [2, с. 2].

Державні службовці, яких обрано на посади на основі знань, навичок і здібностей, а не політичного патронажу – є «бізнес-ціллю» уряду, вважають М. Гай (Guy M.) та Ш. Мастраччі (Mastracci S.) [4]. Дослідниці зазначають, що державні службовці є «охоронцями держави, підтримуючи рівновагу незалежно від того, наскільки бурхливе політичне середовище» [4, с. 302]. Очікування від державних службовців численні, й включають як стандарти ефективності та продуктивності, так і демократичні стандарти. Окрім необхідних професійних навичок, від державних службовців очікується уособлення суспільної добросовісності, моральності та якісне виконання посадових обов'язків з позиції партійного нейтралітету. Враховуючи складність та багатогранність завдань, що стоять перед державними службовцями, управління людськими ресурсами державної служби лежить на перетині політики, менеджменту та права [4, с. 309], а державне управління персоналом є основою демократичного управління [4, с. 299].

Суттєвий вплив на управління людськими ресурсами державної служби у зарубіжних країнах справляла зміна парадигм державного управління. Дослідники С. Шнель (Schnell S.) та К. Джерард (Gerard C.) [5] виділяють зміну трьох «великих» парадигм державного управління, що відобразилася на управлінні людськими ресурсами державної служби: «старого» державного управління (Old Public Administration), нового державного управління (New Public Management) і нового державного адміністрування (New Public Administration). За визначенням дослідників, за умов функціонування Old Public Administration, державний службовець –

«ідеал» бюрократа; державний службовець в умовах New Public Management – підприємець, який прагне до результату; державний службовець в умовах New Public Administration – захисник, співрозмовник і мережевий партнер (адвокат, емпат, нетворкер).

Управління людськими ресурсами державної служби в умовах New Public Administration стає більш демократичним, поширюється залученість на робочому місці, підтримується трансформаційне лідерство, засноване на цінностях, між керівниками та працівниками встановлюються партнерські відносини, досить обмеженими є політичні призначення на керівні посади. На державній службі (New Public Service) формується середовище, яке сприяє внутрішній мотивації та демократичному духу персоналу, створюються відділи управління людськими ресурсами, які впроваджують сталий та соціально відповідальний HR-менеджмент.

Ефективне управління персоналом державної служби в європейських країнах базується на продуманій стратегії використання та розвитку людських ресурсів. На законодавчому рівні чітко визначаються місце й статус державних службовців та їх керівників. У практиці більшості країн ЄС законодавчо закріпилася «система заслуг і досягнень», коли кар'єрне зростання державного службовця відбувається залежить від того, наскільки результативно й якісно він виконує свої посадові обов'язки.

Управління людськими ресурсами державної служби в європейських країнах відбувається відповідно до певних стандартів, які можна поєднати в дві групи. Одним із основних принципів формування першої групи стандартів є принцип розвитку державних службовців, їх залучення в процеси вдосконалення діяльності органу влади та задоволення персоналу своєю роботою, що безпосередньо впливає на результативність роботи всього органу державного управління. До цієї групи стандартів належать: TQM (Total Quality Management); модель CAF (Common Assessment Framework); стандарти серії ISO 9000; SA 8000 «Social Accountability»; модель EFQM; «Investors in People». Друга група стандартів управління людськими ресурсами включає стандарти, що визначають інноваційні концепції, підходи та інструменти для впровадження сучасних технологій в управління людськими ресурсами і найчастіше використовуються в бізнесі: управління талантами і лідерством; управління знаннями (менторство, корпоративний університет, наставництво (коучинг), кар'єрний портал, віртуальна школа, соціальна карта співробітника), методи підбору персоналу: аутстафінг, аутсорсинг (лізинг персоналу), а також скринінг, рекрутинг і хедхантинг, методіку LAB-profile, метод використання гнучкого графіка роботи персоналу тощо [1, с. 364].

Європейський досвід управління людськими ресурсами державної служби свідчить, що необхідними умовами його ефективності та результативності є: чітке організаційно-правове регулювання; розробка стратегії використання та розвитку людських ресурсів і системи мотивації «заслуг і досягнень»; функціонування відповідного підрозділу з управління людськими ресурсами; розвиток демократичних засад управління державною службою і співучасті державних службовців у самоврядуванні та визначенні умов трудової діяльності; формування середовища, яке сприяє внутрішній мотивації та демократичному духу персоналу; посилення ролі профспілок та розвиток партнерства між державними службовцями і керівництвом та ін.

Відповідно до Європейських принципів державна служба повинна бути професійною, добросовісною, політично нейтральною, базуватися на заслугах, бути орієнтованою на громадян [3].

Список використаних джерел

1. Євтушенко Г. І., Мороз О. О. Управління персоналом на державній службі: європейські стандарти. *Бізнес Інформ*. 2019. № 11. С. 362–367. URL: <https://11l.ink/t1w2Z>
2. Принципи державного управління / SIGMA. URL: <https://11l.ink/JMREs>
3. Стратегія реформування державного управління України на 2022–2025 роки: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 лип. 2021 р. № 831-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021>.

4. Guy M. E., Mastracci S. Where theory and practice meet: Good government, merit-based civil service, and HRM courses. *Journal of Public Affairs Education*. 2023. № 29(3). P. 298–312. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15236803.2023.2181624>.

5. Schnell S., Gerard C. From Bureaucrats to Entrepreneurs to Networkers, Advocates, and Empaths: Reappraising Human Resources Management Ideals and Practices in Public Administration. *Review of Public Personnel Administration*. 2022. August 11. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0734371X221117283>.

Наталія ГОНЧАРУК,

*д.держ.упр., проф., професорка кафедри
державного управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

Галина ТРЕГУБЕНКО,

*старший викладач кафедри публічного
управління, адміністрування та права
Національний університет*

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ІННОВАЦІЙНА ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ САМООСВІТИ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Самоосвіта державних службовців в Японії будується шляхом систематичної, раз на два роки, ротації кадрів. Це дає можливість державному службовцю здобути досвід на різних посадах та створити комплексне уявлення про всю специфіку роботи відповідного органу влади або установи. «Зрозуміло, що в контексті горизонтальної ротації, яка відбувається кожні два роки, не відбувається спеціального централізованого або курсового навчання державних службовців, яке б забезпечило оволодіння знаннями та навичками, необхідними для якісного виконання нової роботи. Процес відбувається в межах самоосвіти та контролю і кореляції напрямів самоосвітньої діяльності при роботі в гуртках» [1, с. 163].

Особливе місце посідає самоосвіта у підготовці державних службовців вищого рангу. У тій же Японії начальники департаментів, міністри і заступники міністрів, мери провінцій тощо підвищують кваліфікацію шляхом самоосвіти, що закріплено законодавчо [1, с. 163]. На нашу думку, для сучасної України, особливо в умовах проведення реформи місцевого самоврядування, відповідний підхід до розуміння самоосвіти сам по собі є інноваційним.

Інноваційною для України з точки зору організації самоосвіти державних службовців буде практика Південної Кореї, де правом ініціювати самоосвітні заходи для управлінців органів публічної влади наділено не лише державу, але й громадські організації [1, с. 165].

Для практики організації самоосвіти державних службовців в Україні інноваційним буде і досвід Китаю, де ще на стадії відбору майбутніх управлінців з'ясовується за допомогою тестування їх схильність до самоосвіти. Крім того, на законодавчому рівні в «Рамці стандартів щодо універсальних здібностей державних службовців» закріплено ролі самоосвіти у професійній діяльності державних службовців як основної якості для адміністративних кадрів [1, с. 164].

Особливі програми самоосвіти для державних службовців вищого рангу без тривалого відриву від роботи, що діють у зарубіжних країнах, також є суттєвою інновацією для організації самовдосконалення державних службовців України. У якості прикладу можна навести програму Fast Stream («Швидкий потік»), яка діє у Великобританії. Державним службовцям, а також фахівцям з бізнес-середовища та недержавних організацій, які пройшли конкурсний відбір, пропонується майже без відриву від роботи цілий ряд навчальних заходів з переважанням елементів самоосвіти, а саме: індивідуальні програми тренінгів; стажування; тривалі періоди самопідготовки; допомогу викладачів-наставників (коучерів). Очна частина в програмі «Швидкий потік» також передбачена і становить всього лише 16 днів на рік. Успішна участь у

цій програмі дає кар'єрне зростання навіть до рівня заступника в міністерствах та відомствах Великобританії [2].

В останні роки у цілому ряді країн-членів Європейського Союзу набули розповсюдження програми Executive Master of Public Administration («Спеціаліст з публічного адміністрування»), розроблені для тих, хто вже працює в сфері державного управління, а також з приватних компаній та некомерційних організацій. Акцент у програмі зроблено на самоосвіту слухачів, передбачено поєднання навчання з роботою протягом одного-двох років з індивідуальним підходом: навчання у вихідні дні, у вечірній час тощо. Зокрема в німецькому варіанті програми (реалізується в Hertie School of Governance / Школа управління Херті – приватний навчальний заклад з навчанням англійською мовою, розташований в Берліні) передбачено навіть її продовження до трьох-чотирьох років, щоб слухач не відривався від місця роботи [3]. Такий підхід до організації самоосвіти державних службовців, знову таки, є нетиповим для українських реалій і його слід сприймати як певну інновацію в самоосвіті державних службовців.

Список використаних джерел

1. Калашник Н. Управління самоосвітою державних службовців: досвід країн Сходу. Актуальні проблеми державного управління. 2012. Вип. 3. С. 162–165. URL: <https://11l.innk/J891q>
2. Talbot C. Central Government Reform and Leadership // The New Public Leadership Challenge / eds.: S. Brookes, K. Grint. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010. URL: <https://11l.innk/nge1X>
3. Executive Master of Public Administration [Спеціаліст з публічного адміністрування] // Hertie School of Governance [Школа управління Херті]. URL: <https://11l.innk/PQVXI>

Данило КОВАЛЬЧУК,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
НТУ «Дніпровська політехніка»*

Тетяна МАМАТОВА,

*д.держ.упр., проф., професор кафедри
державного управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Україна вже багато років знаходиться в процесі європейської інтеграції, постійно долаючи етапи реформ та трансформацій на шляху до Європейського Союзу. Запровадження смарт-спеціалізації при формуванні регіональних політик та стратегій в Україні є одним з важливих процесів залучення досвіду Європейського Союзу. Концепція смарт-спеціалізації (регіональна/національна інноваційна стратегія) упродовж останніх років є не тільки основою та інструментом реалізації політики згуртованості ЄС, не лише передумовою фінансування країн чи регіонів зі структурних фондів ЄС, але й слугує методологічним підґрунтям стратегування регіонального розвитку, тому що забезпечує підхід до розроблення політики максимізації інноваційного потенціалу регіону, виявлення та стимулювання унікальних галузей чи видів економічної діяльності, підтримка яких може дати суттєвий соціально-економічний ефект в майбутньому [1].

Вже понад 10 років з метою концентрації ресурсів на дослідженнях та інноваціях для максимізації впливу структурних фондів ЄС, наявність стратегії досліджень та інновацій для розумної спеціалізації (Research and Innovation strategies for Smart Specialisation, RIS3 або S3) стало тим фактором, що зумовлює для регіону майбутнє фінансування програм, інфраструктурних і соціальних проєктів зі структурних фондів ЄС [2]. Відповідний принцип є визначеним і широко використовується у Європейському Союзі – більш ніж 180 європейських регіонів і 19 держав користуються ним, для того щоб визначити свої сильні сторони та

можливості для подальшого розвитку. Окремо варто зазначити, що смарт-спеціалізація ґрунтується на партнерських стосунках між представниками бізнес-спільноти, органів влади та представників громадянського суспільства. Особливість цієї політики полягає в тому, що влада спонукає та стимулює підприємців, науку та розробників краще співпрацювати з підприємствами для розкриття головних напрямів та/чи секторів спеціалізації регіону [3].

Кажучи про теорії та концепції, які створюють підґрунтя смарт-спеціалізації, необхідно зауважити на декілька аспектів, які варто врахувати. Насамперед слід акцентувати на тому, що наукова дискусія щодо формування регіональної політики повинна вибудовуватись із врахуванням впливу сучасних тенденцій. Так, стрімке поширення глобалізації упродовж останніх 20-ти років, обумовило потребу переосмислення підходів до обґрунтування економічного розвитку, бо емпіричні моделі зростання не могли пояснити тих процесів, які відбувалися в соціально-економічних системах різних рівнів [4].

Глобалізація та неефективна діяльність держави на місцевому рівні обумовили потребу посилення місцевих ініціатив, а тому процеси, які заохочують партнерство між місцевими зацікавленими сторонами з метою вироблення стратегічного бачення сталого розвитку, на основі використання власних ресурсів, лягли в основу концепту локального (місцевого) економічного розвитку, засадничі постулати якого формують такі положення [5]: повноваження формувати майбутнє власного розвитку має належати місцевим суб'єктам; широке коло учасників зацікавлених сторін у співпраці із регіональними та центральними органами влади напручують механізми реалізації економічного потенціалу на локальному рівні; фокусування на співпраці обумовлює стимули та можливості для партнерства між приватним та державним сектором, а також різними соціальними та політичними групами; формування стратегії місцевого розвитку повинно передбачати ефективне використання наявних ресурсів та конкурентних переваг; ціль такого розвитку – створення робочих місць, підвищення якості публічних послуг та стійке економічне зростання [6].

На думку Т. Косенкової, у межах пошуку форм і методів модернізації економіки та прискорення інноваційного розвитку регіонів України в умовах децентралізації управління доцільно вивчити досвід європейських країн щодо розробки регіональних стратегій розумної спеціалізації, дослідити інституціональні аспекти впровадження цього підходу в стратегічному управлінні регіональним розвитком в Україні, з використанням можливостей приєднання до Європейської Платформи для підтримки розробки стратегії розумної спеціалізації. Наявні формальні і неформальні кластери можуть бути залучені як на етапі розробки, так і при реалізації стратегій розумної спеціалізації. Для цього необхідно виявити в регіонах ці кластери, провести їх бенчмаркінг, результати якого можуть бути використані для визначення регіональних моделей спеціалізації і оцінки потенціалів різних видів економічної діяльності в регіонах [7].

На поточному етапі розвитку нашої країни на регіональному та місцевому рівнях спостерігається активізація процесів, спрямованих на забезпечення сталого розвитку, підвищення ефективності управління інноваційними ініціативами, створення сприятливого середовища для інноваційної діяльності та збільшення рівня інноваційної та інвестиційної активності. Для підвищення результативності та ефективності цих процесів може бути визначено не менше однієї стратегічної мети стратегії регіонального/місцевого розвитку на основі принципів смарт-спеціалізації, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності даної території.

Стратегії регіонального та місцевого розвитку, що розроблені на основі смарт-спеціалізації, є потужним інструментом, який допомагає перевести пріоритети політики, що вироблена на рівні наднаціональних об'єднань та національному рівні, на регіональний та місцевий рівень, створюючи зв'язки в межах більш широких інноваційних екосистем та заохочуючи соціальні інновації. Вони сприяють підвищенню конкурентоспроможності та стійкості економіки території до глобалізації, а також забезпеченню генерування ресурсів, що необхідні для забезпечення переваг інноваційного розвитку [8].

Список використаних джерел

1. Voznyak H. V. Theoretical and methodological aspects of forming a model of smart specialization of the regions of Ukraine. *Regional Economy*. 2021. No. 2(100). P. 27–36. URL: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2021-2-3>.
2. Маматова Т., Чикаренко І., Бородін Є. Цифрові платформи Smart Specialisation Platform та Espon: структура та можливості для регіонів і громад ЄС. *Public administration aspects*. 2022. Т. 10, № 6. С. 37–45. URL: <https://doi.org/10.15421/152242>.
3. Смарт-спеціалізація в Україні – якою має бути цільова модель. *INDUSTRY4UKRAINE: веб-сайт*. URL: <https://1ll.ink/QcnSw>
4. Barca F., McCann P., Rodríguez-Pose A. The case for regional development intervention: place-based versus place-neutral approaches. *Journal of Regional Science*. 2012. Vol. 52, no. 1. P. 134–152. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9787.2011.00756.x>
5. Rodríguez-Pose A., Tijmstra S. Module II. What is LED? *Sensitizing Package on Local Economic Development*. International Labour Organization: ILO Homepage. URL: <https://1ll.ink/CigMw>
6. Смарт-спеціалізація регіонів України: методологія та прагматика реалізації : монографія. Львів : ДУ «Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Доліш. НАН України», 2022. 424 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220006.pdf>.
7. Косенкова Т. В. Перспективи розвитку SMART-спеціалізації у Харківській області. *Соціальна економіка*. 2017. Вип. 53 (1). С. 76–80.
8. Сорока М. А. Смарт-спеціалізація у стратегічному плануванні на регіональному та місцевому рівнях: витоки підходу та перспективи для України. *Аспекти публічного управління*. 2019. Т. 7, № 8. С. 20–29. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/668/647>

Микола ЛАХИЖА,

д.держ.упр., професор,

Національний університет

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

СИСТЕМА ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАННЯ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

Електронне навчання (E-learning) розглядається багатьма зарубіжними та українськими вченими як частина освітніх інноваційних технологій. Сьогодні воно вже стало важливою складовою процесу підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, включаючи й публічних службовців. Як приклад можна навести функціонування Порталу управління знаннями на сайті Національного агентства України з питань державної служби [1].

З точки зору сучасного інструментарію професійного розвитку публічних службовців електронне навчання розглядають такі відомі українські вчені, як О. В. Антонова, Н. Т. Гончарук, Л. В. Прудіус та інші. Автори ґрунтового посібника «Управління персоналом в органах публічної влади» (С. М. Серьогін, Є. І. Бородін, К. В. Комарова, Н. А. Липовська, Т. М. Тарасенко) відносять E-learning до сучасних методів розвитку персоналу, трактуючи його як використання телекомунікаційних технологій для навчання персоналу на відстані [2, с. 118 – 119].

Польські вчені, характеризуючи форми і методи навчання публічних службовців [3, с. 37], виділяють три основні форми навчання: безпосереднє; дистанційне (включаючи е-навчання); гібридне (поєднання традиційних та сучасних методів навчання).

На наш погляд, E-learning (електронне навчання) потрібно сприймати ширше, не лише як один методів навчання, а й як сучасну технологію, яка дозволяє використовувати різні методи підготовки кадрів у дистанційному режимі он-лайн чи іншій формі. В процесі е-навчання використовуються різні навчальні методи, форми та методики.

Публічна служба Республіки Польща, включаючи підготовку кадрів, неодноразово була предметом вивчення українськими вченими та практиками (Л. С. Мосора, І. В. Поліщук, Л. Л. Прокопенко, А. О. Чаркіна, М. В. Федоренко та інші). Нами вона узагальнювалася у низці статей та монографії 2012 року [4], де електронне навчання розглядалося лише побічно, оскільки в той час воно ще не набуло такого значення, як в наші дні.

Активно проблеми інформатизації публічної адміністрації та удосконалення е-навчання вивчаються польськими вченими (Ю. Адамус-Ковальська, А. Беднарчук-Плахта, М. Ганчар, О. Гульц, Й. Ейдіс та інші)

Для підготовки цієї доповіді вивчено зміни нормативно-правової бази регулювання публічної служби в Республіці Польща, проведено аналіз сайтів органів влади та навчальних закладів та узагальнено публікації польських вчених. Метою даного дослідження є виявлення специфіки використання електронного навчання для публічних службовців в Польщі та узагальнення досвіду.

Систему електронного навчання (E-learning) доцільно сприймати як частину інформатизації публічної адміністрації, яка розглядається в Польщі в руслі політики створення інформаційного суспільства Європейського Союзу. Впровадження е-навчання стало можливим на основі Закону про вищу освіту (2005 р.) та Розпорядження міністра науки і вищої освіти (2007 р.). Електронне навчання стало однією із складових системи навчання та розвитку цивільної служби, регламентованої розділом 8 «Навчання та розвиток на цивільній службі» Закону «Про цивільну службу» [5]. Виділено центральне, загальне, індивідуальне та спеціальне навчання, яке трактується як службовий обов'язок. Організація навчання здійснюється на основі розпоряджень прем'єр-міністра, керуючись необхідністю забезпечення ефективного процесу навчання та розвитку на цивільній службі. Аналіз свідчить, що електронне навчання вже з початку його впровадження розглядалося як частина компанії по спрощенню адміністративних процедур, зокрема, у 2007 – 2013 роках це відбувалося в рамках Операційної програми розвитку людського капіталу. Прикладом такої діяльності може бути організація електронного навчання 12 500 публічних службовців з питань діяльності е-адміністрації у 2011 – 2013 роках, реалізоване в ті «Спрощення процедур, пов'язаних з реалізацією господарської діяльності шляхом електронних процедур та впровадження ідеї «єдиного вікна» (Пріоритет «Якісне управління»)

Створення електронної адміністрації розглядалося в Польщі в ті роки і пізніше як важлива частина одного з найважливіших документів ЄС – Лісабонської стратегії (2000 р.), спрямованої на створення до 2020 року найбільш конкурентоспроможної та динамічної економіки у світі, заснованої на знаннях, здатної до сталого розвитку та такої, що забезпечує більше кращих робочих місць та соціальну згуртованість. Оновлена Лісабонська стратегія була запропонована у 2010 році як стратегія «Європа 2020», однією з частин якої став «Цифровий порядок денний для Європи». Поглибленням цієї стратегії для Польщі стало прийняття у 2008 році «Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Польщі до 2013 року», спрямованої на зростання доступності публічної адміністрації та ефективності її діяльності шляхом використання сучасних інформаційних технологій.

Центральним пунктом організації е-навчання можна назвати офіційну платформу «Навчання», матеріали якої доступні не лише для публічних службовців [6]. Е-навчання виділено як рубрику на сайті Цивільної служби, де містяться роз'яснення щодо її специфіки та інформація відносно 61 е-курсу та дистанційний доступ до них.

Активно впроваджується е-навчання школами публічної адміністрації. Цей процес ми простежили за матеріалами Національної школи публічної адміністрації ім. Президента Республіки Польща Леха Качинського, платформа е-навчання якої міститься на помітному місці, дає інформацію про навчальні курси та доступ до них [7].

Отже, процес діджиталізації охоплює всі сфери життя і є одним із найважливіших викликів, які постають перед публічним управлінням, що підтверджує досвід запровадження сучасних технологій в діяльність органів влади Республіки Польща, включаючи широке застосування електронного навчання. В кризових ситуаціях е-навчання набуває особливої

цінності внаслідок можливості охоплення значної кількості публічних службовців, надання широкого кола навчальних матеріалів, врахування труднощів доступу до навчання, скорочення витрат.

Список використаних джерел

1. Портал управління знаннями. НАУДС. 28.03.2024. URL: <https://11l.innk/1o6uU>
2. Управління персоналом в органах публічної влади: навч. посіб. / С. М. Серьогін, Є. І. Бородін, К. В. Комарова, Н. А. Липовська, Т. М. Тарасенко. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2019. 200 с.
3. *Polityka szkoleniowa w służbie cywilnej*. Warszawa, maj 2012 r. 80 s.
4. Лахижа М. І. Модернізація публічної адміністрації: досвід Республіки Польща. Полтава: ПолтНТУ, 2012. 243 с.
5. Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej. URL: <https://11l.innk/WV8jD>
6. Szkolenia. Gov.pl. URL: <https://www.gov.pl/web/szkolenia>
7. Krajowa Szkoła Administracji Publicznej im. Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego. URL: <https://ksap.gov.pl/ksap/ksap/misja-i-dzialalnosc-ksap>

Тетяна МАМАТОВА,

*д.держ.упр., проф., професор кафедри
державного управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

Ірина ЧИКАРЕНКО,

*д.держ.упр., проф., завідувач кафедри
державного управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ЗАДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ПІДХІД ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ

Європейський Союз активно поширює та впроваджує у практику розроблення стратегій розвитку регіонів підхід смарт-спеціалізації, який став ключовим елементом інноваційного плану «ЄС 2020» (Europe 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth) і сприяє формуванню регіональних стратегій нової якості. Зазначений підхід є визнаним і широко апробованим у Європейському Союзі – понад 180 європейських регіонів і 19 країн використовують його, щоб визначити свої сильні сторони та можливості [1].

За Новою політикою згуртованості (New Cohesion Policy) інвестиції ЄС у 2021-2027 рр. будуть стимулювати п'ять основних цілей: більш «смартизована» Європа (Smarter Europe – 1); зеленіша Європа без вуглецю (Greener, carbon free Europe – 2); більш пов'язана мережами Європа (More Connected Europe – 3); більш соціальна Європа (More Social Europe – 4); Європа, ближча до громадян (Europe closer to citizens – 5) [1]. Ці цілі безпосередньо корелюють із Цілями сталого розвитку 2030 (Sustainable Development Goals, SDGs) [2].

Із листопада 2018 року Об'єднаний дослідницький центр Європейської Комісії (Joint Research Centre of the European Commission) працює над поширенням та розвитком європейського досвіду щодо стратегій смарт-спеціалізації (S3) як однієї з глобальних методологій для розробки дорожніх карт у сфері науки, технологій та інновацій (Science, Technology and Innovation, STI) для досягнення SDGs [3].

Зростання у країнах-членах та країнах-сусідах ЄС уваги до пошуку підходів і інструментів, що забезпечують прогрес у досягненні SDGs, зумовило виокремлення двох напрямів діяльності:

1. Співпраця з Департаментом з економічних і соціальних питань ООН (UN Department of Economic and Social Affairs Cooperation with, DESA) та Міжурядовою цільовою групою ООН (UN Inter-Agency Task Team, IATT) щодо дорожніх карт у сфері науки, технологій та інновацій задля досягнення Цілей сталого розвитку (STI for SDGs Roadmaps).

2. Питання сталого розвитку смарт-спеціалізації: сприяння досягненню Цілей сталого розвитку за допомогою інновацій, орієнтованих на потреби конкретних територій (Sustainability dimension of Smart Specialisation: contributing to SDGs through place-based innovation).

Як зазначено у спеціальному розділі європейської цифрової платформи смарт-спеціалізації [4], ЄС відданий «Глобальному порядку денному до 2030 року» та визначеним Цілям сталого розвитку, які повинні застосовуватися у всіх сферах зовнішньої та внутрішньої політики [3]. Розуміння того, що єднання досягнень науки, технологій та інноваційної діяльності (STI) може допомогти прогресу в досягненні всіх SDGs, сприяло ініціюванню у 2018 році Об'єднаним дослідницьким центром досліджень, спрямованих на додавання аспектів сталого розвитку в стратегії смарт-спеціалізації. Ця нова концептуальна основа і запропонований Об'єднаним дослідницьким центром методологічний підхід забезпечують процеси переорієнтування наявних стратегій смарт-спеціалізації для кращого сприяння досягненню Цілей сталого розвитку і реалізації Європейського зеленого курсу (European Green Deal) протягом усього циклу політики. Від нових показників та діагностичних підходів, через інклюзивне управління та залучення стейкхолдерів, до поєднання політики, фінансування та бюджетування, узгоджених з Цілями сталого розвитку. Такий підхід дозволяє політикам локалізувати проблеми сталого розвитку в різних територіальних контекстах і трансформувати їх в інноваційну політику, що сприяє переходу до сталого розвитку [3].

За результатами кількох років пілотування були опубліковані ключові звіти щодо спрямованості та узгодженості політики (Directionality and Policy Coherence) [5], теоретичної та концептуальної «рамки» (Theoretical and Conceptual Framework) [6] та визначення потенціалу STI для досягнення SDGs (Identification of STI potential to address SDGs) [7]. Об'єднаний дослідницький центр Європейської Комісії (JRC) активно співпрацює із Міжвідомчою цільовою групою ООН (UN-Interagency Task Team, IATT) [8] як у площині спільних досліджень і публікацій (наприклад, [9]), так і спільних тренінгів та заходів з розбудови мережі співпраці (наприклад, [10; 11]).

Список використаних джерел

1. Чикаренко І. А., Маматова Т. В. Смарт-спеціалізація в рамках реформованої Політики згуртованості Європейської Комісії: нові пріоритети та виклики. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 6. С. 91–99. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.6.14>.
2. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. United Nations. A/RES/70/1. URL: <https://11l.ink/ditcL>
3. Smart Specialisation for Sustainable Development Goals. Localised Science, Technology and Innovation Roadmaps for transformation and development. *Smart Specialisation Platform: website*. URL: <https://11l.ink/sVUr5>
4. Маматова Т., Чикаренко І., Бородін Є. Цифрові платформи Smart Specialisation Platform та ESPON: структура та можливості для регіонів і громад ЄС. *Аспекти публічного управління*. 2022. Т. 10. № 6. С. 37–45. DOI: <https://doi.org/10.15421/152242>.
5. Nakicenovic N., Zimm C., Matusiak M., Ciampi Stancova K. Smart Specialisation, Sustainable Development Goals and environmental commons. Conceptual framework in the context of EU policy. EUR 30882 EN. JRC126651. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. DOI: <https://doi.org/10.2760/766406>.
6. Miedzinski M., Ciampi Stancova K., Matusiak M., Coenen L. Addressing sustainability challenges and Sustainable Development Goals via Smart Specialisation. Towards a theoretical and conceptual framework. EUR 30864 EN. JRC126448. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. DOI: <https://doi.org/10.2760/410983>.
7. Fuster Martí E., Massucci F., Matusiak M., Quinquilla A., Bosch J., Duran Silva N., Amador R., Multari F., Iriarte Hermida M. Pilot methodology for mapping Sustainable Development Goals in the context of Smart Specialisation Strategies. Ed(s). Matusiak M. and Fuster Martí E. EUR

30901 EN. JRC126846. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. DOI: <https://doi.org/10.2760/400836>.

8. United Nations Inter-Agency Task Team on Science, Technology and Innovation for the SDGs: web-site. URL: <https://sdgs.un.org/tfm/interagency-task-team>.

9. United Nations Inter-Agency Task Team on Science, Technology and Innovation for the SDGs and European Commission, Joint Research Centre. Guidebook for the Preparation of Science, Technology and Innovation (STI) for SDGs Roadmaps. EUR 30606 EN. JRC124108. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. DOI: <https://doi.org/10.2760/724479>.

10. HLPF 2022 Side event: UN-Interagency Task Team (IATT)'s perspectives on Capacity-Building in Science, Technology and Innovation for Achieving the SDGs. *Smart Specialisation Platform: web-site*. 06.06.2022. URL: <https://11l.ink/pyM99>

11. Workshop on building capacity and scaling up STI actions and adoption of countries' STI4SDGs Roadmaps in Africa. *Smart Specialisation Platform: web-site*. 12.10.2023. URL: <https://11l.ink/swRaw>

Ольга МАТВЕЄВА,

к.держ.упр., доц., доцентка кафедри

державного управління і місцевого самоврядування

НТУ «Дніпровська політехніка»

АДАПТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ГРОМАДСЬКОЇ ПАРТИСИПАЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Тези підготовлено в межах проєкту e-ComUnity НТУ «Дніпровська Політехніка» Модулю Jean Monnet. Дисклеймер (мовою оригіналу): Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Сьогодні під громадською партисипацією часто розуміють процес, за якого громадяни беруть активну участь у прийнятті рішень, що стосуються їхнього життя та їх територіальної громади. При цьому, в умовах війни, громадська партисипація набуває ознак альтернативності публічним послугам, за реалізацію яких відповідають органи управління, проте з тих чи інших обставин, не відповідають суспільному запиту в повній мірі.

Традиційно, в країнах ЄС вона включає участь у громадських обговореннях, громадських слуханнях, консультаціях з громадськістю, петиціях та інших формах демократичного впливу на органи публічної влади. Проте, умови війни змушують громадян виступати компліментарною суспільною силою, що посилює ефективність влади.

Популярність такої форми волевиявлення та колективного захисту власних інтересів в Європейському Союзі обумовлюється кількома причинами, які можна звести до наступного:

- посилення легітимності, що передбачає активну участь небайдужих і обізнаних громадян у прийнятті суспільно важливих рішень і надає їм можливість відчувати, що до їх голосів дослуховуються, що збільшує легітимність прийнятих рішень та підвищує довіру громадян до влади;

- підзвітність влади громаді: громадська партисипація в ЄС сприяє підвищенню відкритості та прозорості у процесах управління на всіх рівнях, робить владу підзвітною перед громадянами та забезпечує реалізацію владних повноважень на основі інтересів суспільства;

- якість прийнятих рішень: залучення громадськості дозволяє враховувати різноманітні погляди та інтереси різних груп населення. Урахування різноманіття поглядів крізь призму гендерної рівності та справедливості, економічної обґрунтованості та політичної стабільності тощо, сприяє прийняттю більш збалансованих та ефективних рішень, що прагнуть не допустити гендерних розривів та економічним дисбалансів.

– стабільність та соціальний розвиток: громадська партисипація сприяє формуванню і укріпленню активного ядра громадянського суспільства, яке є основою стабільності та соціального розвитку в ЄС, адже займає чітку політичну позицію щодо слідування європейським цінностям та демократичним основам суспільно-політичного устрою ЄС.

В останні десятиліття громадська партисипація в ЄС є не лише засобом забезпечення демократичності та легітимності влади, але й важливим чинником стабільності та сталого розвитку суспільства. Одним із найяскравіших прикладів громадської партисипації в ЄС є спільне вироблення та впровадження «Зеленого курсу» Green Deal за активною участю громадськості, експертів, представників бізнесу та наукових груп [1]. Курс передбачає жорсткі цілі щодо зменшення викидів парникових газів та підвищення частки відновлювальних джерел енергії в загальному енергетичному балансі ЄС. Протягом процесу розробки закону було проведено широкі консультації з громадськістю, обговорення відбувалися в онлайн-форматі, а також через публічні слухання та регіональні зустрічі. Громадська участь у формуванні цього закону дозволила врахувати різноманітність поглядів та інтересів різних груп населення, а також забезпечила більшу легітимність прийнятих рішень у сфері змін клімату та енергетики. Цей приклад демонструє важливість та ефективність громадської партисипації у вирішенні складної суспільної проблеми, яка стосується всіх, як в ЄС далеко за його межами.

У свою чергу, адаптація накопиченого європейського досвіду громадської партисипації до умов України під час війни є важливим кроком у виконанні інтеграційних вимог та забезпеченні розвитку демократичних процесів й підтримки громадянського суспільства.

Зокрема, забезпечення ефективних консультацій влади з громадськістю може стати ключовим елементом загальнонаціонального процесу повоєнної відбудови. Можна виділити наступні ключові напрями сприяння цьому процесу з боку органів публічної влади, передусім, місцевих рад:

– створення відкритих та доступних механізмів комунікації з громадськими організаціями та громадським сектором у цілому. Органи публічної влади зацікавлені у створенні відкритих та доступних каналів зв'язку для спілкування з громадськістю, таких як веб-портали, гарячі лінії, електронні платформи для обговорення рішень тощо, адже професійні громадські об'єднання можуть бути цінними радниками в пропонуванні оптимальних шляхів вирішення нагальних проблем, з якими вони працюють на низовому рівні і тому часто краще обізнані щодо контекстуальних нюансів стосовно ситуації на місцях;

– організація громадських слухань та обговорень. Доцільно організувати регулярні громадські слухання, консультації та обговорення з питань відбудови та розвитку, де кожен громадянин може висловити свою думку та запропонувати власні ідеї, виходячи із власних інтересів та бачення;

– розвиток механізмів та практик партисипації, що забезпечує більш прозоре вирішення проблем на рівні спільнот та укріплює здатність територіальних громад до ефективної самоорганізації та лобювання спільних інтересів;

– залучення громадських організацій та профільних експертів до процесів прийняття рішень, розробки та реалізації проектів відбудови, що передбачає врахування широкого спектру потреб та різноманіття поглядів громадян, зокрема, експертної спільноти громади та її інфлюенсерів й лідерів думок;

– громадська освіта для мешканців: важливо забезпечити доступну інформаційну кампанію із широким охопленням щодо інформування про можливості участі в процесах вирішення спільних завдань та відбудови, а також повідомити громадянам про їхні права, обов'язки і перспективні можливості у цьому процесі.

На даному етапі стан громадської партисипації в Україні може бути описаний як динамічний, що характеризується як позитивними тенденціям, так і наявністю суттєвих прешкод та викликів. Україна має динамічну децентралізовану та автономну екосистему осередків громадської активності з великою кількістю активних громадських організацій, які займаються вирішенням різноманітних проблем: від допомоги Збройним Силам – до правозахисту та компліментарних публічних послуг. Із посиленням російської агресії

з'являється все більше громадських платформ та ініціатив, спрямованих на надання альтернативних послуг допомоги Захисникам і членам їхніх сімей, а також розвиток діалогу між владою та громадськістю. Волонтерські рухи професіоналізуються та пропонують широкий спектр послуг вразливим категоріям населення, які потребують допомоги, не отримуючи її в повній мірі від держави.

Поряд із цим, не зникають проблеми і виклики щодо ефективності громадської партисипації, такі як втрата довіри до владних структур, недостатня обізнаність громадян про їхні права та можливості участі, а також обмеження у доступі до інформації та ресурсів, передусім, технічних і фінансових. Останні роки в Україні були відзначені реформами в галузі громадської партисипації, зокрема прийняттям законодавства, що сприяє розвитку громадянського суспільства та участі громадськості у прийнятті рішень. Однак, обмеження, введені в стані війни, стали суттєвим бар'єром на шляху розкриття потенціалу громадянського суспільства щодо активної участі у вирішенні незакритих питань спільної значимості. Загалом, хоча виклики є значними, стан громадської партисипації в Україні демонструє тенденцію до прогресивного розвитку, що є позитивним сигналом для демократичних процесів у країні.

Громадське партисипаторне управління суспільними справами має вирішальне значення для зміцнення демократичних процесів, підвищення прозорості та відповідальності влади перед громадянами, що є важливою умовою для набуття Україною членства в ЄС [2]. Цей процес стимулює активну взаємодію між громадянами та владою, дозволяючи кожній стороні відчувати свою важливість та відповідальність у формуванні та реалізації політики. Розширення можливостей громадян у суспільно-політичних процесах є ключовим аспектом національної відповіді на російські загрози, що довели роки війни та повномасштабного російського вторгнення зміцненням національної єдності та індивідуальної відповідальності з спільні дії.

Запозичення досвіду ЄС щодо професіоналізованої громадської участі може стати корисним інструментом для України в часи подолання загроз внутрішньої та зовнішньої нестабільності. Європейські моделі партнерства між владою та громадськими організаціями, а також практики спільного управління кризовими ситуаціями, можуть допомогти Україні зміцнити внутрішню солідарність та ефективніше реагувати на виклики війни.

Отже, громадська участь є не лише ключовим елементом становлення демократичного суспільства, але й стратегічно важливим фактором для забезпечення стабільності, розвитку та внутрішньої єдності країни, особливо в умовах внутрішніх та зовнішніх викликів. Для забезпечення подальшого прогресу у сфері розбудови демократії та розвитку механізмів громадської партисипації в Україні необхідно поширювати позитивний досвід спільнот (успішні краудфандингові кампанії збору коштів для покриття потреб Захисників, міжнародні кампанії інформування та збору коштів, медіа-події привернення уваги до подій війни тощо). Важливо активно працювати над забезпеченням прозорості та доступності інформації про діяльність влади і її рішення, процес прийняття яких стає все більш централізованим в часи війни. Залучення громадських організацій та експертних спільнот до процесів прийняття рішень також сприятиме забезпеченню широкої репрезентації різних груп інтересів та думок, що, в свою чергу, підвищить громадську довіру до влади та сприятиме розвитку конструктивного діалогу між владою та громадськістю, враховуючи різноманітність поглядів та підходів [3]. Проведення громадських слухань, обговорень та консультацій може сприяти знаходженню компромісних рішень. Нарешті, важливо сприяти забезпеченню громадянам доступу до необхідних ресурсів для активної участі у суспільно-політичних процесах, таких як інформація, освіта, фінансова підтримка, зокрема, з міжнародних джерел, що не лише сприятиме розбудові демократії, а й укріпить реальну спроможність суспільства до розв'язання нагальних проблем на базовому рівні.

Список використаних джерел

1. European Commission (2023). European capacities for citizen deliberation and participation for the Green Deal. URL: https://cordis.europa.eu/programme/id/H2020_LC-GD-10-1-2020.

2. Матвеева О., Навумай В. (2023). Посилення спроможності українського громадянського суспільства під час війни: передумови, підходи, цифрові технології. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 1. URL: <https://11l.innk/1HOrR>

3. Matveieva O., Navumau V., & Gustafsson M. (2022, August). Adoption of Public e-services versus Civic Tech Services: On the Issue of Trust and Citizen Participation in Ukraine and Belarus. In *International Conference on Electronic Government* (pp. 15–30). Springer. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-15086-9_2

Марина ЧЕРКАСОВА,

*студентка кафедри міжнародних відносин
Дніпровського національного університету
ім. Олеся Гончара*

Іван ГОЛОВКО,

*к.політ.н., доцент кафедри міжнародних відносин
Дніпровського національного університету
ім. Олеся Гончара*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ ЄС: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Цифрові технології кардинально змінюють характер дипломатії, створюючи нові можливості для ведення переговорів, співпраці та економічного розвитку. У цьому контексті цифрова дипломатія ЄС стає дедалі важливішою силою, яка формує міжнародні відносини.

Цифрова дипломатія – це форма нової публічної дипломатії, яка використовує Інтернет, нові інформаційно-комунікаційні технології та соціальні медіа як засоби зміцнення дипломатичних відносин [1]. Вона охоплює використання веб-сайтів, соціальних мереж, онлайн-платформ та інших цифрових технологій для спілкування з громадськістю та іншими учасниками міжнародних відносин.

Європейський Союз може слугувати для України цінним прикладом у розвитку цифрової дипломатії. ЄС має команду з питань цифрової дипломатії у рамках Європейської Служби Зовнішньої Діяльності, яка відповідає за координацію та реалізацію стратегії цифрової дипломатії, що була прийнята 2023 року [2]. Україна може розглянути можливість створення подібного підрозділу в рамках Міністерства Зовнішніх Справ для просування цифрової дипломатії. Серед стратегічних пріоритетів цифрової дипломатії ЄС можна виділити наступні:

1. Просування демократичних цінностей в Інтернеті;
2. Підтримка цифрового розвитку;
3. Сприяння цифровій торгівлі.

ЄС інвестує в цифрову інфраструктуру та розвиток цифрових навичок, а також прагне до створення відкритого і безпечного цифрового середовища для торгівлі. Європейський Союз активно бореться з дезінформацією, кіберзлочинністю в мережі Інтернет. Україна може співпрацювати з ЄС у цих сферах, а також використовувати власні інструменти для захисту свого інформаційного простору.

Європейський Союз пропонує широкий спектр програм та ініціатив у сфері цифрової дипломатії, які можуть допомогти Україні у досягненні її цілей. Ці програми та ініціативи охоплюють широкий спектр питань, від розвитку цифрової інфраструктури до кібербезпеки та цифрових навичок.

Ініціатива Європейського Союзу EU4Digital – це програма цифрових реформ в Україні, яка передбачає низку заходів, спрямованих на приведення ключових сфер цифрової економіки та суспільства у відповідність до норм та практик ЄС з метою забезпечення економічного зростання, створення робочих місць, покращення життя людей та підтримки бізнесу. Підтримуючи з моменту військового вторгнення росії в Україну та початку війни в країні, ЄС посилив свою підтримку України та продовжує підтримувати її цифрову трансформацію.

Забезпечення цифрового зв'язку та електронних послуг для підтримки безперервності та зв'язку є ключовим національним пріоритетом у нинішніх умовах [5].

Гармонізація цифрового ринку в Україні за допомогою EU4Digital призведе до посилення конкуренції, надання кращих онлайн-послуг за вигіднішими цінами та з більшим вибором. Це залучить інвестиції, сприятиме торгівлі та зайнятості, а також сприятиме соціальному та економічному розвитку України. За допомогою EU4Digital ЄС знизить плату за роумінг, зменшить витрати та розширить електронні послуги шляхом розвитку високошвидкісного ширококутового зв'язку, покращить кібербезпеку, покращить логістику в охороні здоров'я, тобто відбудеться гармонізація цифрової структури в суспільстві в різних сферах – від логістики до охорони здоров'я, вдосконалення цифрових навичок і створення робочих місць у цифровій індустрії [5].

Діяльність EU4Digital доповнює іншу регіональну підтримку України з боку ЄС через двосторонні проєкти: у 2016 році ЄС профінансував проєкт EGOV4UKRAINE в рамках програми «U-LEAD з Європою» [4]. У рамках проєкту було розроблено та впроваджено дві нові системи електронних послуг для покращення обміну даними між державними установами. Згодом Україна у співпраці з ЄС розпочала наступний проєкт під назвою EU4DigitalUA (2020-2024) [6]. Цей проєкт має на меті посилити процес цифрової трансформації в Україні, зосередившись на п'яти ключових завданнях:

1. Цифрова урядова інфраструктура;
2. Інституційне зміцнення та розвиток потенціалу;
3. Комунікація та інформування громадськості;
4. Розвиток електронних послуг;
5. Кібербезпека та захист даних.

ЄС продовжує підтримувати цифрову трансформацію України через проєкт підтримки цифрової трансформації (2021 – 2024) [3]. Уряд України ухвалив Закон ЄС про електронні комунікації, який набув чинності в січні 2022 року. Це відображає ключовий пріоритет України щодо подальшої інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС, а також підтримує виконання зобов'язань України в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка набула чинності у 2017 році, та допомагає Міністерству цифрової трансформації України досягти цілей політики у сфері цифрової економіки.

Отже, Європейський Союз пропонує Україні широкий спектр програм та ініціатив для підтримки цифрової трансформації та розвитку цифрової дипломатії. Завдяки програмам, таким як EU4Digital та іншим проєктам, ЄС допомагає Україні гармонізувати свої цифрові ринки та сприяти розвитку цифрової економіки. Це, в свою чергу, призведе до економічного зростання, створення нових робочих місць, покращення цифрової інфраструктури та послуг, а також підвищення кібербезпеки. Завдяки співпраці з ЄС Україна має можливість створити міцну цифрову інфраструктуру, яка відповідає європейським стандартам, підвищити якість онлайн-послуг та інтегруватися до єдиного європейського цифрового ринку.

Цифрова дипломатія дозволяє Україні просувати свої інтереси на міжнародній арені, зміцнювати зв'язки з іншими країнами та брати участь у глобальному цифровому розвитку. Підтримка ЄС в контексті цифрової дипломатії допомагає Україні впроваджувати ефективні стратегії для забезпечення національної безпеки, економічного розвитку та підвищення рівня життя громадян.

Список використаних джерел

1. Barston P. R. *Modern Diplomacy*. 4th ed. New York: Routledge. 2014. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315832890/modern-diplomacy-barston>
2. *Digital Diplomacy*. 2023. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/digital-diplomacy_en
3. *Digital Policy Support to Ukraine*. Official website. URL: <http://surl.li/tpgdw>
4. *EGOV4UKRAINE project*. Official website. URL: <http://surl.li/tpgdy>
5. *EU4Digital program*. Official website. URL: <https://eufordigital.eu/>
6. *EU4DigitalUA*. Official website. URL: <http://surl.li/tpgea>

Олександра ШРАМКО,
*студентка IV курсу НТУ «Дніпровська політехніка»,
 студентка бакалаврської програми
 Політології та міжнародних відносин
 Карлового університету (Чеська Республіка).*

Ганна ГОЛУБЧИК,
*к.і.н., доцент кафедри історії та політичної теорії
 НТУ «Дніпровська політехніка»*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПОЛІТИКИ В ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Історична політика в Чеській Республіці є однією з важливих складових для розуміння та вивчення актуальної політичної та соціокультурної ситуації в цій країні. Ця галузь знань займається аналізом та вивченням взаємодії історичної пам'яті, політичних рішень та суспільно-політичного контексту. Вона включає в себе дослідження політичних процесів, які виникають на основі історичної спадщини, активно використовуючи методи політичних наук та історіографії.

Історична політика в Чеській Республіці дозволяє розуміти, як минуле впливає на сучасність, щоб уникнути повторення негативних історичних подій та сприяти розвитку демократичних цінностей і налагодженню миру та стабільності в країні. Відомо, що перегляд ставлення до минулого став основою державотворення посткомуністичної Чехії. Але, як писав Віктор Себестьєн «Рік 1989 став роком змін для Чехословаччини, проте духи минулого продовжували впливати на формування нової демократичної держави, підкреслюючи складність переходу від тоталітаризму до свободи» [4, с. 309].

Що ж це за «духи минулого»?

Одним з яскравих прикладів відображення і використання історичного минулого в сучасній Чеській Республіці є збережені архітектурні пам'ятки. Багато міст Чехії зберегли середньовічну архітектуру, яка занурює нас у минулі епохи і створює неповторну атмосферу тих часів. Крім того, в сьогоденні видатні події і особистості досліджуються та вшановуються, що також свідчить про наявність інтересу до історичного минулого. Наприклад, у Празі є музей Франца Кафки та пам'ятник Карлу IV; європейська гуманітаристика пишається іменами Яна Гуса і Павла Шафарика, Яна Коменського; значний вплив на розвиток сучасної Європи справили Томаш Масарик і Вацлав Гавел, але «Історія Чеської Республіки складається не лише з великих імен і подій, але й з боротьби звичайних людей за свої права і свободи, що формує сучасну політичну культуру країни» [3, с. 158].

Крім того, в культурному житті країни відображається історичне минуле через проведення різноманітних свят, фестивалів та виставок, які привертають увагу як місцевих жителів, так і туристів. Унікальний дух минулих часів активно живе в сучасній Чеській Республіці і продовжує впливати на її життя і культуру.

У сучасній Чеській Республіці продовжують існувати розбіжності щодо сприйняття і пропрацювання тоталітарного минулого. Деякі громадяни вважають, що країна зробила достатньо для розкриття та усвідомлення злочинів тоталітаризму, скоєних в часи Чехословацької Республіки. Комуністичний режим свого часу було визнано кримінальним, що сприяв руйнуванню традиційних європейських цінностей. Вони посилаються на створення у 2007 році і роботу Інституту з дослідження тоталітарних режимів (Ústav pro studium totalitních režimů), проведення судових процесів проти колишніх тоталітарних чиновників, достатньої і своєчасної їх люстрації і проявлення визнання відповідальності держави за злочини. Однак є і ті громадяни і публічні діячі, хто вважає, що робота щодо пропрацювання минулого є недостатньою, а інститут ігнорує інші, зокрема – нацистські злочини минулого. Вони вказують на необхідність забезпечити широкий доступ до архівних матеріалів, здійснити більш прозору розслідувальну діяльність та визнати уразливі групи, що постраждали від репресій і тоталітарних злочинів. Цей період влучно характеризує Бороздина Тетяна: «Історична

колективна пам'ять мобілізує національну свідомість, живить її почуттям співпричетності, солідарності. Національна свідомість завжди обумовлена *зацікавленістю*. Саме зацікавленість визначає ті ключові моменти в історії, які згуртовують націю навколо спільної трагедії, поразки чи успіху» [1].

Сучасне чеське суспільство неодностайне у визначенні героїв і антигероїв для народу. Одним із спірних питань є оцінка діяльності Карла IV (чеськ. Karel IV), який вважається великим героєм Чехії. Деякі люди вважають його позитивним символом, особливо через його внесок у культуру та розвиток Праги. Однак, є і ті, хто бачить його як антигероя через його авторитарний стиль керівництва та зловживання владою.

Дискусійною є й оцінка Яна Палаха (чеськ. Jan Palach), молодого студента, який спалив себе в 1969 році у знак протесту проти репресивного режиму і окупації Чехословацької Соціалістичної Республіки військами країн Варшавського договору. Для багатьох чехів він є героєм національного опору проти комуністичного тоталітаризму, але деякі висловлюють занепокоєння щодо його радикальних дій. Ці дискусії показують, що інтерпретації минулого в Чеській Республіці можуть бути джерелом конфліктів і розбрату, актуальним або ж потенціальним.

Контраверсійною історичною фігурою для сучасних чехів постає Й. Сталін: для одних він сила, що сприяла прогресу Чехословаччини, тоді як інші ненавидять його як крвожерливого диктатора.

Крім того, існують тривоги та конфлікти, пов'язані з неприйняттям рішень, прийнятих упередженими комісіями, які розглядали порушення прав людини під час комуністичного режиму. Ці спірні питання продовжують створювати напруження та внутрішню недовіру у суспільстві Чеської Республіки. З цього приводу в Власенко Світлана оцінює все з більш позитивної точки зору і описує у своїй роботі подолання комуністичного тоталітарного минулого: «Подолання комуністичного тоталітарного минулого є ключовим у політиці національної пам'яті Словацької Республіки та Чеської Республіки. Поява на початку 1990-х років відповідних законів, що засуджували комуністичний режим та регулювали питання люстрації, засвідчили рішучі наміри держав розвиватися за демократичними принципами. Кожна з них поступово сформувала власну політику національної пам'яті з урахуванням національних інтересів та з дотриманням основних принципів національної безпеки» [2, с. 60].

Отже, історична політика в Чеській Республіці викликає дискусії та контроверзії у суспільстві. Сучасна Чеська Республіка все ще стикається з впливом тоталітарного минулого часів соціалістичної Чехословаччини, і не забуває подій, які мають травматичний або неоднозначний характер для народу. Обговорення щодо того, хто є героєм для народу та хто антигероєм, також сприяють розколам у суспільстві. Однак, у сучасній Чеській Республіці проводяться активні дискусії та пропагуються різні погляди на минуле, що сприяє розвитку історичної політики. Завдяки цьому, суспільство може продовжувати опрацьовувати тоталітарне минуле та укріплювати національну ідентичність.

Список використаних джерел

1. Бороздина Т. Вплив історичної пам'яті на формування національної свідомості. 2021. URL: <http://surl.li/tpjqu>
2. Vlasenko S., Overcoming the Communist Past as a Component of the National Memory Policy of the Slovak Republic and the Czech Republic. *Public Administration Aspects*. 2023. 11(1). P. 55–60.
3. Sayer D. *The Coasts of Bohemia: A Czech History*. Princeton University Press 1998. 456 p.
4. Sebestyen V. *Revolution 1989: The Fall of the Soviet Empire*. New York, NY: Pantheon Books, 2009. 480 p.

Ірина ШУМЛЯЄВА,

*к.держ.упр., доц., доцент кафедри державного
управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ДОСВІД АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Результатом антикорупційної діяльності в ЄС стала низка політичних документів, серед яких окремо виділяють міжнародні конвенції, які стосуються кримінальної та цивільно-правової відповідальності за корупцію. Згідно ст. 2 Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією Ради Європи «корупція» означає прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дачу або одержання хабаря чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хабаря, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи [3]. У наведеному визначенні отримали закріплення дії, що являють собою активну і пасивну корупцію. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією Ради Європи також охоплює такі акти корупції, як активний та пасивний підкуп посадових осіб держави й іноземних посадових осіб, парламентарів, посадових осіб міжнародних організацій, суддів і посадових осіб міжнародних судів, активна та пасивна «торгівля впливом», «відмивання доходів», отриманих від корупції, використання рахунків для «відмивання» коштів, отриманих унаслідок корупції, що вимагає від країн-учасниць криміналізувати різні види активної та пасивної корупції [2].

Європейський Союз вважається одним із найменш корумпованих регіонів у світі, хоча його члени не повністю вільні від корупції. Характер і масштаби корупції в країнах ЄС відрізняються, оскільки є країни, які займають перші місця за рейтингом «Transparency International» (Данія, Фінляндія), тоді як Угорщина займає 76 місце, що є покращенням у 2023 р. порівняно з 2022 р. [1].

Водночас спільним для всіх країн є визнання того, що корупція шкодить Євросоюзу загалом. Як зазначається у звіті «Активізація зусиль ЄС по боротьбі з корупцією», шкода від корупції оцінюється Європейським Союзом від 179 до 990 млрд. євро на рік, що становить до 6 % його ВВП [5].

За результатами дослідження щодо ставлення громадян країн ЄС до корупції, проведеного у 2023 р., 64 % європейців вважають корупцію неприйнятною, а сім із десяти респондентів вважають, що в їх країні поширена корупція. Водночас 27 % громадян вважають прийнятним робити подарунки або надання послуг (26 %) з метою отримання необхідного від державної адміністрації. У свою чергу 60 % опитаних вважають, що корупція є частиною бізнес-культури в їх країні, тоді як 57 % осіб погоджуються, що єдиний спосіб досягти успіху в бізнесі – це мати політичні зв'язки. Крім цього, 54 % європейців не знають, куди вони можуть надати інформацію про корупцію. Найбільш освіченими щодо цього є жителі Мальти (63 %) і Словенії (62 %), найменше – Польщі (32 %) та Угорщини (33 %). Загалом респонденти песимістично оцінюють національні зусилля по боротьбі з корупцією [6].

Ставлення представників бізнесу в країнах ЄС до корупції свідчить про те, що вона визнається проблемою для ведення бізнесу тільки для 35 % опитаних компаній, тоді як 65 % з опитаних європейців вважають, що проблема корупції широко поширена в їх країні. Ступінь сприйняття корупції, як значної проблеми, відрізняється в різних країнах Євросоюзу. Якщо для Данії, Естонії та Ірландії корупція визнається проблемою тільки для 6 – 7 % компаній, то в Румунії, Греції та Кіпрі – це 72 – 75 %. Понад три чверті компаній в ЄС (78 %) погоджуються, що надто тісні зв'язки між бізнесом і політикою в їх країні приводять до корупції. Водночас 59 % бізнесменів у ЄС погоджуються з тим, що хабарництво та використання зв'язків нерідко є найлегшим способом отримати певні державні послуги [4].

Незважаючи на різні умови розвитку, нині запобігання та протидія корупції у країнах ЄС є важливим завданням, а його вирішення має сприяти покращенню роботи державного апарату, більш ефективному витрачанню бюджетних коштів, розвитку чесної конкуренції в реальному

секторі економіки і підвищенню рівня взаємодії з громадянами та інститутами громадянського суспільства. Певні чинники, які обумовлюють низький рівень корупції у країнах ЄС, зокрема скандинавських, пов'язують з тим, що це невеликі країни, багаті та політично стабільні, а також такі, що переважно мають соціально однорідне суспільство. Вони розділяють порівняно однакові цінності, головним з яких є поняття «Good Governance».

Для країн ЄС з найнижчими показниками сприйняття корупції характерними є превентивні заходи, за допомогою яких створюється особливий підвид культури, який спрямований на абсолютну нетерпимість до корупції у всіх її проявах. До особливостей запобігання та протидії корупції країнах ЄС з низьким рівнем корупції слід віднести: досконалість антикорупційного законодавства та його відповідність міжнародним нормам; розвиток антикорупційного кримінального законодавства у напрямі посилення кримінальних санкцій за корупцію; послідовну та системну реалізацію державної антикорупційної політики, спрямовану на зміцнення моральності, прийнятті дієвих етичних кодексів чиновників; формування правової культури та негативного ставлення до корупції громадян; стимулювання публічності, відкритості, публічності, чесності, транспарентності фінансових потоків; активну дієву участь у запобіганні корупції державних інститутів, бізнесу, громадськості та громадян, результатом чого є реалізація політики абсолютної нетерпимості корупційних проявів; високий ступінь прозорості діяльності державних інституцій та приватних компаній; регулярне оновлення інформації на веб-сайтах, які містять великі обсяги інформації про діяльність посадовців.

Загальним для країн ЄС з низьким рівнем корупції є ставлення до корупції не як до відокремленого явища, а включення її до загальної державної політики, оскільки корупція розглядається, зокрема, як частина незадовільного управління. Слід відзначити, що для найменш корумпованих в Євросоюзі країн характерним є прозорість національного державного управління, значний рівень політичної культури посадовців та громадян, громадська активність, висока довіра громадян до органів влади, а також вплив наднаціональних європейських антикорупційних норм.

Список використаних джерел

1. Індекс сприйняття корупції – 2023 та дослідження, на основі яких він розрахований. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/> (дата звернення: 25.04.2024).
2. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27.01.1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text (дата звернення: 24.04.2024).
3. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 04.11.1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text (дата звернення: 20.04.2024).
4. Flash Eurobarometer FL524: Businesses' attitudes towards corruption. URL: <http://surl.li/tpgggu> (дата звернення: 30.04.2024).
5. Meenakshi F., Jancova L. Stepping up the EU's efforts to tackle corruption (EPRS | European Parliamentary Research Service), January 2023. URL: <http://surl.li/ovjxn> (дата звернення: 30.04.2024).
6. Citizens' attitudes towards corruption in the EU in 2023. URL: <http://surl.li/slpmr> (дата звернення: 29.04.2024).

СЕКЦІЯ 4**Україна – НАТО проблеми та перспективи євроатлантичної інтеграції****Анастасія ГРАБОВА,***студентка I курсу**кафедри міжнародних відносин та аудиту**НТУ «Дніпровська політехніка»***РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМ ЛОГІСТИКИ І СТАНДАРТИЗАЦІЇ
ЗА ДОПОМОГОЮ ФОНДІВ НАТО**

Програма НАТО допомоги Україні через трастові фонди діє ще з 2000-х років, проте після «агресивних дій росії» в 2014 році Альянс започаткував новий етап допомоги у кількох додаткових сферах. Ще з 2000-х років діють ще кілька трастових фондів. Найперший – у рамках програми партнерства заради миру – масштабний проєкт утилізації протипіхотних мін та старого озброєння.

З 2005 року в Україні також діють натівська програма з професійного розвитку, а також розвитку доброчесності.

Орієнтовний загальний бюджет діючих в Україні проєктів трастових фондів НАТО становить майже 40 млн євро, повідомили в офісі НАТО. Трастові фонди НАТО – це специфічний механізм допомоги країнам поза блоком, які добровільно фінансують окремі члени Альянсу та їхні союзники. Більшість цих фондів було запущено у вересні 2014 року після Уельського саміту НАТО як «відповідь на агресивні дії росії проти України». Проте їхні бюджети далекі від мільярдних сум, як помилково нещодавно повідомили деякі українські ЗМІ. Найбільше фінансування передбачене за старою програмою знешкодження протипіхотних мін, застарілих та надлишкових запасів озброєнь і боєприпасів. Провідною країною-спонсором програми є США. Загальний бюджет її допомоги складає 25 млн євро. Другою за фінансуванням є програма реформування систем логістики і стандартизації в армії, нацгвардії та прикордонній службі. На неї загалом передбачили 4,1 млн євро. Керують проєктом Чехія, Нідерланди та Польща.

Цільові фонди є невід'ємною частиною політики НАТО, спрямованої на розвиток практичної співпраці з партнерами в галузі безпеки. Будь-яка країна-партнер з індивідуальною програмою партнерства і співробітництва з НАТО може звернутися за допомогою. Після цього може бути створений спеціальний Цільовий фонд, який дозволить окремим країнам-членам НАТО і партнерам надавати фінансову підтримку на добровільній основі.

Проєкти можуть бути ініційовані як країнами-членами НАТО, так і країнами-партнерами. Кожен проєкт очолює на добровільній основі провідна країна, яка відповідає за збір політичної та фінансової підтримки для проєкту, а також за вибір виконавчого агента для проєкту. Лідируючих країн може бути кілька, і країна-партнер також може взяти на себе цю роль. Очікується, що приймаюча країна-бенефіціар надасть максимальну підтримку проєкту в межах своїх можливостей.

Неформальні дискусії з Міжнародним секретаріатом НАТО допомагають визначити масштаб проєкту. Проєктні пропозиції детально описують роботу, яку необхідно виконати, пов'язані з цим витрати та графік реалізації. Офіційний запуск проєкту є поштовхом для початку збору коштів. За умови укладення офіційних юридичних домовленостей роботи можуть розпочатися після отримання достатньої кількості коштів.

Агентство НАТО з підтримки і постачання (NSPA) – колишнє Агентство НАТО з технічного обслуговування і постачання (NAMSA) – часто виконує функції виконавчого агента, відіграючи важливу роль у розробці і впровадженні багатьох проєктів Цільових фондів. В інших випадках цю роль виконували підрозділи Міжнародного секретаріату НАТО або Агентство зв'язку та інформації НАТО, або навіть зовнішні організації. Виконавчі агенти пропонують

технічні консультації та широкий спектр управлінських послуг, таких як нагляд за розробкою проєктних пропозицій, а також за процесом конкурсних торгів для забезпечення прозорості та співвідношення ціни та якості при виконанні проєктів.

Проєкти Цільових фондів спрямовані на забезпечення дотримання найвищих стандартів охорони навколишнього середовища, охорони здоров'я та безпеки, а переробка матеріалів є невід'ємною частиною багатьох проєктів. Місцеві засоби та ресурси використовуються для реалізації проєктів, де це можливо, з метою розбудови місцевого потенціалу у відповідних країнах-партнерах, забезпечуючи сталий розвиток. Проєкти Цільових фондів також спрямовані на сприяння прозорості та належному врядуванню. У цьому контексті, там, де це доречно, НАТО прагне імплементувати у свої проєкти Резолюцію 1325 Ради Безпеки ООН про гендерний мейнстрімінг.

У підсумку можемо сказати, що проєкти фондів НАТО є важливими для становлення економіки та підтримки України а нелегкі часи. Програми НАТО з використання трастових фондів для підтримки України включають в себе різноманітні ініціативи, спрямовані на зміцнення безпеки та стійкості в регіоні. Реформування систем логістики і стандартизації, зокрема, є важливим елементом цієї програми, спрямованим на підвищення ефективності та сумісності українських військових структур зі стандартами НАТО. Інвестування у такі проєкти підтверджує зобов'язання Альянсу підтримувати Україну в її зусиллях зміцнення обороноздатності та відповіді на сучасні безпекові виклики.

1. Трастові фонди НАТО в Україні: не мільярди, а мільйони. BBC News Україна. URL: <http://surl.li/lgrfk>

2. Проєкти Трастового фонду просуваючи безпеку та оборонну реформу. URL: <http://surl.li/tpkha>

Тетяна КУЛИК,

*к.і.н., с.н.с., доцент кафедри
міжнародних відносин та аудиту
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

СТРАТЕГІЧНЕ ПЕРЕДБАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОГО В НАТО

Трансформація як постійний процес адаптації НАТО до змін стратегічного безпекового середовища та набуття відповідного потенціалу відбувається на сучасному етапі в умовах стратегічної конкуренції, втілюючи досвід, долаючи недоліки, формуючи нові завдання. Стратегічне командування з питань трансформації НАТО (NATO Allied Command Transformation) очолює та спрямовує цей процес в узгоджених специфічних сферах з метою визначення проблем, можливостей та пов'язаних з ними наслідків, що насамперед передбачає стратегічне прогнозування – формування загального довгострокового бачення – перевірену практику розуміння масштабу і напрямків змін у стратегічному безпековому середовищі.

У 2023 р. за участі спільноти фахівців Альянсу з перспективного мислення (понад 800 експертів з країн-членів протягом 10 інтенсивних семінарів [0]), було завершено найповніше за останні роки дослідження майбутнього «Аналіз стратегічного передбачення 2023» (Strategic Foresight Analysis 2023), що забезпечує багатогранне бачення з урахуванням різних точок зору і досвіду, цілісне розуміння фундаментальних тенденцій, що формують наш світ, потенційних стратегічних потрясінь (strategic shocks). Метою стратегічного прогнозування як здатності виявляти, бачити сенс й діяти щодо майбутніх змін, коли вони лише починають проявлятися, не є завдання «зробити майбутнє правильним» передбачаючи його, а скоріше застосування численних альтернативних версій майбутнього для того, щоби побачити у новому світлі те, що ми розуміємо і вирішуємо сьогодні [0]. Проте, в НАТО вона набагато практичніше за футуристичне бачення, оскільки втілює проактивний та перспективний трансформаційний підхід до застосування передбачення: надає інформацію про майбутнє безпекове середовище, з

яким можуть мати справу військові й оборонні планувальники та є основою стратегічного планування Альянсу.

Аналіз стратегічного передбачення 2023 ґрунтується на засадах попередніх досліджень [0, 0] та Основоположної концепції ведення бойових дій [0], оновлюючи припущення і розширюючи сферу досліджень майбутнього з метою спрямування процесу трансформації військових сил і засобів, щоб Альянс залишався стійким і адаптивним перед обличчям викликів, що виникають, постійно вдосконалюючи і коригуючи підхід та «позиціонуючи себе як такі, що не лише реагують, але й формують майбутнє» [0]. Аналіз має зводити до мінімуму ризик стратегічної раптовості, надає загальний орієнтир для трансформаційного прийняття рішень, розробки концепцій Альянсу (Future Operating Environment 2024, Allied Warfare Development тощо) в їхніх довгострокових міркуваннях.

Звіт орієнтований на ризики і тому змальовує похмуру картину, але представляючи найскладніші сценарії майбутнього, аналіз дозволяє оцінити вимоги до збройних сил і виклики, які є невід'ємною частиною трансформації військового інструменту сили НАТО. Стратегічний аналіз не намагається передбачити майбутнє, оскільки майбутнє не є ані передбачуваним, ані наперед визначеним, проте здійснює оперативне структурування та забезпечує ітеративну оцінку тенденцій та їх наслідків для розуміння й візуалізації характеру динамічного і складного середовища безпеки до 2043 р.

Відповідно, середовище безпеки істотно змінилось під впливом системних потрясінь через пандемію COVID-19 і повномасштабне вторгнення росії в Україну, й в найближчі роки зазнає подальших стратегічних і структурних зрушень, спричинених як акторами, так і структурними силами. Міжнародний порядок перебуває на перехідному етапі й буде ставати все більш багатополярним на тлі посилення стратегічної конкуренції між великими державами та фрагментації на всіх рівнях. Повсюдна конкуренція, що розгортається і поширюється на нові сфери в усіх доменах у будь-який час, ворожі наміри основних державних гравців і терористичних недержавних суб'єктів триватимуть в умовах дезорганізації і будуть спрямовані не тільки на протистояння Альянсу, але й на підрив міжнародного порядку, заснованого на правилах. Стратегічні конкуренти будуть взаємодіяти в розмитому континуумі конкуренції на глобальному, регіональному та субрегіональному, державному та недержавному рівнях, продовжуватимуть намагатися накопичувати владу і розширювати вплив, використовуючи нестабільність і застосовуючи альтернативні цифрові, соціально-економічні та гібридні засоби.

Аналіз стратегічного передбачення 2023 зосереджений на загальних траєкторіях і взаємозв'язках та надає результати дослідження за трьома основними напрямками: еволюція безпекового середовища, сім рушійних сил змін (Діаграма 1), початкові наслідки для Альянсу щодо інструментів сили (дипломатичний, інформаційний, економічний, військовий).

На основі проведеного горизонтального сканування за допомогою засобів штучного інтелекту, а також експертних оцінок аналітиків, фахівців з академічних і промислових кіл з країн-членів і партнерів Альянсу було визначено 170 тенденцій, а їх взаємозв'язки були оцінені з метою отримання найбільш вимогливих результатів і зведені до найбільш релевантних траєкторій (Діаграма 2).

Контекст дослідження визначено в модельних сценаріях «Чотирьох світів» («Four Worlds»), що дозволяє зробити висновки в рамках «семи рушійних сил» (Діаграма 3).

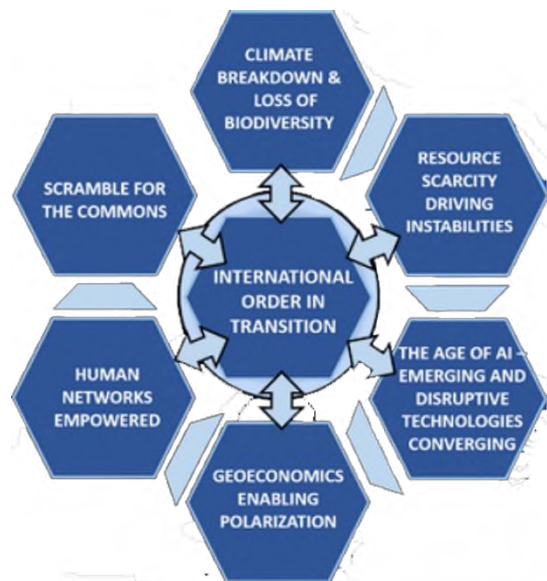

Diagram 1. The primary framework of the seven drivers of change [1, с. 3]

Сценарій «Фрагментований світ» (Fragmenting world) визначається низьким рівнем дестабілізації та низьким рівнем співпраці. Стратегічне безпечове середовище, описане в Стратегічній концепції НАТО 2022 [0, §§ 6–19], з додатковим припущенням, що воно продовжує розвиватись без значних стратегічних потрясінь і розривів. Ймовірність цього сценарію оцінюється як *низька*, оскільки як кліматичні, так і технологічні зміни підвищують ймовірність стратегічних потрясінь. Натомість стратегічна конкуренція може посилитися через сек'юритизацію економіки, доступу та контролю над спільними ресурсами, а також використання нестабільності потенційними супротивниками. Більше того, таке середовище безпеки «настільки вразливе для швидких змін, що може перешкодити спроможності реалізувати бажану позицію сил, підтримувати високий рівень готовності, вплинути на оцінку загрози всередині Альянсу та розділити фокус союзників [0, с. 52].

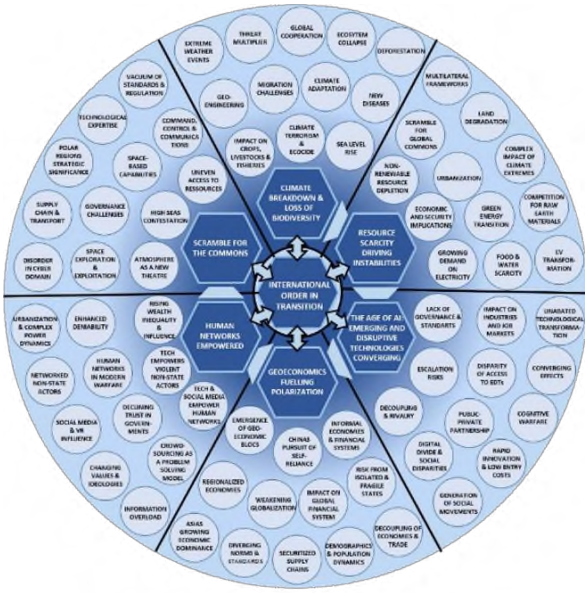

Diagram 2. Trend radar for the Strategic Foresight Analysis [1, с. 5].

Сценарій «Повсюдна конкуренція» (Pervasive competition) є негативним й визначається високим рівнем дестабілізації та низьким рівнем співпраці. Стратегічне середовище Альянсу дедалі більше зазнає впливу структурних порушень, стратегічних шоків і каскадних наслідків для держав, суспільств і збройних сил. Виклики, спричинені основними рушійними силами змін, вимагатимуть глобальної співпраці, але реагуванню на них перешкоджатимуть стратегічні конкуренти Альянсу. Відповідно, конкуренція і ворожі наміри основних державних гравців і терористичних недержавних суб'єктів збережуться й будуть спрямовані на формування протистояння Альянсу і підірив міжнародного порядку. Ці актори і надалі намагатимуться накопичувати власну владу і розширювати свій вплив, використовуючи нестабільність.

Сценарій «Глобальна співпраця» (Global cooperation) є позитивним й визначається високим рівнем дестабілізації та високим рівнем співпраці. Цей сценарій передбачає суттєву зміну ставлення стратегічних конкурентів до необхідності співпраці. Передбачається, що такі зміни, найімовірніше, спочатку виникнуть як глобальна реакція на стратегічні шоки і зриви, а згодом - як участь у тривалій адаптації міжнародного порядку до деструктивних змін. Цей сценарій не був досліджений, оскільки одразу був визнаний *не ймовірний* в умовах російської агресії проти України і дедалі більш наполегливої поведінки Китаю.

Сценарій «Зменшення насильства» (Better angels of our nature) визначається низьким рівнем дестабілізації та високим рівнем співпраці. Цей сценарій був відкинтий після початкового тестування як *малоймовірний*, враховуючи впевненість у зростанні масштабів дестабілізації та відсутність індикаторів позитивних змін у ставленні стратегічних конкурентів.

Отже, більш ймовірним вважається негативний сценарій обмеженої глобальної співпраці та відвертої конкуренції, що призведе до переходу від фрагментації світу до повсюдної конкуренції. Стратегічні конкуренти в очікуванні погіршення безпечового середовища, ймовірно, розширять операційне здобуття стратегічної переваги, в тому числі домінування в нетрадиційних і негеографічних сферах, таких як космос і кіберпростір. Вони постійно

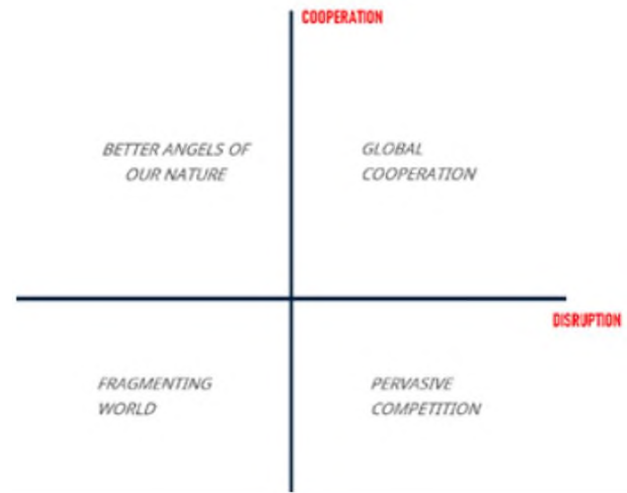

Diagram 3. Four Worlds' generic future scenarios

змагатимуться з Альянсом на багатодоменному театрі операцій у фізичному, когнітивному і віртуальному вимірах. Повсюдна конкуренція, ймовірно, посилить вплив деструктивних подій, нестабільності і потрясінь, що потенційні супротивники намагатимуться використати як можливості для розширення впливу, формування і конкуренції, щоб зрештою протистояти Альянсу. Тому дуже важливо передбачати і розуміти такі зміни, а також їх наслідки для формування інструментів сили Альянсу.

Стратегічне прогнозування й передбачення не пророкує майбутнього, такий аналіз пропонує підходи теперішнього часу в майбутньому на більш високому рівні розуміння. Отже значення має не те, що має відбутись, а на яких майбутніх ми можемо навчитись й як допомогти приймаючим рішення більше уваги звернути на сьогоднішній, замислившись якого майбутнього ми намагаємось уникнути, а якого досягти. У швидкоплинному, взаємозв'язаному і складному середовищі безпеки наше розуміння безпекових проблем постійно підлягає перегляду, намаганню знайти сенс в потенційних майбутніх і здійснення теперішніх істотних змін, що передбачає в першу чергу замислитись над тим, віра у «що» формує наше розуміння й відповідно має значення для формування безпекової політики.

Список використаних джерел

1. Allied Command Transformation's Strategic Foresight Analysis 2023. *NATO ACT*. URL: <http://surl.li/tpkjo>
2. Diaz-Plaja R-E., Polchar J. Don't fight the future, decide it! *NATO Review*. 13 December 2023. URL: <http://surl.li/tpkji>
3. NATO 2022 Strategic Concept. NATO official. URL: <http://surl.li/gefxi>
4. NATO Warfighting Capstone Concept. *NATO ACT*. URL: <http://surl.li/tpkiw>
5. Strategic Foresight Analysis Report 2013. *NATO ACT*. URL: <http://surl.li/tpkit>
6. Strategic Foresight Analysis Report 2017. *NATO ACT*. URL: <http://surl.li/tpkir>
7. Unveiling the Future: The Release of Allied Command Transformation's Strategic Foresight Analysis 2023 January 17, 2024, URL: <http://surl.li/tpkik>
8. Кулик Т. та ін. Стратегічна концепція НАТО 2022: пріоритети, спроможність та реальність в умовах стратегічної конкуренції. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. Спеціальний випуск № 2. С.43–52.

Вероніка КУЛКОВА,

студентка I курсу

кафедри міжнародних відносин та аудиту

НТУ «Дніпровська політехніка»

В ОЧІКУВАННІ САМІТУ У ВАШИНГТОНІ 2024: ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ПОСИЛЕННЯ СТРИМУВАННЯ ТА ОБОРОНИ НАТО

Північноатлантичному Альянсу 4 квітня 2024 року виповнилося 75 років, але саміт НАТО цього року повинен стати чимось більшим, ніж просто святковим заходом. Голови держав і урядів, що прибудуть у Вашингтон у липні, стикнуться з необхідністю підтвердити трансатлантичну єдність і виконати зобов'язання щодо посилення стримування та забезпечення колективної оборони. Отже майбутній саміт НАТО у Вашингтоні 2024 року буде зосереджений на відповіді Альянсу на ескалацію глобальних загроз миру та демократіям. Передбачається, що для гарантування подальших успіхів Альянсу протягом наступних років необхідно впровадити зміни для забезпечення ефективної оборони, зосередившись на чотирьох основних пріоритетах: впровадження нових технологій у військовий потенціал; розширення учасників оборонного кола; збільшення можливостей проведення багатовимірних операцій; залучення нових ресурсів для підтримки цих змін [4].

Нагальною необхідністю для НАТО в сучасній безпековій ситуації є впровадження передових технологій в оборонному виробництві, а саме безпілотних апаратів, адитивне

виробництво, супутники на низькій навколоземній орбіті та штучний інтелект. Досвід використання безпілотних літальних апаратів під час війни в Україні показав, що вони широко застосовуються для збору розвідувальних даних, як ударні сили і засоби підтримки, і навіть як вибухові снаряди замість артилерії [1]. Безпілотні морські транспортні засоби дозволяють шкодити або знищувати як військово-морську інфраструктуру, так і кораблі. Адитивне виробництво має потенціал для трансформації оборонної промисловості, надаючи нові способи 3D-друку запасних частин на вимогу, одночасно знижуючи витрати виробництва та відкриваючи нові можливості для проєктування, оскільки не вимагає інструментів для створення кінцевих деталей і прототипів, тим самим скорочуючи час, необхідний для розробки продукту. Супутники на низькій навколоземній орбіті, доповнені штучним інтелектом, надаватимуть інформацію про націлювання, розвідку, спостереження та рекогносцировку. Таким чином, система Об'єднаної розвідки, спостереження та рекогносцировки (Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance) продовжуватиме адаптуватися, щоб забезпечити наявність у Альянсу інформації та розвідувальних даних, необхідних для прийняття правильних рішень у потрібний час [9, с. 104]

Залучення нових «захисників», що доповнять традиційну державну військову модель приватним сектором та індивідуальним підходом.

Вимоги часу спричиняють необхідність залучення приватного сектора до критично важливої оперативної діяльності у воєнний час. Такі зусилля приватного сектора є «шостим доменом» на додаток до п'яти сфер ведення бойових дій – повітряної, наземної, морської, кібер та космічної, з особливим акцентом на ключових сферах стійкості критично важливої інфраструктури і забезпеченні комунікацій [3]. Країни-члени Альянсу мають укласти угоди з висококваліфікованими постачальниками кібербезпеки для захисту і ефективної роботи об'єктів критично важливої інфраструктури у воєнний час, включаючи повітряний простір, залізницю, порти, електромережі та трубопроводи; з компаніями зв'язку, особливо з тими, що експлуатують супутники на низькій навколоземній орбіті. Крім того, країни НАТО повинні посилити власні військові кіберпотенціали. Зокрема, кожен член Альянсу має збільшити кількість персоналу з кібербезпеки, доступного під час війни. Це можна зробити шляхом створення національного цивільного резервного корпусу з кібербезпеки та/або розширення можливостей військового резерву з кібербезпеки.

Кіберкомандування США (U.S. Cyber Command), що надає оборонні можливості країнам із меншим досвідом у сфері кібербезпеки, буде залучати такі країни, як Франція, Естонія, Велика Британія, які володіють експертними можливостями в кіберпросторі. Це зможе забезпечити безперервну підтримку ключової критичної інфраструктури в усьому Альянсі.

Комунікаційний та енергетичний сектори країн НАТО значною мірою залежать від підводних кабелів і трубопроводів, які є дуже вразливими до атак. Визнаючи цю проблему, Альянс вже створив Морський центр НАТО з безпеки критичної підводної інфраструктури (Maritime Centre for the Security of Critical Undersea Infrastructure) [8, § 65]. 12 жовтня 2023 р. було затверджене «Цифрове океанське бачення» (Digital Ocean Vision) – ініціатива з удосконалення ситуаційної обізнаності на морі – від морського дна до космосу, що трансформує ситуаційну обізнаність Альянсу на морі удосконаливши координацію між національними і союзницькими силами і засобами – від супутників до автономних систем під водою, на поверхні і над поверхнею моря [6]. Однак цих зусиль не вбачається достатнім, тому пропонується розпочати співпрацю з країнами над створенням міжнародного корпусу захисту підводної інфраструктури, який поєднував би урядову та приватну діяльність для підтримки операцій, які забезпечать стійкий захист, включаючи ремонт і реконструкцію підводних кабелів і трубопроводів [3].

НАТО, за оцінками фахівців, потребує перегляду свого підходу до ведення бойових дій й збільшення потенціалу для проведення саме багатовимірних (у всіх доменах) операцій шляхом поєднання високотехнологічних сил і засобів з недорогими, але водночас високоефективними технологіями [4]. Саміт НАТО у Вашингтоні має поставити перед військовим керівництвом завдання створити багатопрофільні оперативно-тактичні групи, спираючись на зусилля, які

докладають США, в тому числі багатопрофільну оперативно-тактичну групу армії США, яка діє в Європі. Такі оперативно-тактичні групи можуть забезпечити основу таких сил і засобів, як багатопрофільні мережі спостереження; динамічна логістика і забезпечення; інтегрований кібернетичний і кінетичний наступ тощо [7]. Важливо, що такі спроможності можуть бути прийняті на озброєння в рамках усіх збройних сил в найближчій і середньостроковій перспективі.

Збільшення витрат для впровадження передових технологій в оборонному виробництві. За даними Стокгольмського інституту дослідження миру, з 2000 р. російські військові витрати зросли на 227 %, а китайські збільшилися на 566 %. Витрати на оборону за той же самий період часу в європейських членах НАТО і Канаді залишались майже незмінними (зросли лише на 22 %) [2].

Незважаючи на те, що в 2023 році лише 11 з 31 країни-члена НАТО досягали цільового показника витрат Альянсу у 2 % ВВП на Вашингтонському саміті варто переглянути відповідність нинішньої мети і узгодити цільовий показник на рівні 2,5 % ВВП [5].

Чергове збільшення витрат на оборону дозволить членам Альянсу виконувати три взаємопов'язані і однаково важливі завдання. По-перше, побудову збройних сил на належному рівні готовності і військової ефективності, що включатиме підготовку і навчання, закупівлю боєприпасів і запчастин для гарантування швидкої готовності збройних сил союзників по НАТО до бою за будь-яких обставин і в достатній кількості. По-друге, усунення недоліків сил і засобів в тих сферах, які були занедбані, зокрема передових сил і засобів в наземній, морській і повітряній сферах через придбання сучасних платформ і систем. Крім того, для розв'язання завдань відповідно до сценаріїв бойових дій високої інтенсивності, необхідне відновлення військового і промислового потенціалу. Особлива увага має приділятися сухопутним бойовим діям (бронетехніка, артилерія, забезпечення), інтегрований протиповітряній і протиракетній обороні і підводним операціям. По-третє, ключем до успіху в майбутньому має стати зосередженість на інноваціях, що вимагатиме набагато більш тісної співпраці з різними дійовими особами у приватному секторі, науковими колами і регуляторними органами, включно з ЄС [2].

Таким чином, основні питання під час майбутнього саміту НАТО у Вашингтоні будуть зосереджені на вирішенні проблем обороноспроможності та потенціалу з метою посилення стримування та забезпечення ефективної колективної оборони країн-членів Альянсу зокрема, й координації цих зусиль в рамках Організації в цілому.

Список використаних джерел

1. Burbach D. T. Early lessons from the Russia – Ukraine war as a space conflict. Atlantic Council. August 30, 2022. URL: <http://surl.li/tpqk>
2. Grand C. Defence spending: sustaining the effort in the long-term. NARO Review. 03 July 2023. URL: <http://surl.li/tpqug>
3. Kramer F. D. The sixth domain: The role of the private sector in warfare. Atlantic Council. October 4, 2023. URL: <http://surl.li/tpque>
4. Kramer F. D., Agachi A. Four NATO defense priorities for the upcoming Washington summit. Atlantic Council. February 8, 2024. URL: <http://surl.li/tpqua>
5. NATO allies to spend 'at least 2 %' of GDP on defence. Reuters. July 7, 2023. URL: <http://surl.li/tpqsr>
6. NATO Defence Ministers launch initiative to enhance maritime surveillance capabilities. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_219441.htm
7. The Army's Multi-Domain Task Force. Congressional Research Service. URL: <https://sgp.fas.org/crs/natsec/IF11797.pdf>
8. Vilnius Summit Communiqué Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council. URL: <http://surl.li/tpkpk>

9. Кулик Т. Об'єднана розвідка, спостереження та рекогносцировка як пріоритетна сфера трансформації НАТО. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія*. Вип. 35–36, 2023. С. 100–110

Владислава ЛЯУШКІНА,
студентка I курсу спеціальності
кафедри міжнародних відносин та аудиту
НТУ «Дніпровська політехніка»

РЕЗУЛЬТАТИ РОКУ ДІЯЛЬНОСТІ РАДИ УКРАЇНА – НАТО

Рада Україна – НАТО – новий спільний орган співробітництва, утворений під час саміту НАТО у Вільносі в липні 2023 р. на засадах рівноправності з метою просування політичного діалогу, взаємодії, співпраці і євроатлантичних прагнень України до членства й забезпечуватиме спільні консультації, ухвалення рішень, заходи, а також слугуватиме механізмом кризових консультацій між Україною і НАТО [14, § 12].

Ключовими характеристиками Ради Україна-НАТО (далі – РУН) є «новий» та «спільний». Новий, оскільки Рада це не оновлена Комісія Україна – НАТО, яка скликала на запрошення НАТО й організація засідань якої відбувалась в форматі «N+1» (де N – країни-члени НАТО + країна-партнер або форум країн за специфікою [1, с.190]), що потребувало одностайної згоди країн-членів НАТО. Такий формат відносин створював умови непрямого втручання у відносини Україна – НАТО на прикладі неодноразового блокування Угорщиною можливості проведення Комісії Україна – НАТО на вищому рівні через незгоду зі статтею Закону України про освіту [4].

Отже, РУН має вищий ступінь інтеграції України з НАТО та є принципово новим органом за своєю сутністю й передбачає формат відносин НАТО й Україна разом, що органічно взаємопов'язано із характеристикою «спільний»: на засадах рівноправності відбуватиметься вся процедура відносин від процесу прийняття рішень до реалізації заходів. Її засідання можуть скликатися на рівні держав і урядів, міністрів закордонних справ і оборони, послів, або у військовому форматі, включаючи на рівні начальників оборонних штабів. Раніше такий формат партнерства з НАТО, як це не парадоксально, був тільки у росії [2, с. 46].

Перші пріоритети порядку денного відносин були озвучені вже 12 липня 2023 р. під час інавгураційного засідання Ради Україна – НАТО: перетворення Комплексного пакету допомоги (КПД) на багаторічну програму для України з метою забезпечення спроможності гарантувати стримування і оборону у довгостроковій перспективі; запросити Україну вступити до НАТО, коли держави-члени Альянсу погодяться і будуть виконані умови, якими вже не є виконання Плану дій щодо членства, проте залишається виконання адаптованої Річної національної програми (РНП) і безпосередньо діяльність відтепер в рамках РУН [14, §§ 11–13].

Узагальнюючи спільну практичну діяльність можна виокремити наступні напрямки:

- створення структур забезпечення роботи РУН, амбітна робоча програма на 2024 рік, включаючи оперативну сумісність, енергетичну безпеку, інновації, кіберзахист і стійкість [10];
- розробка дорожньої карти з метою забезпечення переходу України до цілковитої оперативної сумісності з НАТО [10];
- продовження надання Україні невідкладної нелетальної допомоги, обладнання і предметів постачання з метою зміцнення самооборони України [3,10, 11];;
- постачання озброєнь від країн-членів НАТО, включаючи (з відкритих джерел) системи ППО, ракети, бронетехніка, артилерійські снаряди, дрони, додаткову військову та фінансову підтримки [3, 9, 12, 13];
- розробка нових проєктів та сприяння розбудові й трансформації українського безпекового і оборонного сектора, зміцнення спроможності України здійснювати стримування і оборону з довгострокового відновлення і реформування, зокрема в таких галузях, як ППО та ПРО, гуманітарне розмінування, медична реабілітація поранених, підтримка ветеранів,

повоєнна відбудова, оборонні закупівлі, а також розбудова ОПК України на основі стратегічного огляду оборонних закупівель [11];

- продовження основної військової, економічної і гуманітарної допомоги через планування й передачі в 2024 році сил і засобів на мільярди євро більшістю членів Альянсу [7];
- посилювати співробітництво у відповідь на кібер і гібридні загрози, а також нові технології і виробництво оборонної продукції [9].

Механізм реагування на кризові ситуації включав наступні заходи, які мали наслідки практичної допомоги, вказаної вище:

- кризові консультації з безпекової ситуації в Чорному морі, результат: підтримки домовленостей, посилення спостереження і розвідки, в тому числі за допомогою морських патрульних літаків і БПЛА [5];
- втілення в життя рішень Вільнюського саміту [6];
- екстрені консультації щодо хвиль важких повітряних ударів, завданих росією по українському мирному населенню і інфраструктурі України й практичні зусилля щодо спроможності їх відбиття [3,7];
- укладання двосторонніх довгострокових безпекових зобов'язань і домовленостей з Україною [11];
- створення у Польщі Спільного центру Україна – НАТО в Бидгощі з питань аналізу, освіти та підготовки для узагальнення і впровадження досвіду, набутого внаслідок війни росії проти України [3, 11];
- пошук ще більш потужних шляхів організації підтримки, а також обговорення довгострокових фінансових зобов'язань від союзників НАТО [9],
- планування збільшення ролі НАТО в координації необхідної безпекової допомоги і підготовки для України [13];
- постійні консультації щодо забезпечення термінових й нагальних потреб України в системах ППО, артилерійських снарядах, високоточних далекобійних засобах і БПЛА [12].

Динаміка політичної підтримки в боротьбі України за свободу та незалежність у відбитті зовнішньої агресії, що є критичним у забезпеченні спільної безпеки як України, так і оборони та безпеки НАТО, й збільшення прихильності Альянсу, результатом чого має бути повноправне членство:

Україна на «незворотному шляху» до НАТО [13];

- продовження підтримки з боку НАТО для того, щоб Україна перемагала як незалежна, демократична держава та інтегрувалась в євроатлантичну родину, до якої Україна належить по праву [8];
- продовження підтримки України стільки, скільки знадобиться для Перемоги [11];
- підтримка НАТО на ще більш міцній і витривалій основі: не короткострокова і тимчасова, а довгострокова і передбачувана [13].

Таким чином, За майже рік співпраці в рамках нового формату РУН збиралась на інавгураційне (12.07.23) двічі на рівні міністрів оборони (11.10.23, 19.04.24), двічі на рівні міністрів закордонних справ (29.11.23, 03.04.24), що можна оцінити як заплановану діяльність в затверджених форматах, а також чотири скликання на рівні послів та на запит України (26.07.23, 04.10.23, 10.01.24, заява 24.02.24, 28.03.24) в терміновому порядку на запит України, що можна охарактеризувати як дію механізму кризових консультацій. Заплановане наступне засідання РУН на рівні міністрів оборони на 16 травня 2024 р. і якщо не буде термінових скликань, то за рік (від створення на саміті у Вільнюсі до саміту у Вашингтоні) більше 10 скликань – це дуже інтенсивний формат. Він є таким не тільки через війну росії проти України, що безперечно основне; відсутність будь-яких перешкод – особливість формату РУН; зміст прийнятих рішень, що є нагальною потребою безпеки всіх, але й дійсно демонструє набагато вищий ступінь прихильності щодо членства України, якщо проаналізувати не тільки конкретну допомогу, але й зробити контент-аналіз заяв.

Тож підсумовуючи рік діяльності РУН можна зробити висновок, що вона не тільки ефективно забезпечує практичну, кризову та політичну підтримку України Альянсом через

координацію й країнами-членами зокрема, але й потужно наближає нашу країну до приєднання до єдиної дійсно дієвої організації колективної оборони. Цитуючи Генерального Секретаря НАТО Є. Столтенберга «Місце України по праву в НАТО. Україна стане членом НАТО. Робота, яку [НАТО] виконує зараз, ставить [Україну] на незворотний шлях до членства в НАТО, тому, коли настане відповідний час, Україна зможе стати членом НАТО негайно» [13].

Список використаних джерел

1. Брежнєва Т. Реформування програми НАТО «Партнерство заради миру» як результат трансформації Альянсу: виклики та можливості для України. *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 3. С. 185–191.
2. Кулик Т. та ін. Стратегічна концепція НАТО 2022: пріоритети, спроможність та реальність в умовах стратегічної конкуренції. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. Спеціальний випуск № 2. С.43–52.
3. Allies reaffirm commitment to strengthen Ukraine’s defences at NATO-Ukraine Council meeting. 28 Mar. 2024. URL: <http://surl.li/tpkor>
4. Hungary is calling for NATO to introduce a new policy with relation to Ukraine in the interests of protecting the Hungarian minority in Transcarpathia. URL: <http://surl.li/tpkpe>
5. NATO – Ukraine Council addresses serious security situation in the Black Sea 26 Jul. 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_217835.htm
6. NATO – Ukraine Council meets to take forward Vilnius Summit decisions. 04 Oct. 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_218952.htm?selectedLocale=en
7. NATO – Ukraine Council meets, Allies pledge further air defences. 10 Jan. 2024. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_221643.htm?selectedLocale=en
8. Opening remarks by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the meeting of the NATO-Ukraine Council in Defence Ministers’ Session. 11 Oct. 2023. URL: <http://surl.li/tpqtq>
9. Opening remarks by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the meeting of the NATO-Ukraine Council in Defence Ministers’ Session. 04 Apr. 2024. URL: <http://surl.li/tpqtn>
10. Statement by the NATO-Ukraine Council at the level of Foreign Ministers 29 Nov. 2023. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_220818.htm?selectedLocale=uk
11. Statement by the NATO-Ukraine Council marking two years of Russia’s full-scale invasion of Ukraine. 24 Feb. 2024. URL: <http://surl.li/tpkpg>
12. Secretary General chairs meeting of NATO-Ukraine Council, Allies agree to step up support. 19 Apr. 2024. URL: <http://surl.li/tpkom>
13. Secretary General in Kyiv: Ukraine is on an «irreversible path» to NATO, support will continue URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_225160.htm?selectedLocale=en
14. Vilnius Summit Communiqué Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council. URL: <http://surl.li/tpkpk>

Олександр РУДІК,

*к.політ.н., доц., доцент кафедри
історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

ПІДХОДИ НАТО ДО ПОМ’ЯКШЕННЯ ҐЕНДЕРНОЇ УПЕРЕДЖЕНОСТІ ҐЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Штучний інтелект (ШІ) – здатність машин виконувати завдання, які зазвичай потребують людського інтелекту – змінює міжнародне середовище безпеки, в якому діє НАТО. Завдяки своїй наскрізній природі штучний інтелект створює широкий набір викликів міжнародній безпеці, впливаючи як на традиційні військові можливості, так і на сферу гібридних загроз, але й також надає нові можливості для відповіді на них. ШІ матиме вплив на всі основні завдання НАТО щодо колективної оборони, врегулювання криз та безпеки на основі співпраці [2].

Експерти з технологій, політики та медіа обговорюють, розробляють політику і правила та попереджають суспільство про використання штучного інтелекту, проблеми з авторським правом і доброчесністю, а також про конфіденційність даних і ризики для робочої сили. Також широко обговорюється проблематика розробки та використання генеративного штучного інтелекту (генеративний штучний інтелект – це тип ШІ, який генерує зображення, текст, відео та інші медіа у відповідь на введені підказки [10]) та способи пом'якшення пов'язаних з ним ризиків. Випуск 30 листопада 2022 р. лабораторією досліджень ШІ Open AI демонстраційної версії ChatGPT (чат-бот зі ШІ), який за п'ять днів залучив понад мільйон користувачів, зробив можливим використання генеративного текстового штучного інтелекту для всіх і кожного, хто має смарт-пристрій [1]. Відтоді потенціал і ризики використання такої технології збільшилися через збільшення кількості користувачів [7, р. 14].

Зараз звернення до ChatGPT відбуваються регулярно, а щодо повсякденних тем, то він створює тренди в TikTok, допомагає студентам досліджувати їхні роботи, формулює публікації в соціальних мережах для компаній і пропонує найбільш рекомендовані кулінарні рецепти, що наявні в мережі.

Для НАТО забезпечення відповідального розвитку та використання штучного інтелекту має вирішальне значення, оскільки конфіденційність і цілісність даних є одними з найбільш нагальних проблем для Альянсу. Відділ кібербезпеки Альянсу опублікував стратегію пом'якшення ШІ [3], в якій розглядаються різні ризики (безпека) та надаються рекомендації щодо їх пом'якшення для персоналу НАТО. У зв'язку із цим, 7 червня 2022 р. Міжнародний військовий штаб НАТО (IMS) провів свою четверту сесію Глибокого занурення (Deep Dive Session), присвячену зв'язку між гендерною перспективою та новими і революційними (проривними) технологіями (EDT), зокрема ШІ. На цій сесії обговорювалися невизначеності, властиві тенденціям розвитку технологій, а також першочергова важливість вироблення політики Альянсу, яка допоможе запобігти негативним наслідкам, одночасно просуваючи корисні програми [3].

На сесії підкреслювалось, що технологічні сфери «еволюціонують разом із суспільством у процесі взаємної адаптації, оскільки всі ми відіграємо різні ролі у формуванні цього розвитку; все-таки його результат не може і не є заздалегідь визначеним» [3]. Експерти звернули увагу на відмінності між «новими» та «проривними» технологіями. Так, очікується, що нова технологія стане зрілою протягом наступних 20 років, але її остаточний вплив на оборону, безпеку та/або функції підприємства ще невизначений. Тому це питання зрілості. Стосовно революційної технології, то очікується, що вона матиме революційний вплив на оборону, безпеку та/або функції підприємства протягом наступних 20 років, що більше стосується впливу, а не зрілості [4]. На сесії було зроблено наголос на тому, що маючи справу з такими технологіями та властивою невизначеністю щодо їхніх майбутніх траєкторій, НАТО має прийняти еволюційну політику, яка базується на поточних знаннях, але також залишається достатньо гнучкою, щоб сьогоднішні рішення можна було скорегувати або змінити в майбутньому [3].

На зустрічі 21 – 22 жовтня 2021 р. міністри оборони країн Альянсу офіційно ухвалили Стратегію штучного інтелекту для НАТО [6]. В Стратегії зазначається, що ШІ змінює глобальне середовище захисту та безпеки. Це пропонує безпрецедентну можливість зміцнити нашу технологічну перевагу, але також збільшить швидкість загроз, з якими ми стикаємося. Ця базова технологія, ймовірно, вплине на весь спектр заходів, які здійснює Альянс на підтримку своїх трьох основних завдань; колективна оборона, управління кризами та спільна безпека [8].

Стратегія має чотири мети [8]:

1. Забезпечити основу для того, щоб НАТО та члени Альянсу могли подавати приклад і заохочувати розвиток і відповідальне використання ШІ для цілей оборони та безпеки Альянсу;
2. Прискорити та впровадити ШІ у розробку та надання можливостей, покращуючи взаємодію в Альянсі, в тому числі за допомогою пропозицій щодо варіантів використання штучного інтелекту, нових структур і нових програм;
3. Захищати та контролювати технології ШІ НАТО та здатність до інновацій, вирішуючи питання політики безпеки, такі як реалізація принципів відповідального використання Альянсу;

4. Виявлення та захист від загроз від зловмисного використання ШІ державними та недержавними суб'єктами.

В основу Стратегії покладено принципи НАТО щодо відповідального використання ШІ в обороні, які допоможуть скеровувати трансатлантичні зусилля Альянсу відповідно до його цінностей, норм і міжнародного права. Принципи відповідального використання НАТО ґрунтуються на існуючих і загально визнаних етичних, правових і політичних зобов'язаннях, згідно з якими НАТО історично діяла та діятиме надалі. Наголошується, що ці Принципи не впливають на існуючі національні та міжнародні зобов'язання та не замінюють їх [8].

В Стратегії члени Альянсу та НАТО зобов'язалися забезпечити, щоб додатки ШІ, які вони розробляють і розглядають для розгортання, на різних етапах свого життєвого циклу відповідали таким шести принципам [8]:

1. Законність: додатки ШІ будуть розроблені та використані відповідно до національного та міжнародного права, включаючи міжнародне гуманітарне право та право прав людини, якщо це застосовно.

2. Відповідальність і підзвітність: програми ШІ розроблятимуться та використовуватимуться з відповідним рівнем оцінки та обережності; чітка людська відповідальність повинна застосовуватися для забезпечення підзвітності.

3. Можливість пояснення та відстеження: додатки ШІ будуть належним чином зрозумілими та прозорими, у тому числі завдяки використанню методологій перегляду, джерел і процедур. Це включає механізми перевірки, оцінки та підтвердження на рівні НАТО та/або національному рівні.

4. Надійність: програми ШІ матимуть чіткі, чітко визначені варіанти використання. Безпека, безпека та надійність таких можливостей підлягатимуть тестуванню та гарантіям у цих сценаріях використання протягом усього життєвого циклу, у тому числі за допомогою встановлених НАТО та/або національних процедур сертифікації.

5. Керованість: додатки ШІ будуть розроблені та використані відповідно до призначених функцій і забезпечуватимуть: належну взаємодію людини та машини; здатність виявляти та уникати непередбачених наслідків; і здатність вживати заходів, таких як відключення або дезактивація систем, коли такі системи демонструють ненавмисну поведінку.

6. Пом'якшення упередженості: буде вжито профілактичних заходів для мінімізації будь-яких ненавмисних упереджень у розробці та використанні програм ШІ та наборів даних.

Проблема та ризики генеративного штучного інтелекту, які помітно менше потрапляють в поле зору політиків та експертів, полягають в наявності упереджень у створеному контенті. Упередження, які розуміють як тенденцію, схильність або упереджене ставлення до чогось або когось або проти чогось або когось, можуть бути корисними та позитивними; однак часто вони ґрунтуються на стереотипах. У технології та ШІ ці упередження виникають через існуючі припущення під час розробки алгоритмів і під час компіляції/навчання залучених даних. Ці упередження та стереотипи, які несвідомо вводяться в алгоритм, походять від несвідомих упереджень, які існують у нашому суспільстві та засвоєні людьми [5]. Упередження розпізнаються та посилюються процесами навчання ШІ. Індивідуальні упередження також можуть призвести до розриву даних (data gap) у ШІ, що робить технологію нерепрезентативною і, отже, може створювати упереджений контент. Типи упереджень, які можна знайти в усіх формах генеративного ШІ, включають расові, класові, вікові та гендерні упередження [5].

У зв'язку із проблематикою упередженості в ШІ заслуговує на увагу стаття «Гендерне упередження в генеративному штучному інтелекті», опублікована у черговому числі «Бюлетеня спеціального представника Генерального секретаря НАТО з питань жінок, миру та безпеки» за січень 2024 р. [7]. Мета статті та пов'язаного з нею тестування полягає в тому, щоб вказати на різні способи прояву гендерної упередженості в генеративному ШІ та підкреслити той факт, що НАТО вирішує це питання шляхом підвищення обізнаності. Тестування полягало у випробуванні різних функцій і підказок для створення різноманітного набору вмісту. Підкреслюється, що цілі та експерименти, зроблені та згадані в статті, не є офіційними дослідженнями НАТО і методологічно не ґрунтуються на наукових рекомендаціях. В статті

вказується на тенденції, які впливають із тестування та інформації з відкритих джерел і тому вони не є репрезентативними для дослідницьких моделей [7, р. 14].

У статті за допомогою ChatGPT було протестовано підказки для створення тестового вмісту та Midjourney (програма ШІ, яка створює цифрові зображення з описів природною мовою, званих «підказками») для створення зображень на основі вибраних підказок. ChatGPT отримав чотири набори різноманітних підказок, які представляють різний вміст, який може створити цей чат-бот. Підказки були підібрані у такий спосіб, щоб можна було порівняти тексти, згенеровані штучним інтелектом, щодо потенційних гендерних упереджень: 1. Опишіть солдата НАТО 2. Яку роль відіграють жінки в НАТО? Яка роль чоловіків у НАТО? 3. Яка роль жінок у місіях НАТО? Яка роль чоловіків у місіях НАТО? 4. Напишіть короткий вірш про роль жінки в НАТО; напишіть короткий вірш про роль чоловіка в НАТО [7, р. 15].

Мета опису військовослужбовця НАТО полягала в тому, щоб побачити, чи не виникне у ШІ спокуса використати гендерні формулювання, а отже, викрити очевидні гендерні упередження. Використання займенників у нейтральних описах може бути першим проявом гендерного упередження. Однак, ChatGPT використовував форми множини для опису типового вигляду та завдань військовослужбовця НАТО. Наприклад, у тексті пояснюється, що «солдати НАТО зазвичай носять військову форму, яка призначена для забезпечення маскуванню та захисту в бойових ситуаціях. Дизайн і колір форми можуть відрізнятися залежно від країни, яку вони представляють» [7, р. 15]. Ця мова, яка є гендерно нейтральною, використовувалася у відповіді на підказку загалом. Це показує, зазначається у статті, що в письмовому форматі цей чат-бот ШІ зазвичай не використовує займенники, а радше використовує свій лінгвістичний підхід до підказки у множині, навіть якщо підказка запитує характеристики однієї особи. Це вказує на те, що ChatGPT активно намагається уникнути очевидної гендерної упередженості. Важливо також зазначити, що для підказок два і три (про роль чоловіків і жінок в НАТО і в місіях НАТО) ChatGPT дає застереження щодо історичного розвитку ролі чоловіків і жінок та прогресу гендерної рівності в міжнародних інститутах і особливо в НАТО [7, р. 15].

Здається, алгоритм ШІ певною мірою усвідомлює потенційні упередження та намагається пом'якшити ризик потрапити на мовні упередження. Однак, в статті зазначається, що гендерні упередження стають більш очевидними, якщо уважно розглянути вибір інформації, яку пропонує ChatGPT. Аналізуючи тексти, створені чат-ботом для другого запиту про роль жінок в НАТО, три з десяти завдань стосуються виключно гендерних аспектів і просування гендерної рівності. Крім того, у трьох інших пунктах зазначено, як завдання можуть сприяти вдосконаленню Порядку денного гендерної рівності або виконання Резолюції Ради Безпеки ООН «Жінки. Мир. Безпека». Як приклад, для адвокації та обізнаності ChatGPT пише, що «[жінки] в НАТО, разом із союзниками та партнерами, виступають за гендерну рівність і підвищують обізнаність щодо важливості включення різних точок зору в процес прийняття рішень у сфері безпеки та оборони» [7, р. 21]. Ці специфікації не можна знайти в тексті ChatGPT, створеному для ролі чоловіків у НАТО. Це свідчить про те, що упередженість відбору впливає на контент, який виробляє ChatGPT, і разом з тим впливає на сприйняття необізнаного читача, що може відтворити стереотип щодо «Жінки. Мир. Безпека» і гендерної рівності як «жіночих проблем». Гендерні питання не тільки не згадуються як частина чоловічої ролі в НАТО, але й формулювання деяких аспектів може натякати на те, що деякі аспекти НАТО є виключно чоловічою роботою. Третє запитання про роль жінок і чоловіків у місіях НАТО відображало подібні тенденції, де роль жінки в основному пов'язували з проблемами, пов'язаними зі статтю, а також описом завдань, які вважалися б більш «м'якими» та гуманітарними, а не пов'язаними з бойовими діями. Ролі чоловіків, з іншого боку, визначалися завданнями, ближчими до прийняття рішень і бойових дій. За допомогою обох цих підказок можна спостерігати подібність гендерного вибору та мови, коли ШІ створює вміст. У четвертій підказці, в якій просять написати короткий вірш про роль жінок і чоловіків у НАТО, також можна побачити упередження, виявлені у підказках 2 і 3 [7, р. 15]. Хоча ритм, риму та загальну тему можна вважати порівнянними, використані прикметники, приписи та метафори показують чітку різницю між двома віршами. Тоді як прикметники, які використовуються для опису

чоловіка, здебільшого асоціюються з силою, цінностями, честю та доблестю, мужністю та захистом, жінка описується своєю витонченістю, дипломатичністю, милістю, силою та мудрістю. Таким чином, генеративний ШІ відтворює стереотипи не лише щодо жінок, а й щодо чоловіків [7, р. 22 – 23].

Тестування у ChatGPT різних підказок, пов'язаних з НАТО, показує, що гендерні упередження можуть бути не такими кричущими та очевидними, як можливо очікувалося, але вони все одно переважають. Розмірковуючи про причину цього, в статті зазначається, що ШІ вивчає лише ті дані, які йому доступні. Це означає, що НАТО також має знати, які дані та якою мовою (йдеться про зміст мови) передаються. Те, що в ChatGPT використовуються застереження щодо відданості НАТО принципам різноманітності та гендерної рівності, позитивно свідчить про роботу НАТО над цими питаннями, а також про зміну її меседжів і нарративу за останні роки [7, р. 15]. Виявлена упередженість у відборі, однак, може свідчити про зміст публікацій НАТО. В статті акцентується увага на тому факті, що особи, про яких в основному повідомляють в НАТО, – це посадовці високого рівня, які мають суспільний інтерес і результати, як, наприклад, Генеральний секретар (SG), заступник Генерального секретаря (DSG) і речник НАТО. Оскільки в минулі роки SG і DSG були в більшості чоловіками, ШІ більше асоціював керівництво НАТО з чоловіками. Протягом останніх 13 років прес-секретаря НАТО представляла жінка, що може пояснити асоціацію жінок із спілкуванням і діалогом в НАТО. Посада високого рівня, яку завжди обіймала жінка, – це спеціальний представник Генерального секретаря НАТО з питань жінок, миру та безпеки. Асоціація та «маркування» ChatGPT жінок, які працюють у НАТО на ці теми, можна частково пояснити цим публічним представленням, а також даними та контентом, які публікує НАТО [7, р. 15].

Щодо згенерованих за допомогою Midjourney зображень, то відразу стає зрозуміло, що серед персоналу НАТО переважають чоловіки. Коли у ШІ запитують фотографії конкретного типу співробітників НАТО, то більшість із них показують лише чоловіків. На групових фотографіях, як правило, є кілька жінок, що фактично більш реалістично відображає кількість жінок, які працюють на НАТО. Так, у 2022 р. 37 % вищого персоналу, 43 % середнього менеджменту та 45 % допоміжного персоналу НАТО становили жінки. У 2021 р. жінки становили близько 12 % особового складу національних збройних сил союзників [9, р. 120]. У відповідь на прямі запити щодо жінок, груп людей або посад, на яких стереотипно домінують жінки, ШІ генеруватиме жінок, які асоціюються з НАТО. Вражаючим є те, який вигляд мають чоловіки та жінки на своїх знімках і у відповідних ролях. На керівних ролях зображені старші білі чоловіки, переважно в уніформі, молодші білі чоловіки представляють офісних працівників, а військовослужбовці одягнені у повне військове спорядження, з брудом на обличчі та виснаженими війною обличчями, демонструючи більшість аспектів роботи та служби в НАТО. Щодо жінок, то на згенерованих ШІ фотографіях жінки діють за одним і тим самим сценарієм. Молоді, білі, переважно білявки, макіяж (іноді навіть із зображенням бойової фарби чи бруду), здебільшого без належного спорядження (без шоломів, скоріше хустки та укладене волосся), а іноді навіть сексуальний одяг і пози; ось як алгоритм Midjourney бачить жінок, які працюють у сфері безпеки та оборони [7, р. 16 – 19]. Легко зрозуміти, зазначається у статті, що гендерні упередження та гендерні стереотипи серед згенерованих ШІ зображень є сильнішими. Автори статті це частково пояснюють введенням в алгоритм гендерно забарвлених даних, про що йшлося вище, однак те, що жінок все ще сексуалізують і представляють як менш професійних у дуже серйозних ситуаціях, натякає на ширшу суспільну проблему, пов'язану з тим, що на жінок продовжують дивитися крізь призму чоловічого сприйняття. У той час як зображення чоловіків у місії НАТО мають вигляд звичайного фото відповідної ситуації, ті, на яких зображені жінки в місіях і бойових ситуаціях, нагадують персонажів відеоігор. Крім того, обличчя чоловіків не обов'язково чітко видно, оскільки вони захищені спорядженням і вкриті бойовою фарбою, тоді як обличчя жінок підсвічуються освітленням і не прикриваються. Однак, зазначається у статті, ШІ намагається створювати традиційно привабливих людей, і не має значення жінки це, чи чоловіки [7, р. 16].

Загалом в статті показано тенденції ШІ працювати з гендерними стереотипами та наборами гендерних даних. Хоча автори статті не претендують на ретельний дослідницький аналіз і тестують випробовують лише один з існуючих чат-ботів ШІ і одну програму ШІ з генерування зображень, однак стаття вже висвітлює небезпеку використання ШІ без рефлексії щодо існування гендерних упередження при створенні певного контенту. Належне наукове дослідження цього питання могло б допомогти пом'якшити цю проблему в майбутньому. Відсутність належного аналізу та відмова від розгляду пом'якшення цих проблем може мати наслідки для безпеки та оборони, призвести до прийняття шкідливих рішень та непередбачуваних наслідків через спотворення та недостатнє представлення жінок та їхніх поглядів [3]. Упередженість існує у всьому, що ми робимо; це те, як функціонують суспільства і як вони себе визначають. Осмислення власної ролі у створенні та відтворенні гендерних упереджень і стереотипів є необхідною умовою для змін. Штучний інтелект може бути неупередженим лише тоді, коли буде досягнуто відчутних суспільних змін.

Список використаної літератури

1. A Short History of ChatGPT: How We Got To Where We Are Today. URL: <http://surl.li/tkssx>
2. An Artificial Intelligence Strategy for NATO. URL: <http://surl.li/tksxu>
3. Deep Dive Recap: Emerging and Disruptive Technologies, and the Gender Perspective. URL: <http://surl.li/tkszs>
4. Ehlert U. Why our values should drive our technology choices. URL: <http://surl.li/tktep>
5. Manyika J., Silberg J., Presten B. What Do We Do About the Biases in AI? URL: <http://surl.li/mgnxl>
6. Meeting of NATO Ministers of Defence. Brussels Belgium, 21 Oct. 2021 – 22 Oct. 2021. URL: <http://surl.li/tktme>
7. NATO WPS and HS Bulletin edition #5 – Jan 2024. URL: <http://surl.li/tkrwr>
8. Summary of the NATO Artificial Intelligence Strategy. URL: <http://surl.li/tktmi>
9. The Secretary General's Annual Report 2022. URL: <http://surl.li/tldet>
10. What Is Generative AI? Definition, Applications, and Impact. URL: <http://surl.li/tkspp>

Валерія СИНЯВСЬКА,

студентка III курсу

кафедри міжнародних відносин та аудиту

НТУ «Дніпровська політехніка»

НОВА РЕАЛЬНІСТЬ УКРАЇНА – НАТО: ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА ЄВРОАТЛАНТИЧНІ ПРАГНЕННЯ УКРАЇНИ

До початку війни росії проти України ставлення країн-членів Альянсу до нашої країни було доволі стриманим. Євроатлантичні прагнення України вітались, але чітких кроків щодо членства не відбувалось, про що зокрема свідчив довгий процес недопущення України до виконання Плану дій заради членства, тобто навіть до «підготовки з підготовки». Проте, перехід російської агресії до стадії повномасштабного вторгнення суттєво змінив ставлення НАТО до України, бо втрата Україною незалежності приведе агресора під кордони НАТО по всій лінії східного флангу.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року стало поворотним моментом в історії не лише України, але й всієї Європи. Агресія не лише спричинила жахливі людські страждання та руйнування, але й суттєво змінила геополітичний ландшафт континенту.

Війну у Європі також ніхто не очікував, а європейські уряди були заколисані надійністю НАТО (яка нібито сама по собі є гарантом миру). Слабка узгодженість позицій країн-членів ЄС і НАТО (коли одна країна спроможна заблокувати вкрай необхідне рішення, не особливо турбуючись про наслідки і ризики для світового розвитку) взагалі могла навіть сприяти

агресору. На млявість Європи не могла не вплинути відверта недооцінка (а то й ігнорування) самою Україною ризиків вторгнення і розгортання повномасштабної війни [5, с. 7]. Російська агресія проти України не тільки відкрила очі багатьом на загрозу, яку несе російський імперіалізм для міжнародного порядку та безпеки в Європі, але й стала випробуванням як для України, так і для НАТО.

Зростання євроатлантичних прагнень України стало одним із ключових наслідків російської агресії. Ще до початку війни в 2014 році Україна чітко визначила курс на вступ до НАТО та Європейського Союзу, але саме російська агресія стала потужним каталізатором для поглиблення цих прагнень. Під час саміту у Вільнюсі, Альянс підтвердив зобов'язання, що Україна стане членом НАТО, і визнав, що на шляху України до цілковитої євроатлантичної інтеграції вже немає потреби у виконанні Плану дій щодо членства (ПДЧ) [7, § 11], тобто процедури, яка надавала країнам час на підготовку до членства й відповідно перебування в статусі кандидата для отримання підтримки з боку НАТО. У цьому контексті, питання про приєднання України до НАТО інтенсифікувало певні процеси. З одного боку, російська агресія стала стимулом для українського суспільства підтримати вступ країни до Альянсу. З іншого - росія посилює гібридний вплив на країни-члени через залякування, що членство України в НАТО призведе до війни з росією, ядерний шантаж, виклик демократії тощо, якому піддались деякі європейські країни як Угорщина, Словаччина та інші.

Варто зазначити, що шлях України до членства в НАТО є складним і довгим не в останню чергу через необізнаність чи вплив на населення. Інформувати населення – це важливо, щоб українці розуміли переваги членства в НАТО та те, що воно означає для країни. На забезпечення системної інформаційної взаємодії під час реалізації стратегічного курсу євроатлантичної інтеграції та підвищення рівня поінформованості українського суспільства щодо відповідних реформ спрямована Стратегія комунікації з питань євроатлантичної інтеграції України на період до 2025 року [6]. Крім того, членство України в НАТО та ЄС є однією з пріоритетних причин війни росії проти України, яка по-суті є війною проти цінностей. Які уособлюють та захищають країни, що є членами НАТО та ЄС.

Наслідками членства України в НАТО в архітектурі європейської та євроатлантичної безпеки на даний момент можна виділити наступні:

Зміна балансу сил в Європі: Членство України в НАТО призведе до зміни балансу сил в Європі. НАТО стане беззаперечним лідером з безпеки на континенті, що матиме вплив на відносини з росією та іншими країнами.

Вплив на міжнародний порядок. Російська агресія проти України порушила міжнародний правопорядок і створила загрозу мирному і стабільному розвитку в регіоні. Це створило несприятливе середовище для євроатлантичних інтеграційних процесів, зокрема членства в НАТО. Вступ України до НАТО може стати сигналом про те, що агресія не може залишатися безкарною, та підтвердить силу принципів колективної безпеки. «На думку частини західної громадськості, НАТО розпалює і провокує конфлікти з росією та обмежує суверенітет європейських держав. Щодо України, то від початку російської агресії НАТО послідовно дотримувалося чіткої позиції щодо цілковитої підтримки суверенітету і територіальної цілісності України в межах міжнародно визнаних кордонів. Держави-члени Альянсу негайно засудили і відтоді неодноразово неухильно заявляли, що ніколи не визнають незаконну і нелегітимну анексію Криму росією [4, с. 47]».

Зміцнення кордонів НАТО. Впровадження й посиленої Передової присутності НАТО за вже багатьма напрямками (скрізь, де може проявитись загроза) є чітким проявом трансатлантичного імперативу солідарності Альянсу в умовах російської агресії; рішучості НАТО стримати будь-яку агресію, демонструючи військовий потенціал; запобігти обмеженому вторгненню й застосуванню гібридних тактик, щоб загалом гарантувати ефективне стримування і забезпечувати колективну оборону [4, с. 103]. Вступ України до Альянсу суттєво посилить східний фланг НАТО, оскільки Альянс значно виграє як завдяки інтеграції українських бойових одиниць (оскільки коли мова йде про протистояння російським тактикам та силам в країнах-

членах НАТО немає військ (сил) з бойовим досвідом ЗСУ), так і територіального розширення на Україну.

Процес інтеграції України до НАТО матиме певні виклики та можливості. Одним із головних викликів є протидія російському впливу. Україна повинна буде продемонструвати свою тверду позицію щодо євроатлантичного курсу та протистояти дестабілізаційним діям росії. Водночас, членство України в НАТО відкриває перед країною великі можливості. Україна отримає доступ до передових військових технологій, зможе поглибити співпрацю з країнами-членами Альянсу та отримає надійні гарантії безпеки.

Перемога України у війні неможлива без всебічної підтримки світової спільноти. Важливо, щоб країни світу продовжували надавати Україні військову, фінансову та гуманітарну допомогу, а також посилювати санкції проти росії.

Завдяки прагненню до членства у здійсненні необхідних для нашого суспільства й зміцнення обороноздатності країни реформ Україна отримує від НАТО значну допомогу. Такий процес відбувається по багатьох напрямках від розбудови і трансформації українського безпекового і оборонного сектора до зміцнення спроможності України здійснювати стримування і оборону у довгостроковій перспективі, а також забезпечення переходу України до повної оперативної сумісності з НАТО [7].

Поглиблення співпраці: Членство в НАТО відкриє перед Україною нові можливості для співпраці з країнами-членами Альянсу в різних сферах, таких як безпека, оборона, економіка, наука, культура тощо. Це сприятиме модернізації України та її інтеграції до євроатлантичного простору.

Збереження суспільної підтримки. Членство в НАТО має широку підтримку серед українського населення. Проте ця підтримка може зменшуватися з часом якщо процес інтеграції буде йти повільно або якщо українці відчуватимуть, що членство в Альянсі не приносить очікуваних результатів. Важливо буде чітко комунікувати з громадськістю про переваги членства в НАТО та про те, як цей процес буде відбуватися.

Підтримка економічного розвитку: Членство в НАТО може позитивно вплинути на економічний розвиток України, покращивши інвестиційний клімат та стимулюючи економічне зростання.

Загалом, членство України в НАТО матиме як виклики, так і можливості. Від того, як Україна зможе впоратися з цими викликами та скористатися можливостями, залежить її майбутнє та безпека всієї Європи. Проте, не дивлячись на виклики та перешкоди, які постали перед українськими євроатлантичними прагненнями через російську агресію, приведення сектору безпеки та оборони на необхідний для захисту держави рівень продовжується у всіх напрямках, включаючи оперативну сумісність, енергетичну безпеку, інновації, кіберзахист і стійкість. Триває спільна із НАТО робота із довгострокового відновлення і реформування, зокрема в таких галузях, як протиповітряна і протиракетна оборона, гуманітарне розмінування, медична реабілітація поранених українських військових, підтримка ветеранів, повоєнна відбудова, оборонні закупівлі, а також розбудова оборонно-промислового потенціалу України [7]. Російська агресія проти України стала поворотним моментом в історії євроатлантичної безпеки. Вступ України до НАТО є стратегічно важливим рішенням, яке зміцнить безпеку не лише України, але й усієї Європи. Цей процес буде складним, але успішна інтеграція України до НАТО стане важливим кроком на шляху до створення більш безпечної та стабільної Європи. Співпраця України з НАТО набуває нового формату, де акцент робиться на зміцненні обороноздатності та безпеки в регіоні. Натомість, саме через російську агресію Україна отримала більшу увагу та підтримку союзників у своїх бажаннях стати частиною організації колективної оборони.

Список використаних джерел

1. Балабан Р. В. Україна в геополітичному просторі НАТО. Євроінтеграційні процеси в Україні: історичні, культурні, політико-правові та психологічні аспекти: матеріали Міжнародної

науково-практичної конференції, 12–13 квітня 2023р., м. Київ. – Львів, 2023. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-311-1-23>

2. Дроншкевич Є. О. Україна – НАТО: Перспективи співпраці, 2018. С. 63–65 URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/34506>

3. Волошенюк. О. Гібридна агресія рф: інформаційна війна та конструювання іміджу НАТО як агресора. 2022. Р. 42–53. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-225-8-3>

4. Кулик Т. Передова присутність як інноваційна модель позиції стримування та оборони НАТО. Гілея. 2023. №№ 180–181 (№ 1–2). С. 96–104 .

5. Політичні, економічні і структурні наслідки російської агресії для України і світової спільноти. Центр Разумкова. 2023. URL: <http://surl.li/tpkwi>

6. Указ Президента України «Про Стратегію комунікації з питань євроатлантичної інтеграції України» від 11.08.2021. № 348/2021. URL: <http://surl.li/tpkwr>

7. Statement by the NATO – Ukraine Council marking two years of Russia’s full-scale invasion of Ukraine. 24 Feb. 2024. URL: <http://surl.li/tpkpg>

8. Vilnius Summit Communiqué Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council. URL: <http://surl.li/jgrph>

СЕКЦІЯ 5

Європейський цивілізаційний вибір України

Ганна ГОЛУБЧИК,

*к.і.н., доцент кафедри історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська політехніка»*

Світлій пам'яті Леоніда Львовича Прокопенка

АСПЕКТИ МЕМОРІАЛІЗАЦІЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Понад десять років триває російсько-українська війна; від початку повномасштабного російського вторгнення в Україну щоденно втрачають життя українські воїни і цивільні громадяни, армія країни-агресора росії знищує міста і села в Україні, спотворює природні ландшафти, знищує об'єкти культурної спадщини. Питання вшанування наших втрат і збереження пам'яті про трагічні події постають як надзвичайно актуальні.

Процес меморіалізації війни в Україні є унікальним з декількох поглядів: через поліцентричність меморіальних ініціатив, через розгортання його безпосередньо під час бойових дій. Україна переживає геноцид в цифрову добу. Ця меморіалізація, почасти – стихійна, «низова» (створення народних меморіалів, ініціювання присвоєння вулицям імен героїв війни, створення фондів, пов'язаних з пам'яттю; обертання інтернет-мемів [див., напр. 5; 16] тощо), почасти – очолювана державою, не може бути «поставлена на паузу» [14].

Меморіалізацію визначають як систему дій, «спрямованих на надання матеріальному об'єкту або темі статусу точки фіксації історичних сенсів, а також на запуск колективних активностей у контексті теми згадування» [13]. Якщо статус точки вшанування історичної події, особистості, теми, надається матеріальному об'єкту, йдеться вже про створення меморіалу – архітектурної споруди, яка фіксує значущість події минулого для колективної ідентичності [13]. На думку професорки О. А. Довгополої, «поняття меморіалізації розповсюджується й на внесення певних подій чи осіб до канону державної політики пам'яті, коли вшанування події або постаті включається в перелік державних свят або траурних дат» [13]. Метою меморіалізації є збереження пам'яті про важливі події для згуртування сучасників та формування спільного сприйняття минулого, а з плином часу пам'ятання історії набуває традиційних форм, створених суспільством або політичними елітами [21].

Український інститут національної пам'яті (далі УІНП) окреслює зміст меморіалізації в Україні як «віднайдення забутих та створення нових місць пам'яті Українського народу»; відносячи до забутих місць пам'яті «знищені та сплюндровані могили борців за незалежність України, необліковані захоронення жертв війни, політичних репресій та Голодомору; зруйновані в роки окупацій пам'ятники та пам'ятні знаки на честь українських героїв» [11]. Створення ж нових місць пам'яті, у візії УІНП, передбачає «вшанування сучасних захисників України та видатних українців, і увічнення героїв минулого, пам'ять про яких знищувалась. Процесом створення нових місць пам'яті можна назвати: появу одиноких могил, секторів військових поховань, меморіальних кладовищ, спорудження пам'ятників, пам'ятних знаків» [11].

Як бачимо, УІНП тлумачить меморіалізацію через роботу з «місцями пам'яті» (*Les Lieux de memoire*); цей термін, запропонований французьким істориком П'єром Нора у трьох вимірах: матеріальному, символічному, функціональному і охоплює діапазон від матеріального об'єкта до об'єкта абстрактно сконструйованого. В місцях пам'яті суспільство збирає важливі спогади і сенси, що складають основу колективної ідентичності [6, с. 223 – 225].

Близьким до меморіалізації є поняття комеморації – ритуальних практик вшанування пам'яті; символічних репрезентацій минулого [8]. Нідерландський учений Ф. Анкерсміт асоціює комеморацію з дистанціюванням від минулого; вона є наступним кроком після роботи (свідчення; пропрацювання тощо) з великою травмою [1, с. 258]. Комеморація усталює; її

повторюваність і передбачуваність угамовують горе (структурування і інтелектуалізація нестерпного досвіду полегшують переживання); комеморація також забезпечує ідентичність суспільства.

Нині в Україні відбувається публічне обговорення і узгодження «тем, пов'язаних з пам'яттю та комеморацією» [14], ключових проблем меморіалізації на всіх рівнях організації суспільства, за участі представників органів державної влади, місцевого самоврядування, науковців, музейників, митців, лідерів громадськості. До теми залучені представники УІНП, профільних комітетів Верховної Ради України, Міністерства культури та інформаційної політики, Міністерства у справах ветеранів тощо.

Окрім об'єктивних перешкод воєнного стану в процесах меморіалізації, експерти вказують на брак загальнодержавної візії меморіалізації війни, недосконалість нормативно-правового регулювання та комунікації між владними органами і громадськістю [12].

Осмилюючи зауваження про недостатнє наукове опрацювання війни як історичного явища, відсутність відповідного досвіду у моральній та емоційній площині та чіткої системи моральних орієнтирів в діяльності всіх акторів процесу меморіалізації [12], які також звучать нині, вважаємо доцільним звернутись до процесів проживання досвіду Другої світової війни.

Робота з темою Голокосту (репрезентація, дослідження, моральна оцінка) виявила безсилість безпристрасного наукового нарративу; кожен крок історика підважує історію, несе ризик хиби. Мова науки не уміщувала змісту досвіду геноциду. Проблематичність вивчення і передачі травми свідків / жертв геноцидних практик полягала якраз у невимовності пережитого ними жаху.

Отже, робота з граничними досвідами людей, що пережили геноцид і свідчили про нього, підважила спроможність наукової нарації. Тоді її заступили відтворені у різних жанрах прямі, персональні і адресні свідчення, задачею яких було передати враження, досвід і винести моральний урок. Це і є робота з пам'яттю, яка не дублює, а подекуди заміщує наукове осмислення минулого [1, с. 255 – 259].

Повертаючись до меморіалізації в Україні, розглянемо напрями і зміст діяльності держави і суспільства. Комітет Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики прийняв резолюцію за результатами круглого столу «Меморіалізація російсько-української війни: виклики та завдання». Важливим та нагальним визнано формування державної стратегії меморіалізації російсько-української війни, а також долучення до цього процесу неурядових громадських організацій, закладів науки та освіти. Передбачений перегляд чинного меморіального законодавства [7].

Інструментом для просування нарративів України про російсько-українську війну на міжнародній арені визнано туризм (прикладом є Київщина, куди приїжджають як туристи, так і офіційні особи з інших країн).

На порядку денному також створення військово-меморіального кладовища [12] (дискутуються питання розташування, сенсовно-символічного і естетичного його оформлення).

Спікерами від держави висловлюються і такі тези становлення меморіалізації російсько-української війни:

– необхідне переосмислення радянських і імперських практик меморіалізації; а, оскільки меморіальні практики, що склались в Європі і Америці після обох світових воєн, не спрацювали для запобігання повторенню геноциду, Україна має винайти способи увічнення пам'яті для себе і для світу, причому зробити це вперше самостійно, без втручання інших;

– безпековий потенціал меморіалізації як частини «боротьби за гідність наших людей уже тепер» [19].

Властиві українському суспільству практики спільнототворення довкола значущих питань проявились і в меморіальній сфері. Запит на меморіалізацію звучить від конкретних громад, здійснюється стихійно або впроваджуються за ініціативою місцевих закладів культури, освіти, інших установ [див., напр. 15; 20]. Спонтанно облаштовуються місця пам'яті, висуваються пропозиції щодо перейменувань. Об'єднання істориків збирають усно-історичні матеріали: запис спогадів свідків воєнного часу. Мультидисциплінарні команди дослідників

виробляють підходи до вивчення живої пам'яті свідків, антропології війни, працюючи задля справедливості і гідності, створення простору довіри і зцілення психічних травм війни [20].

Однак, за великого бажання увічнити пережитий у війні досвід, на місцях можливий брак компетенцій для меморіалізації процесів. Зрештою, свої кращі наміри увічнити щось, висловити індивідуальне горе, люди можуть реалізувати лише у відомий їм з досвіду спосіб. Інколи це стає естетичним, стилістичним чи просторовим продовженням радянських комеморативних штампів. На підвищення меморіальної компетентності громад і об'єднань зацікавлених у розвитку меморіалізаційних процесів митців, учених, інших лідерів спрямовані заходи, що проводяться інституціями громадянського суспільства [див., напр. 9; 18].

Авторка цих рядків вдячна Платформі культури пам'яті «Минуле / Майбутнє / Мистецтво» за можливість долучитись до Лабораторії практик меморіалізації – освітньо-дослідницького проєкту з пошуку мови пам'ятання російсько-української війни, здійснюваного за підтримки Форуму Громадянської служби миру (Forum Ziviler Friedensdienst, forumZFD) [9]. Контакт з активістами меморіалізації виявив важливі для спільноти напрями і форми меморіалізації, бажану стилістику меморіалів, проблемні питання і застороги.

Обшир тем, гідних меморіалізації, на думку спільноти пам'ятетворців воєнного часу, значно відрізняється від наведених вище пропозицій з меморіалізації від УІНП, і включає, зокрема, бажання меморіалізувати особисті історії; досвід волонтерства, людяності, творчості, біженства, окупації, спротиву, полону; дитячий досвід війни; втрати українців у всіх вимірах життя, з економічними, культурними і екологічними включно; втрачені, вкрадені життя, час, дитинство і сім'ї; нові меморіали, на думку учасників Лабораторії практик меморіалізації, мають бути пов'язані з конкретними містами, подіями, особами.

Учасники Лабораторії практик меморіалізації висловлюються проти узагальнень персональних історій; величезних формалізованих монументів; реалістичного травмуючого відтворення подій війни; деструктивних на вигляд пам'ятників поруч з житлом.

Пам'ятетворці шукають в минулому травматичному досвіді спільнот джерела збереження людської гідності; відновлення справедливості; прагнуть визначитись, чи потрібно в меморіалізації приділяти увагу ворогу. Міркують над створенням нових форм комеморації: прогулянки садом, екскурсії, роздуми. В психології мікрогрупа є відображенням усього суспільства; отже, по напрацюваннях в Лабораторії практик меморіалізації робимо висновки, що українське суспільство прагне створення демократичних меморіальних середовищ, позбавлених тоталітарного характеру, без диктату оцінок, а з можливістю самостійного вивчення подій, яким присвячений даний меморіал, відвідувачами.

Спільноті пам'ятетворців в співпраці з професіоналами доведеться визначити бажані часові межі існування меморіалів (тимчасовість, крихкість чи довговічність) і пам'ятних місць; їх реальності чи діджитальності; спроектувати можливість співтворчості авторів і відвідувачів меморіалів тощо.

Окрім тривалого перебування в парадигмі імперських і радянських наративів, українці мають досвід власного пам'ятетворення: меморіалізацію Революції Гідності і Євромайдану (видання спогадів учасників, розбудова музеїв, сплеск усноісторичних студій) [див., напр. 10; 17]; декомунізацію антропопростору України. Повномасштабна військова агресія РФ проти України активізувала процеси деколонізації і дерусифікації.

Щодо актуальних процесів меморіалізації, на думку провідних експертів [14] і учасників виникають питання, відповідь на які виробляється в площині етики і психології. Зокрема, невеликий часовий проміжок між травмуючими подіями і їх меморіалізацією, ставить питання хронологічної і змістовної, а також емоційної межі між переживанням після травмуючої події і її меморіалізацією. Видається, що переживання / опрацювання травми (або, мовою психологів, «робота горя») нині відбувається одночасно з першими спробами окреслити пам'ять, або принаймні виробити певні її віхи (збір документів і матеріалів; тимчасовий меморіал тощо). Однак, на думку психологів, людям необхідний певний час для повернення до звичайного життя після травмуючої події (12 – 24 місяці) [2; 4]. Такої ж думки дотримуються і українські практики комеморативного руху: «людям потрібен час для скорботи та оплакування, а також

місця для заспокоєння, простори для вшанування пам'яті та спогадів. Важливо знайти баланс між необхідністю мати час для переживання травми та прагненням якнайшвидше здійснити меморіалізацію. Визначення кроків для вшанування пам'яті, уникнення конфліктів та інтеграція місць пам'яті у простір міст і громад є надзвичайно важливими» [18].

Отже, меморіалізація російсько-української війни є важливим та складним завданням для українського суспільства, безпрецедентним через поліцентричність ініціатив, здійснення цього процесу під час бойових дій. Меморіалізація включає як стихійні народні ініціативи, так і невідкладні кроки держави. Якщо державні зусилля нині спрямовані на глорифікацію видатних в контексті державотворення і боротьби за незалежність постатей, то народні ініціативи щодо пам'яті намагаються охопити весь трагічний воєнний досвід суспільства. Важливим є проєктування та створення об'єктів пам'яті, що відображають значущість подій минулого для колективної ідентичності українців. Меморіалізація передбачає перегляд засад державної політики пам'яті.

Меморіалізація може враховувати досвід інших історичних трагедій, таких як Голокост, для роботи із травмованою / постгеноцидною пам'яттю. Українське суспільство прагне створення демократичних меморіальних середовищ, що сприяють самостійному вивченню подій. Важливим є врахування місцевих ініціатив та спільнототворчих практик, які дозволяють зберегти людську гідність та відновити справедливість через створення просторів довіри та зцілення.

Список використаних джерел

1. Анкерсміт Ф. Постмодерністська «приватизація» минулого. *Україна модерна*. № 4(15). 2009. С. 246–272.
2. Войтович М. В. Психологічні особливості горювання. URL: <http://surl.li/trrw1>
3. Голубчик Г. Д. Становлення Європейських моделей суспільної пам'яті: інституційно-правовий аспект. *Державне управління та місцеве самоврядування*. Вип. 3. 2014. С. 97–106.
4. Горностаї П. Психологія колективних травм: монографія; Національна академія педагогічних наук України, Ін-т соціальної та політичної психології. Кропивницький Імекс-ЛТД, 2023. 336 с.
5. Здійснили мрію: у Вінниці родина загиблого захисника відкрила книгарню у пам'ять про сина. Суспільне Вінниця. URL: <http://surl.li/trrxo>. Назва з екрану (дата звернення 01.05.2024).
6. Киридон А. Місця пам'яті. Національна та історична пам'ять: словник ключових термінів / кер. авт. кол. А. М. Киридон. К.: Пріоритети. 2013. С. 223–225.
7. Комітет Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики прийняв резолюцію за результатами круглого столу «Меморіалізація російсько-української війни: виклики та завдання». URL: <http://surl.li/trsad>. Назва з екрану (дата звернення 01.05.2024).
8. Короленко Б. Комеморація. Національна та історична пам'ять: словник ключових термінів / кер. авт. кол. А.М. Киридон. К.: Пріоритети. 2013. С. 189–192.
9. Лабораторія практик меморіалізації. Минуле / Майбутнє / Мистецтво. URL: <http://surl.li/trsbq>.
10. Літопис самовидців. Дев'ять місяців українського спротиву. К.: Комора. 2014. 336 с.
11. Меморіалізація. Український інститут національної пам'яті. URL: <http://surl.li/trscm>.
12. Меморіалізація війни: Український інститут національної пам'яті провів круглий стіл у Києві. Вечірній Київ. 3 квіт. 2024 р. URL: <http://surl.li/trscw>. Назва з екрану (дата звернення 01.05.2024).
13. Меморіалізація. Глосарій. Минуле / Майбутнє / Мистецтво. URL: <http://surl.li/trsdj>.
14. Меморіалізація російсько-української війни. УКРІНФОРМ. URL: <http://surl.li/trsdy>. Назва з екрану (дата звернення 01.05.2024).
15. Музей історії Дніпра збирає спогади про 24 лютого 2022 року. Дніпро TV. URL: <http://surl.li/trseu>. Назва з екрану (дата звернення 01.05.2024).

16. На Рівненщині мама загиблого героя власним коштом відкрила спортмайданчик на честь сина. Армія inform. URL: <http://surl.li/trsfc>. Назва з екрану (дата звернення 01.05.2024).
17. Національний меморіальний комплекс героїв Небесної сотні – Музей Революції Гідності. URL: <http://surl.li/exped>.
18. Пам'ять і меморіалізація у громадах: як приймати рішення (воркшоп). Cedos. URL: <http://surl.li/sbcqd>.
19. Україна має переосмислити радянські практики щодо меморіалізації – голова УІНП. УКРІНФОРМ. 28.03.2024. URL: <http://surl.li/trsgv>. Назва з екрану (дата звернення 01.05.2024).
20. Українська асоціація усної історії. URL: <http://surl.li/trshn> (дата звернення 01.05.2024).
21. Форми меморіалізації визначних місць пам'яті. Історична правда. URL: <http://surl.li/trshk> (дата звернення 01.05.2024).

Наталія ГОНЧАРУК,

*д.держ.упр., проф.,
заслужений діяч науки і техніки України,
професорка кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка».*

Сергій ПРОКОПЕНКО,

*к.і.н., провідний інспектор відділу з питань
зв'язку, захисту інформації та мобілізаційної
роботи управління з питань регіонального цифрового
розвитку та електронного урядування департаменту
цифрової трансформації, інформаційних
технологій та електронного урядування
Дніпропетровської обласної військової адміністрації.*

Євгеній ГАРМАТА,

*аспірант кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка».*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Україна обрала європейський вектор розвитку, а тому потребує ґрунтовного вивчення, аналізу, та впровадження досвіду країн ЄС щодо розвитку територіальних громад, з урахуванням національних особливостей та сучасних українських реалій в умовах воєнного стану та необхідності повоєнного відновлення країни. Це сприятиме подальшій розбудові системи місцевого самоврядування в Україні, підвищенню ефективності діяльності органів місцевого самоврядування, ефективному розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами державної влади, забезпечить удосконалення управління комунальною власністю та надання якісних публічних послуг жителям територіальних громад.

Окрім того, здійснення в Україні процесів децентралізації та реформування місцевого самоврядування було й залишається однією з умов її вступу до Європейського Союзу. А тому повністю погоджуємося з Л.Л. Прокопенком, що реформування територіальної організації влади та місцевого самоврядування в Україні, посилення інноваційного потенціалу місцевого самоврядування задля сталого розвитку громад та територій обумовлює необхідність аналізу та адаптації зарубіжного досвіду, у тому числі, європейського [2, с. 204].

Слід зазначити, що територіальні громади за законодавством більшості європейських країн наділені широкою компетенцією, правосуб'єктністю, включаючи певні елементи міжнародної правосуб'єктності, зокрема укладення від їх імені угод, створення єврорегіональних та інших транскордонних об'єднань, асоціацій та інших об'єднань органів

регіонального та місцевого самоврядування. Зазначене є характерним для Франції, Бельгії, Німеччини, Польщі, Чехії, Іспанії, Італії та інших.

Також територіальні громади європейських держав активно співпрацюють у рамках міжнародних організацій міжурядового і неурядового характеру, зокрема, Ради європейських муніципалітетів і регіонів, Асоціації європейських прикордонних регіонів, Асамблеї європейських регіонів тощо, співпрацюють з Радою Європи, Європейським Союзом, іншими організаціями у рамках реалізації спільних проєктів і програм [4, с. 11].

Управління територіальними громадами в країнах ЄС здійснюється відповідно до Європейської хартії місцевого самоврядування на принципах правової, організаційної та матеріально-фінансової автономії. Воно також ґрунтується на принципах демократичного врядування, забезпечення верховенства права, громадської участі, гласності та прозорості, ефективного управління, відповідальності та підзвітності.

У багатьох країнах ЄС впродовж останніх десятиліть відбулися децентралізаційні реформи, що сприяло підвищенню спроможності територіальних громад вирішувати питання місцевого значення. Враховуючи це, заслуговує на увагу європейський досвід здійснення процесів децентралізації.

Проведений колективом вчених ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України емпіричний аналіз розвитку територіальних громад в зарубіжних країнах в умовах реформи децентралізації дозволив виокремити низку тенденцій, які склались упродовж останнього десятиліття, зокрема було визначено, що:

- не існує прямої залежності між рівнем розвитку країни та ступенем адміністративно-фінансової децентралізації, але заможніші держави схильні до більш глибокої децентралізації. Це значною мірою пояснюється тим, що такі країни, маючи високий рівень бюджетних доходів у розрахунку на одного мешканця, можуть дозволити собі відволікати меншу частку бюджетного ресурсу для фінансування загальнонаціональних функцій і дозволити органам місцевої влади залишати більшу частку бюджетних доходів для фінансування власних потреб [3, с. 14];

- спрямованість процесів децентралізації у різних країнах є різною. Наприклад, такі країни як Данія, Швеція, Фінляндія, Румунія, Естонія, Болгарія та Словенія впродовж 2004 – 2015 рр. значно поглибили децентралізацію, в той час як Нідерланди, Англія, Литва, Угорщина, Люксембург та Ірландія спрямовували свою економічну політику у бік посилення централізації;

- у різних країнах світу мотиви децентралізації відрізняються. Намагання демократизувати власну політичну систему характерні для пострадянських країн Східної Європи (хвилі децентралізації 2000 р., 2004 р., 2006 р.). На відміну від цих країн основою для децентралізації у Греції, Італії та Португалії були лише економічні мотиви та намагання підвищити ефективність надання суспільних послуг, зокрема у сфері освіти, медицини та громадського транспорту;

- впродовж останніх 20 років країни-члени ЄС, на тлі загального зростання децентралізації у світі, продемонстрували загальний тренд до рецентралізації після кризи 2008 – 2009 рр., що пояснюється необхідністю подолання макроекономічних дисбалансів, яких зазнали країни Європи під час економічної кризи [3, с. 15–16].

Погоджуємося з колективом вчених, які вважають, що вище зазначене практично унеможливорює просте копіювання досвіду інших держав та вимагає поглибленого аналізу можливостей та потенційних загроз під час децентралізації в межах кожної країни, всебічно враховуючи особливості її соціально-економічного та політичного розвитку, досвіду реалізації реформ, інших чинників об'єктивного та суб'єктивного характеру [3, с. 17].

Заслуговує на увагу європейський досвід управління комунальною власністю територіальних громад, оскільки в багатьох країнах Європи створено ефективні системи та практики, що забезпечують надання якісних комунальних послуг, економічний розвиток територій та залучення громадян до процесів управління цією сферою, що є досить актуальним для удосконалення управління комунальною власністю в Україні на сучасному етапі розвитку територіальних громад.

Позитивним прикладом для України може слугувати швейцарська модель управління комунальною власністю, яка характеризується тим, що в цій країні багато питань, пов'язаних з комунальною власністю, вирішується на рівні місцевих громад. Важливою складовою цієї моделі є те, що громадяни мають можливість висловити свої погляди та прийняти рішення на Громадських зборах, що стимулює активну громадську участь та забезпечує демократичність процесу управління комунальною власністю. Цікавим щодо управління комунальною власністю, на наш погляд, є досвід Швеції та Данії. У Швеції домінуючою формою є так звані «спільноти жителів» (housing cooperatives), що створюються жителями для управління житловими будинками та інфраструктурою. Управління комунальною власністю в цій країні здійснюється демократичним шляхом, де кожен мешканець має право голосу та може брати участь у прийнятті рішень. Цей підхід сприяє взаємодії між жителями, створенню спільноти та підтримці комфортного життя. У Данії існує практика «локального партнерства» (local partnership), де місцеві органи влади, громадяни та бізнес спільно працюють над управлінням комунальною власністю, що сприяє взаємодії різних стейкхолдерів та спільному прийняттю рішень, спрямованих на забезпечення розвитку громади та задоволення потреб її мешканців [1, с. 53–54].

Узагальнення європейського досвіду розвитку територіальних громад свідчить, що незважаючи на суттєві його відмінності, спільним для всіх розглянутих країн є визнання територіальної громади важливою ланкою місцевого самоврядування, розробка державної політики територіального розвитку, створення належної нормативно-правової бази, ефективне управління комунальною власністю, ретельна підготовка та послідовне здійснення реформи місцевого самоврядування та процесів децентралізації.

Таким чином, урахування позитивних і негативних наслідків проведених в країнах ЄС реформ дає змогу на вітчизняному підґрунті визначити пріоритетні напрями розвитку спроможних територіальних громад в Україні. На наш погляд, сьогодні, враховуючи сучасний стан і перспективи подальшого розвитку територіальних громад в Україні у післявоєнний період, доцільно розробити, з урахуванням європейського досвіду, стратегічні засади завершення реформи децентралізації, визначити її основні завдання, принципи, організаційно-правові та фінансово-економічні механізми здійснення в післявоєнний період, розробити відповідні програми на регіональному та місцевому рівнях.

Список використаних джерел

1. Бурик З. М. Механізми управління комунальною власністю територіальних громад: теоретичні засади. *Наукові перспективи*. 2023. № 6(36). С. 50–60. URL: <https://1ll.ink/0fAхg>
2. Прокопенко Л. Л. Повноваження ради гміни в Польщі. Міжнародний форум «Безпечна, комфортна, спроможна, територіальна громада» – 2023: матеріали міжнар. конф., 11–13 жовтня 2023 р., м. Дніпро. Д.: НТУ «Дніпровська політехніка», 2023. С. 204–205.
3. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / за ред. Кравціва В. С., Сторонянської І. З. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України, 2020. 531 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку») 13, с. 17].
4. Шевченко А. О. Муніципально-правовий статус територіальної громади в Україні та зарубіжних державах: атореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Шевченко Алла Олександрівна ; Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2020. 22 с.

Сергій КВІТКА,

*д.держ.упр., проф., професор кафедри
державного управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

Максим КІЩЕНКО,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування
ОПП Цифрове врядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

В сучасних умовах цифрового розвитку Європейського Союзу штучний інтелект (Artificial intelligence – далі AI) зайняв місце однієї з найбільш популярних та впливових цифрових технологій, що швидко розвиваються, яка може змінювати підхід людини до вирішення насущних завдань незалежно від сфери застосування – економіка, медицина, освіта, фінанси тощо. Сьогодні AI є одним з найпопулярніших термінів в Європі, оскільки створює безліч цифрового контенту – тексти, картинки, музику, відео тощо. Втім, не тільки завдяки розважальній індустрії, він став новітнім напрямком потужного розвитку європейського суспільства і бізнесу. За деякими прогнозами до 2030 року AI принесе європейській економіці понад 10 трильйона євро [4] і це, на наш погляд, досить скромний прогноз.

Враховуючи сучасні тренди цифрової трансформації [1], AI є також однією з найбільш актуальних і затребуваних цифрових технологій, яка застосовується для вирішення широкого комплексу завдань, пов'язаних з практикою публічного управління як на рівні держави, такі на рівні місцевого самоврядування [2].

Виходячи з цього, важливим завданням науки публічного управління є вивчення європейського досвіду використання AI в суспільній сфері і, особливо, можливостей його застосування в публічному управлінні. В Україні цей напрямок є однією зі стратегічних цілей подальшого державотворення та впровадження механізмів цифрового врядування.

Використання AI в публічному управлінні відкриває перспективні можливості для оптимізації робочих процесів. Його використання може сприяти покращенню якості надання адміністративних послуг громадянам та забезпечення більшої прозорості, ефективності та швидкості в діяльності урядових структур. Також він може бути застосований для автоматизації рутинних та довготривалих завдань, таких як обробка документів і запитів громадян, що дозволяє співробітникам сконцентруватися на перспективних завданнях, розробляти та реалізовувати проекти цифрового розвитку регіонів та громад.

Підґрунтям такої політики є те, що Україна має великий потенціал у сфері AI. Відповідно до «Oxford Government AI Readiness Index 2020» в країні працює найбільша кількість компаній-розробників технологій AI серед країн Східної Європи. Багато українських компаній у сфері AI одержали нових власників в особі відомих міжнародних корпорацій, таких як «Snap», «Google», «Rakuten». Наприклад, чат-боти активно використовуються в різних сферах публічного управління та бізнесу [3]. Це робить актуальним завдання створення сприятливих умов, для того, щоб технології AI стали базовим драйвером цифрових трансформацій в публічному управлінні та розвитку цифрової економіки, що забезпечить підвищення конкурентоспроможності України на міжнародній арені.

Великою перевагою AI є і те, що він здатний не тільки значно пришвидшити аналіз великих за обсягом даних, а ще й ідентифікувати поточні тенденції, спрогнозувати подальший розвиток подій та визначити найбільш ефективні способи вирішення поточних або майбутніх проблем. Для цього можуть використані алгоритми машинного навчання, що можуть допомогти урядовим структурам приймати більш обґрунтовані та ефективні рішення.

Однак, маємо визначити і деякі проблеми, що створює використання AI. Це стосується питань захисту персональних даних, інформаційної безпеки тощо. В публічному управлінні використання AI вимагає підвищеної уваги до збору, зберігання та аналізу великої кількості особистих даних громадян при аналізі державних документів. Це може поставити під загрозу конфіденційність інформації і тому вимагає значного покращення роботи при розробці протоколів безпечного користування базами даних.

Ще однією проблемою, на яку потрібно звернути пильну увагу, є те, що людина при довготривалому використанні AI може стати залежною від технологій і втратити певні професійні та культурні навички, що може призвести до погіршення людського капіталу в країні.

Тож, можемо констатувати, що використання AI в публічному управлінні відкриває великі можливості для покращення ефективності, якості, прозорості та швидкості роботи органів публічного управління у прийнятті обґрунтованих рішень. AI дає змогу більш ефективно вирішувати складні завдання сьогодення, і, головне, розробляти виважені програми та проекти досягнення майбутніх цілей економічного та суспільного прогресу країни. Втім, потрібно обов'язково пам'ятати про ризики, що створює AI у сфері кібербезпеки. Тому важливою складовою використання AI в публічному управлінні є розробка надійного безпечного цифрового середовища, захист персональних даних громадян та інформаційних систем органів держави та місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Квітка С. (2021). Цифрова трансформація в контексті концепції «Довгих хвиль». *Аспекти публічного управління*, 9(SI (1)), 24–28. <https://doi.org/10.15421/152155>
2. Квітка С., Новіченко Н., & Бардах О. (2021). Штучний інтелект у муніципальному управлінні: вектори розвитку. *Аспекти публічного управління*, 9(4), 85–94. <https://doi.org/10.15421/152140>
3. Що таке штучний інтелект: історія, види та складові (2020). URL: <https://11l.innk/nzjI5>
4. Next Move Strategy Consulting (2023). Artificial-intelligence-market: Global Opportunity Analysis and Industry Forecast, 2022 – 2030. URL: <https://11l.innk/Jkxt2>

Віталій КОРСУН,

*аспірант кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

РІВЕНЬ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ ТА МЕРЕЖЕВОГО УПРАВЛІННЯ В ГРОМАДАХ: МЕХАНІЗМИ ВИЗНАЧЕННЯ

Проблеми становлення цифрового суспільства та мережевого управління в Україні тісно пов'язані з подальшим розвитком цифрового врядування та технологічними можливостями доступу до швидкісного інтернету. Підґрунтям процесу є об'єктивний процес цифрової трансформації всіх сфер життя суспільства [1]. З цим пов'язані і перспективи цифровізації громад в умовах децентралізації. Можна передбачати, що в значній мірі цей процес буде активізований в умовах повоєнного відродження України.

В цьому аспекті велику цінність має досвід дослідження цифрового розвитку громад Дніпропетровської області в рамках впровадження регіональної програми «Електронна Дніпропетровщина». У 2109 році до її розробки було залучено фахівців Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України (зараз це ННІ Державного управління НТУ «Дніпровська політехніка»).

Теоретичним підґрунтям дослідження стали концепції мережевого управління як складової цифрового врядування та цифрового суспільства, як такого, що прийшло на зміну

інформаційному суспільству. Важка ситуація у країні, викликана війною, загострює завдання забезпечити цифрову трансформацію системи публічного управління країни, регіонів, громад відповідно до високих світових стандартів цифровізації економіки та суспільства.

Враховуючи досвід дослідження розвитку мережевого управління та цифрової готовності громад у Дніпропетровській області можна визначити декілька основних напрямків досліджень: аналіз сайтів об'єднаних територіальних громад (ОТГ) та міст обласного значення; визначення покриття доступом до мобільного інтернету територій ОТГ області; аналіз національних та міжнародних нормативно-правових документів, які були прийняті за останні роки; визначення новітніх цифрових технологій, які мають пріоритетний розвиток у світі, і будуть затребувані у наступні роки; аналіз статистичних даних, що є у відкритому доступі відносно цифрового розвитку у різних соціально-економічних сферах; збір та обробка даних із визначення показників розвитку цифрового суспільства відповідно до діючих міжнародних індексів – IDI, EGDI, EPI.

Аналіз світових тенденцій у розвитку цифрових технологій показав наступні пріоритетні напрямки цифрового розвитку громад та мережевого управління в них: хмарні технології; відкриті дані (увага приділяється відкритим державним даним як інструменту оцінки та контролю роботи органів влади); служби сумісної взаємодії (interoperability services); розробка додатків, мобільні сервіси (mobility services); електронна ідентифікація (ID card, Mobile-ID, Smart-ID); блокчейн (blockchain); Інтернет речей; кібербезпека; Інтернет-голосування; цифрові компетентності публічних службовців та громадян.

Нормативно-правова база цифрового розвитку як у світі, так і в Україні віддзеркалює тренд до посилення ролі держави, з одного боку, у розвитку мережевого управління та цифровізації у публічному секторі, з іншого у підвищенні рівня контролю за діяльністю DT компаній у приватному секторі і, зокрема, удосконалення систем протидії кіберзагрозам. Останнє, не менш ніж для публічного сектору, є потрібним для захисту особистих даних громадян, оскільки соціальні мережі охопили більшість населення і технологічно дають можливість втручання в особисте життя людини.

Прикладом оцінювання рівня цифрового розвитку та мережевого управління в громадах є дослідження, що було проведене спеціалістами ДРІДУ НАДУ у Дніпропетровській області. Воно проводилось за значно більшою кількістю показників, ніж це визначено відповідною постановою Кабінету Міністрів та Методикою формування індикаторів розвитку інформаційного суспільства, затвердженою МОН України [2; 3]. У дослідженні було використано 111 показників – за характеристиками, що корелюються з міжнародними індексами: показники розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (індекс IDI – ICT development index) – доступ до інтернету, питання цифрової нерівності; показники розвитку електронного урядування (індекс EGDI – e-government development index) – інформаційно-комунікаційна структура та документообіг; показники розвитку електронної участі (індекс EPI – e-participation index). До цього розділу, окрім питань електронної демократії, було включено і аналіз розповсюдження цифрових технологій у сфері охорони здоров'я, освіти, бібліотек та музеїв.

Цей досвід показує необхідність удосконалення державних індикаторів для визначення рівня цифровізації громад та мережевого управління в них.

Окреме значення мав аналіз сайтів органів місцевого самоврядування. Для цього була використана експертна оцінка по 127 показниках, які були поділені по 7 напрямках: зручність користування, доступ до публічної інформації, адміністративні послуги, зворотній зв'язок з громадськістю, рекомендовані до розміщення документи, інформація про життєдіяльність громади, інформація про діяльність органу місцевого самоврядування.

Результати показали суттєву різницю у роботі сайтів. Передусім, це стосувалось наповнення розділів сайтів та якості викладеної інформації. Причина цього потребує більш глибокого дослідження, але можна казати про вплив на цю ситуацію наявності або відсутності кваліфікованих спеціалістів з адміністрування сайтів.

Певною мірою активність і якість сайтів корелюється з рівнем мережевого управління та можливостями доступу до швидкісного Інтернету. За результатами аналізу статистичних даних та експертних оцінок було визначено, що доступ до інтернету через мобільні пристрої майже у тричі випереджає кабельні мережі. В рамках дослідження також було проведено опитування експертів щодо оцінки перспектив цифрового розвитку, яке показало високу зацікавленість респондентів по таких аспектах цифрового розвитку, як: хмарні технології; доступ через мобільні пристрої до Інтернету на рівні не менше 50 Мб/сек; розвиток кіберзахисту; підвищення цифрових компетентностей публічних службовців та населення.

Виходячи з результатів аналізу, головною проблемою цифрового розвитку та мережевого управління в громадах може бути визначено цифрову нерівність. Насамперед йдеться про розрив у доступі до мережі інтернет у містах та сільській місцевості. З огляду на цифровий порядок денний Європейського Союзу та потреб відновлення країни та громад у поствоєнний період, вирішення цієї проблеми є нагальним завданням як для органів влади всіх рівнів, так і бізнесу у сфері цифрових технологій.

Список використаних джерел

1. Квітка С. Цифрові трансформації як сучасний тренд періодичного циклу розвитку суспільства. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президенті України*. Спецвипуск. 2020. С. 131–134. doi: 10.36.030/2664-3618-2020-si-131-134
2. Квітка С., Мазур О. Доступ до мережі Інтернет через мобільні пристрої: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2019. Т. 7, № 9–10. С. 5–18. doi: 10.15421/151944.
3. Квітка С., Новіченко Н., Гусаревич Н., Піскоха Н., Бардах О., Демошенко Г. Перспективні напрямки цифрової трансформації публічного управління. *Аспекти публічного управління*. 2020. Т. 8, № 4. С. 129–146. doi: 10.15421/152087.
4. Про запровадження Національної системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства: постанова Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2012 р. № 1134. *Офіційний вісник України* від 14.12.2012 – 2012 р. № 93. С. 166. Ст. 3782
5. Про затвердження Методики формування індикаторів розвитку інформаційного суспільства: наказ Міністерства освіти і науки України від 06.09.2013 № 1271. *Офіційний вісник України* від 11.10.2013 – 2013 р. № 76. С. 520. Ст. 2850.

Юрій МАГИЛЯС,

*аспірант кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ПЕРСПЕКТИВНІ ДОСЛІДНИЦЬКІ НАПРЯМКИ ПРОВЕДЕННЯ ФОРСАЙТІВ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

З початком цифрової трансформації на початку 21 століття в країнах Західної Європи активізувалася робота з прогнозування у сфері публічного управління, як на національному, так і регіональному рівнях. На відміну від практики попередніх періодів, орієнтованої на розробку кількісних параметрів і жорстких траєкторій розвитку, сучасне прогнозування носить менш детермінований характер і базується на новому, більш гнучкому методі «Форсайт». Головною особливістю нового підходу є не складання списку конкретних дій і технологій, а виявлення напрямків майбутнього розвитку і їх механізмів, міждисциплінарний підхід і багатоваріантність сценаріїв, комплексний аналіз технологічних і ринкових перспектив, їх соціально-економічних наслідків. Як правило, результати прогностичної діяльності урядових і наукових організацій знаходяться у вільному доступі, служать основою рекомендацій для органів публічного управління (державних, регіональних, муніципальних) при аналізі довгострокових стратегій розвитку територій на основі визначення соціальних і технологічних ризиків розвитку [4].

Проведення Форсайта також є приводом для публічних дебатів з питань узгодження інтересів різних соціальних і політичних сил, в першу чергу бізнесу та органів влади. Як показує європейський досвід останніх 10 років основні проблеми, які зачіпаються в прогностичних матеріалах (в основному орієнтованих на 30 – 50-річний горизонт) пов'язані із забезпеченням сталого розвитку та життєдіяльності людини.

«Форсайт» (Foresight) почали активно використовувати уряди США, Великобританії, Німеччини, Японії та Австралії ще в 90-і роки 20 століття. В даний час ця методика взята на озброєння більш ніж в 40 країнах – не тільки в Західній Європі, США та Японії, а й в ряді країн Латинської Америки, в Китаї, Південній Кореї, а також міжнародними організаціями. У 21 ст. саме у Європі Форсайт вперше почав практикуватися на регіональному та місцевому рівнях. У Великобританії, Німеччині, Угорщині, Франції, Іспанії форсайт пропагує уряд, в Швеції, Італії та Португалії його ініціатором є ділові кола. Найбільш широке поширення цей метод отримав у Великобританії, досвід якої в даний час використовують багато країн [1].

Особливістю Форсайта як методу прогностичного аналізу є виявлення не конкретних технологій, а напрямів розвитку та їх механізмів, міждисциплінарний підхід і багатоваріантність сценаріїв. Тому практично для всіх проєктів характерна відсутність жорстких кількісних орієнтирів. Основною тенденцією є перехід від технологічно орієнтованих проєктів до проєктів, що включають три складові частини: технологічний напрямок, ринок, соціальні наслідки.

Незважаючи на національні відмінності в підходах до Форсайту, можна виділити кілька основних принципів цього нового методу у європейській практиці. Форсайт може переслідувати наступні цілі:

- оцінка розвитку конкретного науково-технічного напрямку (передбачає розробку «технологічної карти»);
- оцінка перспектив сфери науки і технологій (розподіл ресурсів на наукові проєкти);
- оцінка перспектив науково-технічного розвитку в соціально-економічному контексті (прийняття стратегічних рішень на макрорівні) [2].

Поряд з національними пріоритетами в Західній Європі розробляються і загальноєвропейські пріоритети проведення Форсайтів. На основі аналізу проведення на початку 2000-х Форсайтів в окремих країнах експерти ЄС склали список з найбільш значущих для європейських країн перспективних дослідницьких напрямків: урбанізація, інфраструктура, розвиток відсталих регіонів; цифровізація системи охорони здоров'я; енергетика; «когнітивні» науки (або нейронауки); «SMART» системи; зміни у сфері управління та послуг; біотехнологія; цифрова безпека; якість життя; захист довкілля; створення суспільства та економіки «знань»; виснаження природних ресурсів; демографія і старіння населення; розширення ЄС; нові технології в обробній промисловості; глобалізація; військові технології; транспорт; нові матеріали; нові технології в харчовій промисловості; біохімія; добробут населення.

Більшість з них можна віднести до сфери публічного управління. Останнім часом особливу увагу експерти приділяють розвитку нового міждисциплінарного науково-технічного напрямку – «когнітивні» науки і «SMART» системи, що включають природні та штучні системи обробки інформації – навчання, аналіз, прийняття рішень, комунікації. Форсайт-проєкти в даній області були підготовлені у Великобританії, Німеччині, Данії, а також різними експертними комітетами ЄС [5].

І ще один напрямок експерти ЄС виділяють як найбільш актуальний для західноєвропейського регіону – «здорове старіння», пов'язаний з проблемами старіння населення цього регіону. Даний комплекс включає науково-технічні досягнення в медичних науках, інновації в цілях підвищення ефективності охорони здоров'я, у вирішенні соціально-економічних проблем, викликаних старінням населення і зростаючим тиском на систему охорони здоров'я. Рішення проблеми старіння населення передбачає дослідження в області механізму старіння, розробку системи профілактики та реабілітації, розширення використання ІКТ та телемедицини, розробку і використання нових форм лікування із застосуванням нових технологій, стандартів житлового будівництва, міського планування, а також зачіпає питання

збільшення вартості медичних та соціальних послуг, зміни структури ринку праці та тиску на пенсійну систему. Цим проблемам були присвячені останні форсайт-проекти Великобританії, Данії, Німеччини і ЄС в цілому [3].

Список використаних джерел

1. Квітка С. Форсайт в публічному управлінні: методи і перспективи реалізації в Україні. *Аспекти публічного управління*, 2018. 6(8), 56–70. <https://doi.org/10.15421/151847>
2. Квітка, С. Інноваційні механізми в публічному управлінні: форсайт. *Аспекти публічного управління*, 2019. 7(4), 5–16. <https://doi.org/10.15421/151918>
3. Квітка С., & Миргородська М. (2024). Цифрова трансформація системи охорони здоров'я: фактори впливу на якість життя населення. *Аспекти публічного управління*, 12(1), 14–21. <https://doi.org/10.15421/152402>
4. Квітка С. А. (2016). Форсайт як технологія проєктування майбутнього: новітні механізми взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства. *Аспекти публічного управління*, 4(8), 5–15. <https://doi.org/10.15421/151635>
5. Kvitka S., Borodin Ye., Yemelyanov V., Ivashova L. & Bocharov O. The foresight of national economy's digital development. *Revista inclusiones*. 2020, ISSN 0719-4706, 7 (SI) / Número Especial / Abril – Junio 2020 pp. 112–125 ISSN 07194706

Марія МИРГОРОДСЬКА,
аспірантка кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМФОРТНОГО МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР

Сучасні погляди на забезпечення комфортного середовища у населених пунктах нерозривно пов'язані з етапами розвитку європейської цивілізації. В процесі зміни міського середовища від одного історичного періоду до іншого відбувалося створення та накопичення культурних цінностей, впровадження нових технологій, будівельних матеріалів та способів організації спільного проживання. Міський благоустрій не завжди був направлений на поліпшення життєвого середовища, створення комфорту і підвищення естетичних якостей міста. В історії можна побачити як яскраві приклади творчого підходу до покращення оточуючого середовища, так і приклади бездумної забудови, що перетворювала міста на смітники та місця розповсюдження епідемії.

Насьогодні, в умовах глибинних процесів цифрової трансформації усіх сфер життя людини, постають нові вимоги і можливості для забезпечення суспільного добробуту [2]. Нове європейське «цифрове» розуміння комфортного міського середовища виходить з необхідності покращення якості життя людей в умовах цифрового суспільства де кожний предмет, істота, процес знаходяться в цифровому вимірі. Як ніколи раніше, кожна людина може не тільки усвідомлювати для себе важливість та красу оточуючого середовища, а й створювати її сама.

Послуги зі створення комфортного міського середовища є важливою сферою діяльності органів публічного управління в умовах переходу до цифрового суспільства. Саме в цій сфері створюються ті умови для населення, які, в нових умовах, забезпечують високий рівень навколишнього середовища, що стало невід'ємною частиною уявлень про відповідну якість життя людей.

Виконання відповідних заходів з благоустрою та створення комфортного середовища проживання з використанням цифрових технологій здатно значно поліпшити екологічний стан та зовнішній вигляд міст і селищ, створити більш комфортні мікрокліматичні, санітарно-гігієнічні та естетичні умови на вулицях, в житлових приміщеннях, громадських місцях (парках, бульварах, скверах, на площах і т.п.). Засобами благоустрою, що включають

архітектурно-планувальну організацію територій, що забезпечують вітровий та температурний комфорт, озеленення, влаштування освітлення, розміщення малих архітектурних форм, об'єктів міського дизайну, реклами, візуальної комунікації та інформації, творів монументально-декоративного мистецтва, з використанням цифрових технологій можна досягти людиноорієнтованого середовища і зменшити негативний техногенний вплив на оточуючий світ [1].

Якість середовища проживання безпосередньо впливає на життєдіяльність людей, їх психологічний та емоційний стан, самопочуття і настрої. Це стає все більш важливим фактором в умовах цифрової трансформації суспільства. Технологічний прогрес, дійшовши цифрового ступеня свого розвитку, поставив перед суспільством завдання цифрової трансформації всього укладу соціального та економічного життя. Як показує досвід передових європейських країн, це стосується і реінжинірингу системи публічного управління у сфері забезпечення комфортного міського середовища. Вплив цифровізації на органи публічного управління відбивається в зміні способу дій і комунікації з громадянами з метою досягнення інтеграції інститутів громадянського суспільства і влади [3].

Високий рівень комфортного «цифрового» середовища територій забудови населених пунктів має забезпечувати створення сучасного, безпечного, комфортного та естетично повноцінного середовища. Містобудування, в цьому сенсі, є матеріально-просторовим відображенням сучасних суспільних поглядів і очікувань у формуванні комфортного середовища. Можна відзначити, що новітні цифрові умови та вимоги до якості життя населення мають бути враховані в державній містобудівній політиці та відповідній нормативно-правовій базі.

Аналіз європейського досвіду організації комфортного міського середовища показав, що дана проблема знайшла відображення у відповідних системах його оцінки з урахуванням вимоги цифровізації суспільства [4]. Разом з тим, такі вимоги не відмінюють, а доповнюють традиційні форми благоустрою населених пунктів, який визначається як створення здорових, зручних і культурних умов життя для населення в місті, селищі, селі, на курорті тощо. Він є складовою частиною містобудування і включає роботи з інженерного обладнання, а також санітарного і гігієнічного стану території (інженерна підготовка територій, влаштування доріг, проїздів, тротуарів, розвиток міського транспорту, будівництво мереж і споруд водопостачання, каналізації, енергопостачання, озеленення території, поліпшення мікроклімату – влаштування басейнів, фонтанів, охорона від забруднення повітряного простору, водоймищ, ґрунту, санітарне очищення стоків, зниження рівня міського шуму тощо [5].

Можна відзначити, що цифрова трансформація суспільства, що відбувається, створює нові можливості для проектування, будівництва та експлуатації міської інфраструктури, включаючи зони зелених насаджень (у т. ч. приміських зелених зон і внутрішньоміських насаджень загального користування), зони транспорту, вулиць, доріг, площ, забезпечення нового рівня роботи інфраструктури (водопостачання і каналізація, санітарна очистка, електропостачання, тепло- і газопостачання).

Список використаних джерел

1. Бородін Є., & Миргородська М. (2022). Фактори муніципального управління міським середовищем: температурний та вітровий комфорт. *Аспекти публічного управління*, 10(3), 51–58. <https://doi.org/10.15421/152219>
2. Квітка С. (2021). Цифрова трансформація в контексті концепції «Довгих хвиль» М. Кондратьєва. *Аспекти публічного управління*, 9(SI1), 24–28. <https://doi.org/10.15421/152155>
3. Квітка С., Новіченко Н., Гусаревич Н., Піскоха Н., Бардах О., & Демошенко Г. (2020). Перспективні напрямки цифрової трансформації публічного управління. *Аспекти публічного управління*, 8(4), 129–146. <https://doi.org/10.15421/152087>
4. Миргородська М. (2022). Комфортне міське середовище мегаполісів: аспекти оцінювання. *Аспекти публічного управління*, 10(1), 20–25. <https://doi.org/10.15421/15227>

5. Юрчук О. М. (2009). Словник архітектурних термінів: [довідкове вид.]. Нац. ун-т водного госп-ва та природокористування. Рівне: [НУВГП], 2009. 392 с.

Олександр ОВДІН,
к.і.н., доц., доцент кафедри
історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська політехніка»

ПРОЦЕСИ ВИМУШЕНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ ДО КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (2022 – 2024 РР.)

Минуло два роки після початку повномасштабної війни, у якій Україна відстоює свою незалежність та територіальну цілісність. Війна нанесла велику шкоду країні: загибель військових та мирного населення, руйнування інфраструктури, фінансові витрати тощо. Одним з ключових наслідків війни є негативні демографічні зміни, яких зазнало українське суспільство. Вже 24 лютого 2024 р. почалися процеси які увійдуть історію як чергова, і можливо наймасовіша, хвиля української еміграції.

За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), станом на 19 квітня 2024 р. за кордоном перебуває 6 471,6 тис. біженців з України. Термін «біженці» часто фігурує у багатьох звітах різних міжнародних організацій відносно українців, які внаслідок війни були вимушені виїхати за кордон [5].

Проте, у Європейському Союзі юридично статус є іншим – втікачі від війни, які отримали тимчасовий захист (прихисток) за програмою приймаючої країни. Інструмент «тимчасового захисту» було введено з метою обходу тривалих бюрократичних процедур щодо надання статусу «біженця». Новий статус надав українцям, які його успішно отримали, багато прав: дозвіл на проживання на період тимчасового захисту (станом на сьогоднішній день термін продовжено до 4 березня 2025 р.); доступ до роботи; доступ до освіти (діти до 18 років мають право навчатись у закладах освіти на рівні громадян країни перебування); доступ до соціального забезпечення та медичного обслуговування; можливість повернутися в країну громадянства в будь-який момент тощо [2]. Зазначимо, що саме країни ЄС прийняли левову частину українців, які виїхали за межі країни. За даними Євростату на 29 лютого 2024 р. у 27 державах ЄС перебувало 4 234,6 тис. українців, які отримали тимчасовий прихисток, тобто приблизно 2/3 від загальної кількості українських мігрантів останньої хвилі [3].

У табл. 1 показано динаміку зміни кількості наших співвітчизників у ЄС та в окремих країнах (у яких кількість тих хто користується даним статусом перевищує 100 тис.). Як бачимо, в цілому немає підстав казати про масове повернення співвітчизників на Батьківщину. Сальдо залишається негативним, хоча темпи виїзду і сповільнилися. Якщо через півроку після початку війни у ЄС мешкало 3 669,5 тис. українців з тимчасовим захистом [4], то до кінця лютого 2024 р. (друга річниця початку війни) ця цифра зросла на 15 % [3].

Серед 9 держав з найбільшою кількістю українців на перше місце за цей період вийшла найбільша держава ЄС – Німеччина, у якій відповідний показник майже подвоївся. Загалом у Німеччині зараз мешкає більше 30 % всіх українців, що мають зазначений статус у ЄС. Також швидко зростає кількість українців у Румунії, Іспанії та Італії [3].

Водночас потрібно враховувати не лише абсолютні показники, а й частку українців з зазначеним статусом у населенні відповідної країни. Зазначимо, що хоча у Чехії та Польщі кількість українців протягом 2023 – перших місяців 2024 р. дещо скоротилася, проте, саме ці дві країни прийняли найбільше наших співвітчизників відносно власного населення. Українці з тимчасовим статусом складають станом на 29 лютого 2024 р. 3,6 % населення Чехії та 2,6 % населення Польщі та Литви. Лише трохи відстали за цим показником невеликі за розмірами Естонія та Латвія, у яких зазначений показник становить відповідно 2,5 % та 2,4 %. (у цілому українці з тимчасовим захистом складають 0,94 % населення ЄС) [3].

Динаміка кількості українців, які користуються тимчасовим захистом у ЄС

Країна	Українці, які користуються тимчасовим захистом у ЄС, тис. осіб			Динаміка змін
	31 серпня 2022 р.	28 лютого 2023 р.	29 лютого 2024 р.	лютий 2024 р. до серпня 2022 р., % (+/-)
Німеччина	699,9	1 034,6	1 286,6	+ 83,8
Польща	1 330,1	993,8	957,2	- 28,0
Чехія	398,4	447,8	385,1	- 3,3
Іспанія	140,0	169,0	200,4	+ 43,1
Італія	116,1	148,1	164,9	+ 42,0
Румунія	61,1	117,4	149,8	+245,2
Словаччина	87,0	98,0	117,5	+35,1
Нідерланди	91,3	116,2	116,7	+ 27,8
Ірландія	50,7	76,2	103,5	+ 103,2
			
ЄС загалом	3 669,5	4 005,3	4 234,6	+ 15,4

Євростат також постійно оприлюднює статеву-вікову структуру українців, які отримали відповідний статус. Статистика свідчить, що хоча жінки і переважають (станом на 29 лютого 2024 р. частка дорослих жінок становила 46 %), повільно зростає частка дорослих чоловіків. На відповідну дату вона досягла вже 21,2 %. Тобто на 2 дорослих жінки припадає майже 1 дорослий чоловік-українець. Частково це пов'язано із тим, що деяким дітям вже у ЄС виповнилося 18 років і вони перейшли до іншої категорії, але цілком очевидним є той факт, що «військо» дорослих чоловіків за межами України продовжує поповнюватися також і через їх виїзд з країни [3].

Але найбільш небезпечним є велика частка дітей (за міжнародними нормами це особи яким ще не виповнилося 18 років). Їх частка серед українців у ЄС становить 32,9 % [3]. Це приблизно вдвічі більше ніж частка дітей в населенні України станом на 1 січня 2022 р. [1]. Отже більше 20 % українських дітей зараз мешкає у ЄС (а з урахуванням дітей, які виїхали з батьками до інших країн, цей показник може становити 28 – 30 %). В умовах надзвичайно низької народжуваності напередодні повномасштабної війни (і ще більш низької в умовах війни) Україна ризикує втратити нечисленні покоління, народжені за останні 20 років.

Враховуючи зазначене вище, одним з ключових завдань державної політики України є повернення на Батьківщину після війни якомога більшої кількості наших співвітчизників. На нашу думку, це завдання насправді є надзвичайно складним, яке зовсім не буде вирішене автоматично. Більш того, існує ризик, що багато роз'єднаних українських сімей можуть після війни возз'єднатися зовсім не в Україні (і Україна зазнає ще більших демографічних втрат). Тому є сенс вже зараз готувати програму повернення українців додому, передбачаючи низку заходів: допомоги при працевлаштуванні (передусім пільг роботодавцям, які беруть на роботу репатріантів), під час відкриття власного бізнесу (податкові пільги) та купівлі житла (пільгові кредити) тощо. Звісно є також багато дій, яких держава має не робити для того щоб не псувати ставлення до неї українців, які перебувають за кордоном (навіть якщо міркування справедливості відповідних дій вимагають).

Водночас потрібно зазначити, що ця остання хвиля української еміграції може мати і деякі позитивні наслідки, зокрема подальше збільшення зв'язків нашої держави з Євроспільнотою. Успішна реалізація програми репатріації може сприяти використанню в інтересах України європейського досвіду, який отримали наші співвітчизники.

Список використаних джерел

1. Населення України 2021. Демографічний щорічник / за ред. М. Тімоніної. Київ: Державна служба статистики України, 2022. URL: <http://surl.li/tplbb> (дата звернення: 06.05.2024).
2. Чинники (не)повернення: Чому українці залишаються за кордоном під час війни та можуть не повернутися після? *Дзеркало тижня*. 2023. 30 жовт. URL: <http://surl.li/tplbd> (дата звернення: 06.05.2024).
3. Number of people under temporary protection at 4.2 million. *Eurostat: official web-site*. URL: <http://surl.li/sndya> (date of access: 07.05.2024).
4. Ukrainians granted temporary protection in February 2023. *Eurostat: official web-site*. URL: <http://surl.li/tplbn> (date of access: 07.05.2024).
5. Ukraine Refugee Situation. URL: <http://surl.li/dplzc> (date of access: 07.05.2024).

Оксана ТИНКОВАН,

*к.держ.упр., методист I категорії аспірантури,
викладач кафедри публічного управління
та митного адміністрування
Університету митного справи та фінансів*

ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЧИННИК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Умовою успішної інтеграції України до європейської спільноти Європарламент назвав реформу з децентралізації та розвиток місцевого самоврядування. Як це є в демократичних країнах. Більше того, європарламентарі закликали український уряд до зміцнення місцевого самоврядування. Адже саме органи місцевого самоврядування забезпечують демократичне управління, прозорість та відкритість процесів ухвалення рішень, забезпечують залучення громадян до участі у вирішенні питань, що стосуються їхнього життя. Доречно підкреслити, що місцеве самоврядування в усіх демократичних країнах будується знизу вгору, а не навпаки. І це – основа демократії та розвитку держави.

Початок повномасштабної війни в Україні та введення військового стану зумовили виникнення значної кількості проблемних питань та нових викликів, зокрема у сфері публічного управління. Головний тягар щодо вирішення цих проблем та подолання викликів прийшовся на органи місцевого самоврядування, на які покладена відповідальність із забезпечення потреб населення громад. Сьогодні можна зазначити, що місцеве самоврядування в Україні продемонструвало значний рівень ефективності при функціонуванні в умовах воєнного стану. Необхідність розв'язання одночасно цілого ряду складних проблем з метою уникнення різких криз в процесі забезпечення життєдіяльності громад, довела досить високу ефективність взаємодії між органами державної влади, керівництвом територіальних громад та представниками громадських і волонтерських організацій.

При цьому, все ще продовжується активна робота над покращення нормативно-правової бази, яка регулює роботу місцевого самоврядування, зареєстровано законопроект № 7283 «Про народовладдя на рівні місцевого самоврядування» [1], який дозволить розширити правові можливості залучення мешканців і громадських організацій до вироблення рішень на рівні місцевого самоврядування. Позитивною практикою стала підтримка органами місцевого самоврядування громадських ініціатив, проектів, співпраця з волонтерами, міжнародними та громадськими організаціями, які покликані вирішити проблеми громади. Це вкотре демонструє, що місцеве самоврядування є вагомим елементом, який підтримує функціонування держави загалом. Набутий Україною за час війни досвід чітко демонструє цілий ряд переваг стимулювання самоорганізації населення перед централізацією управлінням.

Завдяки децентралізації ми неодноразово пересвідчувалися у спроможності громад брати на себе відповідальність і приймати непрості рішення, швидко реагувати на внутрішні та

зовнішні виклики. Війна ще більше підкреслила роль місцевого самоврядування у стійкості країни, у організації опору. Тому в умовах воєнного стану доречно збільшувати повноваження місцевого самоврядування, надавати їм додаткові ресурси.

Важливим аспектом є налагодження належним чином скоординованих взаємодій між органами державної влади та місцевим самоврядуванням з урахуванням принципу субсидіарності. Особливого значення це набуває в умовах воєнного стану, коли всі ланки владної ієрархії природно тяжіють до централізації управлінських рішень. Тому безумовним пріоритетом сьогодення стає визначення першочергових завдань, які мають покладатися на органи місцевого самоврядування регіонів і територіальних громад, задля того, щоб забезпечити їх максимальну ефективність в управлінні ресурсним потенціалом відповідних територій.

Насамперед у цьому контексті слід звернути увагу на проблеми внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Саме тут перед органами місцевого самоврядування постає найбільше пов'язаних з війною викликів. Передусім мова йде про необхідність створення належних умов для довгострокового перебування тих, хто вирішить залишитися в місцях релокації на тривалий період або й назавжди.

З огляду на це, першочерговим завданням місцевої влади має стати формування дієвої системи моніторингу внутрішньо переміщених осіб та їх потреб. Перш за все, мова йде про створення належних житлових і побутових умов, а, по-друге, ці люди можуть робити доволі вагомий внесок в економічний розвиток громади, особливо якщо це висококваліфіковані фахівці важливих спеціальностей. Під час вирішення питань з ВПО, крім цілком очевидних питань про забезпечення людей житлом та предметами першої необхідності, територіальні громади стикаються з проблемами, про які раніше й не здогадувалися, й для вирішення яких потрібно застосовувати абсолютно нові підходи. Часто з цим може допомогти співробітництво з громадськими організаціями, які під час війни у більшості переорієнтувалися на різного роду допомогу, зокрема внутрішньо переміщеним особам.

Водночас у політичному середовищі та в експертних колах сьогодні дедалі активніше обговорюється подальша доля децентралізації, а також перспектива розвитку територіальних громад в умовах воєнного стану. Передусім це стосується непорушності принципу субсидіарності та доцільності автономного прийняття багатьох управлінських рішень органами місцевого самоврядування.

Думки з цього приводу розділилися. З одного боку, наводяться аргументи на користь вибудовування доволі жорсткої централізованої владної вертикалі (за аналогією з військовою ієрархією). З іншого – обґрунтовується необхідність збереження реальної самостійності територіальних громад в управлінні власним економічним потенціалом і людським капіталом задля їхнього максимально ефективного використання.

Зважаючи на зазначене, доцільно наголосити на тому, що досвід, набутий Україною за час війни, демонструє беззаперечну перевагу самоорганізації населення перед централізованим управлінням. Йдеться й про економічну сферу, зокрема в контексті налагодження дієвих механізмів волонтерської підтримки територіальних громад.

Таким чином, принципи, які свого часу були закладені в основу проведення в Україні адміністративно-територіальної реформи, в нинішніх умовах воєнного стану повинні бути не просто збережені, але й розвинуті.

Тому після завершення воєнного стану використання її потенціалу має стати запорукою стрімкої відбудови економіки нашої держави. А також – подальшої інтеграції до кола цивілізованих держав світу.

1. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та інших законодавчих актів України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування № 7283 dated 13.04.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39362>

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**

*Матеріали XXI регіональної науково-практичної конференції
За загальною редакцією О.М. Рудіка*

У авторській редакції

Комп'ютерний оригінал-макет – О. М. Рудік

Обсяг: 9,03 авт. арк.

Підготовлено до виходу в світ
у Національному технічному університеті «Дніпровська Політехніка».

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 1842
49050, м. Дніпро, просп. Д. Яворницького, 19